I. VI.

KNJIGA POSTAVE

PETINŠTIRIDESET GOVOROV O BOŽJIH ZAPOVEDIH

V STOLNI CERKVI SV. NIKOLAJA V LJUBLJANI
GOVORIL

DR MIHAEL OPEKA
STOLNI KANONIK IN UČITELJ HOMILETIKE NA VSEUČILIŠČU V LJUBLJANI

II. ZVEZEK
1—3 TISOČ

V LJUBLJANI 1931
ZALOŽILA PRODAJALNA NIČMANOVA
NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA (KAREL ČEČ)

»DUHOVNI ŽI
ZAGREB
MAKSIMIR DOMIN

KNJIGA POSTAVE

PETINŠTIRIDESET GOVOROV O BOŽJIH ZAPOVEDIH

V STOLNI CERKVI SV. NIKOLAJA V LJUBLJANI
GOVORIL

D$^{R}_{=}$ MIHAEL OPEKA

STOLNI KANONIK IN UČITELJ HOMILETIKE NA VSEUČILIŠČU
V LJUBLJANI

II. ZVEZEK

1—3 TISOČ

V LJUBLJANI 1931

ZALOŽILA PRODAJALNA NIČMANOVA

NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA (KAREL ČEČ)

Imprimatur.

Škof. ordinariat v Ljubljani, z dne 10. marca 1931, št. 934.

Ign. Nadrah m. p.,
gen. vik.

D. II 55/6

Kazalo.

Četrta zapoved.

I. O avtoriteti 7
II. Dolžnosti otrok do staršev: spoštovanje 15
III. Dolžnosti otrok do staršev: ljubezen 23
IV. Dolžnosti otrok do staršev: pokorščina 30
V. Dolžnosti staršev do otrok: za večnost 39
VI. Dolžnosti staršev do otrok: za časnost 46
VII. Dolžnosti poslov do gospodarjev 54
VIII. Dolžnosti gospodarjev do poslov 62
IX. Oblastniki in podložniki 70

Peta zapoved.

I. O samomoru 81
II. O umoru in uboju 90
III. O moritvi še ne rojenih 99
IV. O dvoboju 107
V. O pohujšanju 115
VI. Kaj peta božja zapoved zapoveduje 123
Opombe 131

Četrta zapoved:

Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji!

I.

Predragi v Gospodu! Ker je Bog temelj vsega nravnega reda, je predvsem potrebno, da živimo ljudje v pravem razmerju z Bogom. Zato prve tri božje zapovedi oznanjajo in urejajo najprej to razmerje. V Boga moramo verovati, vanj upati, ga ljubiti in častiti. Božje ime nam mora biti nad vsa imena. Svete čase, posebej odločene v božjo čast in slavo, moramo spoštovati in posvečevati. — Toda ne samo z Bogom, marveč živeti je treba v pravem razmerju tudi z bližnjim in s samim seboj. Zato obsega ostalih sedmero zapovedi dolžnosti do bližnjega in do sebe. — Med temi zapovedmi je neizrečeno važna koj četrta, ki nasplošno zabičuje nekaj, kar je nedoglednega pomena ne samo za življenje posameznega človeka, marveč zlasti tudi za obstoj družine in človeške družbe. Ta nekaj, brez česar bi bili ljudje na zemlji navsezadnje kakor zgrabljive živali, med katerimi bi vladala samo pravica močnejšega, pravica, ki bi bila tem strašnejša in toliko bolj krvava, s čim umetnejšim in bolj rafinirano izumljenim orožjem bi se med seboj bili in uničevali — ta nekaj torej, brez česar bi bilo gorje nam vsem, je — avtoriteta. Beseda, dasi tuja, vam je znana; o stvari, ki jo izraža, pa morda niste

še nikoli prav premišljevali. Zato bom za uvod v četrto božjo zapoved o nji govoril, in to tem rajši, ker je dandanes močno potreba o nji govoriti. Pojasnil bom najprej, kaj razumemo, kadar pravimo: avtoriteta. Potem bom povedal, kako je soditi o tistih ljudeh, ki tajijo vsako ali tudi le vso človeško avtoriteto. In slednjič bom naštel vrste avtoritete, ki jih vse utrjuje in ščiti četrta božja zapoved.[1]

*

Avtoriteta v netočnem in širšem pomenu je to, kar ugled, veljava, vpliv. Tako pravimo o tem ali onem možu, da je avtoriteta v znanosti, umetnosti. Hočemo reči, da je zelo ugleden, vpliven, veljaven v svoji stroki. Take avtoritete občudujemo, se jim zaradi njihovih del in njihovega slovesa klanjamo, njihov pomen vpoštevamo, se pri njih učimo; ne čutimo pa, da bi bili njim nasproti kako v vesti zavezani, da bi n. pr. morali slediti njihovim besedam, naukom ali dejanjem — ne, prosti smo in lahko tudi drugače mislimo in ravnamo kakor oni, če se nam v kakem slučaju drugače bolj prav zdi. — Avtoriteta v pravem in ožjem pomenu besede in kakor jo imamo tu v mislih — pa je oblast ali oblastna oseba, ki nam ima pravico zapovedovati, ukazovati, tako da se čutimo v vesti dolžne ubogati, t. j. delati po volji drugega, ne po svoji volji. Drugi izrazi za isto stvar so: gospostvo, gospod, gospodovavec, vladarstvo, vlada, vladar, predstojništvo, itd. —

Kdor bi tajil vsako avtoriteto, ta bi tajil Boga samega, govoreč s predrznimi bogokletneži v knjigi Psalmov: Kdo je naš Gospod? (Ps 11, 5.) Zakaj kakor gotovo je Bog, tako gotovo je Bog tudi naš najvišji Gospod, neomejena oblast, avtoriteta. Prvi, ki se je dvignil zoper avtoriteto božjo, je bil satan, ko je dejal v svojem srcu: Ne bom ti služil, marveč postavil bom svoj prestol nad zvezde neba! Satan je bil prvi in največji revolucionar; sanjal je o neomejeni svobodi in hotel biti Bogu enak; brezkončni napuh je privedel Luciferja, angela luči, do zanikanja božje avtoritete. Njegovemu zgledu so sledili še drugi angeli, njegovi pristaši, in Bog jih je za kazen z Luciferjem vred strmoglavil v peklensko brezdno in jih prihranil v večnih vezeh pod temo za sodbo velikega dne, kakor pravi sv. apostol Juda. (Juda 6.) Pozneje so bili v svetovni zgodovini vseh časov mogočneži, ki so v napuhnjenem samoveličju tajili avtoriteto najvišjega Boga, govoreč s prevzetnim Faraonom: Kdo je Gospod, da bi poslušali njegov glas? Ne poznamo ga Gospoda! (2 Moz 5, 2.) Ne samo v starem poganstvu, tudi v poznejši krščanski dobi so se le prevečkrat, kakor pravi psalmist, vzdigovali kralji zemlje in se zbirali prvaki zoper Gospoda in zoper njegovega Maziljenca (Ps 2, 2) in so govorili: Nočemo, da bi ta vladal nad nami! (Lk 19, 14.) Tudi gotovo najnovejše človeško mišljenje in stremljenje gre za neko avtonomijo, t. j. popolno neodvisnostjo človekovo od božje resnice in postave. Da, oholi moderni

človek ima božjo resnico in božjo postavo za sramotne spone duha, vsako versko obveznost za neupravičeno nasilje in krivično omejevanje lastne osebnosti, z eno besedo: oholi moderni človek hoče biti svoj lastni mali bog brez avtoritete velikega Boga. In to, moramo reči, je blaznost. Zakaj sam nepokvarjeni razum uči, da je Bog, ker je stvarnik vsega, tudi tisti Gospod, pred katerim se mora prikloniti vsako koleno teh, ki so v nebesih, na zemlji in pod zemljo. (Flp 2, 10.) Bogu nasproti ni nikakršne avtonomije, nobene samoodločbe; Bog je najvišja inštanca v vseh vprašanjih, edina avtoriteta, nad katero ni avtoritete. Tej avtoriteti se mora klanjati vse od največjega bitja do najmanjšega. Ta avtoriteta, najvišja božja oblast, je zapisala svojo voljo, svojo postavo že v sama srca naša, v našo vest — in slediti postavi vesti je vsakega človeka najvišja nravna dolžnost. To bodi nakratko povedano tistim, ki zamétajo celo sámo božjo avtoriteto.

Kako pa je z avtoriteto med ljudmi? Kaj naj rečemo tistim, ki se morda ne dotikajo božje, prezirajo pa vsako človeško oblast? To jim moramo reči, da delajo tudi oni neverno in nespametno. Sicer je resnično, da noben človek ne more imeti oblasti nad drugim človekom, če mu je ni dal Bog, najvišji oblastnik. Vsaka človeška avtoriteta mora bleščati v luči avtoritete božje. Saj ni noben človek po svoji naravi višji od drugega človeka; zato si nihče ne more sam lastiti gospostva nad drugim.

To bi bila krivična predrznost, neupravičeno poseganje v prostost in neodvisnost drugega, bila bi sila močnejšega nad šibkejšim. Nihče, pravi papež Leon XIII., nima v sebi in iz sebe moči, da veže prosto voljo drugega. Samo Bog ima to oblast. Kdor torej kako oblast izvršuje, jo izvršuje zato, ker mu je od Boga podeljena.[2] Vse to je resnično. Resnično je pa tudi, da je Bog dejansko dal nekaterim ljudem oblast nad drugimi. Apostol Pavel to jasno uči, ko pozivlje k pokorščini do oblasti: Vsak človek bodi višjim oblastem pokoren; ni je namreč oblasti, razen od Boga, in te, ki so, so od Boga postavljene. (Rim 13, 1.) In Kristus sam je dejal Pilatu, priznavajoč njegovo oblast: Nobene oblasti bi ne imel do mene, če bi ti ne bilo dano od zgoraj. (Jan 19, 11.) Zato je neverno, tajiti vsako človeško avtoriteto. Je pa tudi nespametno. Zakaj ljudje brez oblasti živeti ne moremo. Bog nas ljudi ni ustvaril, da živimo kot posamezniki, vsak sam zase, marveč je hotel, da živimo in dosezamo svoj časni in večni namen v medsebojni skupnosti, v družbi. Že stari modrijani so zato imenovali človeka družabno ali socialno bitje. Nobena človeška družba pa ni mogoča brez neke oblasti ali avtoritete. Potreba, pravi zopet Leon XIII., potreba sili vsako človeško udruženje ali skupnost, da ima svojega predstojnika, ker bi sicer družba brez glave in vodilne oblasti razpadla in ne mogla doseči smotra, zaradi katerega je nastala in se izoblikovala.[3] Če bi namreč vsak član družbe svoje dejanje in nehanje,

svoje stremljenje uravnaval po svoji glavi, potem je konec vsakega reda in edinosti, konec vsega miru in varnosti; potem mora zavladati večna vojska vseh proti vsem; to pa mora nujno dovesti do razsula vsake družbe, kakor je to krepko povedal božji Zveličar, rekoč: Vsako kraljestvo, ki se razdeli zoper sebe, se opustoši in hiša se na hišo zruši. (Lk 11, 17.) Zato ni samo neverno, marveč tudi nespametno, ne priznati nobene človeške avtoritete. —

Poglejmo zdaj nakratko še, katere oblasti ali avtoritete je Bog postavil med ljudmi na zemlji. Tiste, ki odgovarjajo družbam, v katerih je hotel Bog, da ljudje živimo. Prva naravna in neizogibno potrebna družba je družina, ki obstoji iz same rodbine ali si privzema še posle. Glava in takorekoč kralj v družini je oče, mož. Tako je izrecno hotel Bog. Vendar pa je v odvisnosti od moža deležna njegove oblasti tudi žena, mati. To je z ozirom na otroke oblast ali avtoriteta staršev, in z ozirom na posle oblast ali avtoriteta gospodarjev. Oblast staršev prehaja deloma tudi na vse tiste, ki starše nadomestujejo ali pri odgoji otrok podpirajo, kakor so: redniki, varihi, učitelji, vzgojitelji. — Družine se po božji volji družijo v rodove, rodovi v narode, in narodi si ustvarjajo države, da po poti reda in miru tem lažje in tem popolnejše dosezajo svoje časno blagostanje. Na čelu države je državna oblast, ki je neodvisna od druge zemeljske oblasti, izvira pa takisto od Boga, in ne morda od ljudstva,

čeprav je Bog ljudem prepustil, da tej oblasti dajo poljubno obliko, monarhično ali demokratično. — Ljudstva vesoljne zemlje, ki so po narodih in običajih različna in po državah ločena, pa veže po uredbi Odrešenikovi v eno božjo družino njegova Cerkev. Ta je največja in nadnaravna družba, ki ima namreč nadnaravni namen, voditi ljudi k zveličanju. Cerkev vlada cerkvena oblast ali avtoriteta, postavljena neposredno od Sina božjega, Jezusa Kristusa. —

*

Predragi! Dandanes vse toži, da se ne spoštuje več nobena človeška avtoriteta. Starši tožijo, da se otroci odtegujejo njihovi oblasti; gospodarji tožijo, da posli ne poznajo več strahu in pokorščine; šole s težavami krote svojo mladino; države izdajajo zmirom nove zakone zoper rovarje in prekucuhe... Odkod je to, kar včasih ni tako bilo? Odtod, predragi! ker so ljudje pozabili prve avtoritete, avtoritete božje. Ni več pravega spoštovanja do prvih treh božjih zapovedi, zato se vsepovsod maje četrta. Zavedajmo se tega! A zavedajmo se tudi, da so časi, v katerih se maje četrta božja zapoved, ki uči avtoriteto, resni časi, nevarni časi! Podminirani so temelji človeške družbe in vsepovsod tle zažigalne vrvice, ki lahko poženejo človeštvo v zrak... Z božjo avtoriteto stoji in pade vsa človeška avtoriteta, ž njo pa družba človeška. Zato pa nazaj, nazaj najprej k avtoriteti božji! Družine, narodi, države, vrnite se pod božjo najvišjo

oblast! Pripoznajte Boga, ki je oblast in strah pri njem, ki edinost dela na svojih višavah! (Job 25, 2.) Pripoznajte Boga, ker njegova oblast je večna oblast in njegovo kraljestvo od roda do roda! (Dan 4, 31.) Pripoznajte Boga, ki je Gospod gospodov in Kralj kraljev! (Raz 17, 14.) Družine, narodi, države, vrnite se pod Kristusovo najvišjo oblast! Pripoznajte Kristusa, Sina božjega, kateremu je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji! (Mt 28, 18). Pripoznajte Kristusa, ki je glava vsakega glavarstva in vse oblasti! (Kol 2, 10.) Pripoznajte Kristusa, ki gospoduje od morja do morja in od reke do pokrajin zemlje! (Ps 71, 8.) Čim boste poklicali Boga nazaj, odkoder ste ga pregnali; čim boste postavili nazaj prestol Kristusa Kralja, kjer ste ga zrušili — se bo vrnila tudi vsa človeška avtoriteta in ž njo mir in red in varnost in blagoslov človeški družbi. Amen.

II.

Predragi v Gospodu! Prva avtoriteta za vsakega človeka so njegovi starši. Četrta božja zapoved jo predvsem in izrecno uči. Spoštuj očeta in mater! pravi, in s tem zapoveduje izkazovati staršem spoštovanje, ljubezen in pokorščino.[4] Vsaka teh treh reči — spoštovanje, ljubezen in pokorščina do staršev — zasluži svojo posebno pridigo. In nihče naj mi ne bo dejal, da so to pridige samo za majhne otroke! Za vse so, ki imajo še žive starše. Pa tudi tisti, ki so jim starši že pomrli, se bodo nemara, ko bodo slišali, kako slabo so izpolnjevali četrto božjo zapoved, pokesali v svojem srcu vsega, kar so nad starši pregrešili, in bodo z molitvijo zanje nadomestili mrtvim, česar jim niso po dolžnosti izkazali živim . . .

*

Predragi! Alfonz IX., vladar leonskega kraljestva v Španiji, je imel navado, da je vselej, kadar je šel po opravkih iz kraljeve palače, kleče prosil blagoslova svojega očeta Ferdinanda II., in ko se je vračal domov, je bila zopet njegova prva pot k očetu. Večkrat je ponoči vstajal in hodil gledat, če oče mirno spi in če se mu ni nič žalega pripetilo. Nekoč, ko je hrabri kralj izvojeval sijajno

zmago nad Mavri, sovražniki krščanskega imena, ga je hotel starček, njegov oče, prvi pozdraviti kot zmagovavca. Dal se je torej v nosilnici nesti sinu naproti. Komaj je Alfonz očeta oddaleč zagledal, je ves presenečen hitro skočil s konja, tekel k njemu in ga poln srčne radosti objel. — O, če naj se veselim zmage, je dejal, se je veselim zlasti zato, ker sem ž njo zaslužil čestitke svojega očeta! — Nato je šel v mesto peš poleg očetove nosilnice. Zastonj mu je oče prigovarjal, naj zopet zajezdi konja, saj vendar ni prav, da hodi on peš, ko vsi njegovi spremljevavci jahajo. — Le-ti niso vaši sinovi, je dejal Alfonz in nadaljeval peš svojo pot prav do doma; tam pa je lastnoročno dvignil očeta iz nosilnice in ga nesel v kraljevo palačo.[5]

Glejte, to se pravi spoštovanje, moji častiti poslušavci! Pač je vedel ta plemeniti kraljevski gospod, kaj so starši. Starši so otrokom božji namestniki. V tej resnici je tisti veliki vzrok, zakaj morajo otroci starše iz vsega srca spoštovati: Iz vsega srca spoštuj svojega očeta, pravi modri Sirah (Sir 7, 29) in Tobija kliče: Spoštuj svojo mater vse dni njenega življenja. (Tob 4, 3). Če pošlje zemeljski kralj v kako pokrajino svojega kraljestva svojega zastopnika z nalogo, da v njegovem imenu vlada ljudstvo in v vseh rečeh nadomestuje njega samega, zahteva ta kralj pač tudi, da se temu odposlancu izkazuje čast in spoštovanje kakor njemu samemu, in vsa žaljenja in krivice, prizadete njegovemu namestniku, smatra in kaznuje, kakor bi

bile storjene njegovi osebi. To se nam zdi prav in primerno, kajneda? Ali pa ni potem tudi prav in primerno, če Bog zahteva od nas, da s posebnim spoštovanjem častimo tiste, ki jih je on postavil na zemlji za svoje namestnike? Med temi pa so v prvi vrsti starši, ki jih je Bog za to vzvišeno namestniško službo storil deležne svoje vsemogočne stvariteljske moči, svoje nedoumne ljubezni, svoje očetovske oblasti. Oče je otrokom postavljen namesto Boga! kliče sv. Gregor, in isto velja o materi. Zato je že poganski modrijan, vprašan, če je dolžnost spoštovati starše, odgovoril: To vprašanje sámo zasluži kazen; zakaj, če je na zemlji kakšna podoba božanstva, ne gre nikomur večja čast in spoštovanje nego očetu in materi, ker ni v nobenem človeku večje bogopodobnosti nego v starših. Takisto zato so pogani sploh dajali staršem ona vzvišena imena, kakor: vidni, zemeljski bogovi, drugi stvarniki, ki jih je vesoljni stvarnik postavil na svoje mesto, itd. To, da so starši prvi božji namestniki na zemlji, pravi pobožen mož, je tudi vzrok, da je koj za prvimi tremi zapovedmi, v katerih Bog terja od ljudi svojo čast in slavo, zapisano na četrtem mestu: Spoštuj očeta in mater! Kakor bi bil Bog hotel reči: Prvo, kar imaš delati na zemlji, o človek, je to: svojega Boga moraš nad vse častiti. Takoj nato pa je med vsemi drugimi tvoja največja dolžnost: spoštovati očeta svojega in mater. Zakaj ta dva sem ti jaz postavil namesto sebe na zemlji.[6]

Ah, kakšna resnica, moji častiti poslušavci! Vi sinovi in hčere, kakšna silna resnica sv. vere je ta: Starši so božji namestniki, in zato Bog sam hoče, da jih otroci spoštujejo precej za njim! Le kako se zlaga s to resnico, če otroci svoje starše v svojem srcu omalovažujejo ali celo zaničujejo in to omalovaževanje in zaničevanje morda tudi na zunaj kažejo s tem, da se proti njim sirovo in trmasto obnašajo? Ali kako se strinja z ono božjo vero in zapovedjo, če sin, hči ne moreta prenesti nobene beteżnosti očetove, materine, marveč svojim staršem vsako, tudi le samo telesno slabost očitata in jih celo pri drugih ljudeh opravljata, grdita? In ali ne grešiš hudo zoper dolžno spoštovanje, o mladenič, o dekle, če se svojega očeta, svoje matere pred javnostjo sramuješ, ju kakor Peter Kristusa zatajuješ: Ne poznam tega človeka (Mt 26, 72), tega moža, te žene? Kako ne poznaš? Tistega ne poznaš, ki ti je dal življenje? Tiste ne poznaš, ki te je takorekoč s svojim življenjem ohranila pri življenju? Ti nesrečni in nehvaležni otrok! — Pa kaj zato, če sta tvoja starša revna, preprosta, neizobražena? Vseeno sta tvoj oče, tvoja mati. Glej tam križ! Dolžan si mu čast in spoštovanje, gotovo. Toda če je križ lesen, trhlen, črviv — ali si mu še dolžan toisto? Še! praviš, zakaj križ je križ, naj bo zlat ali kamenit, prsten ali lesen: Bog je na njem visel. In tako, glej, sta oče oče, in mati mati, naj bosta bogata ali revna, lepo ali slabo oblečena, učena ali nevedna: namestnika božja sta!

— Še bolj nego tisti, ki se jih sramujejo, se pregreše zoper spoštovanje, ki so ga dolžni staršem, otroci, ki jih imajo kakor za hlapce in dekle pri hiši, jih preobkladajo s težkimi deli, jim privoščijo komaj pičle hrane. Kako strahotno pa greše taki, ki svojim staršem groze, jih strahujejo, se morda celo z zločinsko roko nad njimi v dejanju izpozabijo! O Bog, kdo popiše ta greh: položiti roko na svoje starše! O veliki Bog, kako boš ti tak zločin kaznoval? Če naj po tvoji besedi oko, ki svojega očeta zasramuje in svojo mater zaničuje, krokarji ob potokih izkljujejo in mladi orli požro (Preg 30, 17) — kaj se bo zgodilo z roko, ki je udarila očeta ali mater? Če je Ruben izgubil pravice prvorojenstva in duhovništvo, ker se je nespoštljivo vedel do svojega očeta; če je bil Kam preklet, ker je svojega roditelja, v šotoru razgaljenega, zasramoval — kakšno bo tvoje maščevanje, o Bog, nad njim, ki udari, rani, ubije očeta svojega ali mater ...[7]

Na tej dolžnosti, spoštovati starše, moji častiti poslušavci, ne izpremeni čisto nič okoliščina, da se je morda otrok z nadarjenostjo in pridnostjo ali po sreči in ugodnih razmerah povzpel iz nizkega stanu svojih roditeljev do visokega in odličnega mesta v človeški družbi. Jožef Egiptovski je dosegel kraljevsko čast in oblast. Pa ko je prišel k njemu s Kanaanskega njegov oče, ki je bil pastir, se mu je peljal naproti, in ko je prišel do njega, se ga je oklenil okrog vratu, ga objemal in se od veselja jokal. Potem ga je peljal pred kralja, je

pozabil na svojo lastno čast, ki jo je užival v Egiptu in gledal le, kako bi bolj počastil svojega starega, ljubljenega očeta. (1 Moz 46, 29.) Salomon je bil kralj, ki mu je bil Bog dal neizmerno bogastvo in modrost, kakršne ni imel nihče ne pred njim ne za njim, tako da so ga hodili oddaleč občudovat kralji in kraljice. Toda kako se je vedel spoštljivo do svoje matere Betsabeje! Ko je vsa ponižna k njemu prišla, da bi ž njim govorila . . ., je vstal kralj in ji je naproti šel ter se ji globoko priklonil, in je sedel na svoj tron; in postavil se je tron (tudi) kraljevi materi, ki je sedla ob njegovi desnici. (3 Kr 2, 19.) — Celo tedaj ne reci, da nisi dolžan imeti v časti svojih roditeljev, če so le-ti polni napak in greha, omadeževani morda z javnimi prestopki in hudobijami. Ah, žalostno je zares, če so kateri starši taki, da s svojim slabim življenjem delajo sramoto svojim otrokom; da jih s pohujšljivim zgledom tirajo na grešne poti, na poti pogube, časne in večne! Vendar pravice, da jih prezirajo, zaničujejo, te pravice tudi pri takih starših otroci nimajo. Naj bosta oče, mati še tako nevredna svojega dostojanstva — namestnika božja sta in ju je treba kot taka spoštovati. Ne rečem, da je to lahko — a zapoved božja je! Sin, hči naj za grešne, izgubljene starše prav mnogo molita, da jih milost božja privede zopet na pravo pot. Lahko jih tudi narahlo, z vso obzirnostjo opominjata, prosita, da se spametujejo in vrnejo h krščanskemu življenju. Varujta se pa vsake nespoštljivosti do njih! Kdor

se Gospoda boji, spoštuje svoje starše (Sir 3, 8) — to velja zmirom in povsod; in zmirom in povsod velja: Preklet bodi, kdor ne spoštuje svojega očeta in svoje matere, in vse ljudstvo naj reče: amen! (5 Moz 27, 16.)

*

Ne, predragi! Dolžnost spoštovati starše nikoli in v nobenem slučaju ne ugasne. Ne samo majhni otroci — vsi, ki jih še imajo, so dolžni starše spoštovati. Odrasli so jih dolžni spoštovati tembolj, ker je njihov razum bolj odprt, da lahko vidijo, kako velika in sveta je ta zapoved. — Spoštovati pa moramo starše tako, kakor uči Ekleziastik: z dejanjem in z besedo in z vsem potrpljenjem. (Sir 3, 9.) Z dejanjem: da ničesar ne storimo, kar bi jih žalostilo ali žalilo. Z dejanjem: da jim povsod čast in veselje napravljamo . . . Z besedo: da pri njih, ž njimi, o njih zmerom spoštljivo govorimo. Z besedo: da se jim ne odgovarjamo, jim ne ugovarjamo, se ž njimi ne prepiramo. — In v vsem potrpljenju —. Starši so kajpada ljudje, z marsikako slabostjo obdani; zlasti starost prinese s seboj mnogo nadlog duha in telesa. Tu velja potrpeti, potrpeti, voljno in krotko prenašati. Sin, podpiraj starost svojega očeta, govori zopet Eklesiastik, in ne žali ga v njegovem življenju; in ako mu pamet peša, mu zanašaj in ne zaničuj ga v svoji moči! (Sir 3, 14—15.) Ah, kdo ne bo ravnal vsetako? Pač vsakdo, ki hoče sploh še veljati za sina, za hčer.

Zakaj prečudno lepo pravi sv. Hrizolog: Odtrgaj žarek od solnca, in ne bo več svetil; loči potok od vira, in ne bo več tekel; odsekaj vejo od drevesa, in se bo posušila; odreži ud od telesa, in bo umrl; vzemi od otroka spoštovanje do staršev, in že ni več otrok, nič več sin, nič več hči![8] Amen.

III.

Diodor Sicilec pripoveduje o nekem očetu, ki je imel tri mladce, od katerih je pa vedel, da je le en sam njegov pravi sin. Ko je tedaj umiral, ni razdelil svojega premoženja med vse tri, marveč je v oporoki določil, da bodi njegov edini dedič tisti, ki se bo izkazal, da je res njegova kri. In tako pridejo po moževi smrti vsi trije mladeniči pred sodnika, in vsak izmed njih trdi, da je pokojnikov pravi otrok, ki mu gre dediščina. Sodnik ne ve, kako bi razsodil, in čujte, kaj si izmisli! Truplo pokojnega veljaka da obesiti na drevo in veli dozdevnim sinovom streljati vanj: kateri ga bo zadel v srce ali najbližje srca, tisti naj bo dedič. — Sproži puščico z loka prvi, sproži jo drugi; oba zadeneta prav blizu srca. Ko pa velijo nastaviti lok tretjemu, bodreč ga, naj se izkaže in ustreli naravnost v srce, le-ta prebledi, se prične tresti in zavpije: Kaj? očetovo srce naj prestrelim? Njemu naj srce predrem, ki mi je dal življenje in sem ga celo življenje nad vse ljubil? Ne! tega ne morem, tega ne storim, rajši se odpovem dediščini in grem beračit vsakdanjega kruha. Po teh besedah kakor nezavesten izpusti iz roke lok in strelico. Vsi pa so spoznali, da je le-ta resnični sin in so mu prisodili

premoženje.[9] — Ta dogodba, naj je bila resnična ali ne, nam priča eno: da pravi otrok ne more zatajiti ljubezni do očeta in matere. Narava sama uči to ljubezen, ki jo poleg spoštovanja terja tudi četrta božja zapoved, in to tako upravičeno, da resnično ne mislim o tej upravičenosti izgubljati mnogo besed. Starši so otrokom božji namestniki na zemlji, smo slišali zadnjič, so pa tudi — kdo ne ve — njihovi največji dobrotniki. Po pravici jim torej gre ne samo spoštovanje, marveč tudi gorka, prisrčna ljubezen. To stoji. Poglejmo pa malo pobliže, kako naj otroci svojim staršem dolžno ljubezen izkazujejo. —

*

Predvsem, moji častiti poslušavci, terja ljubezen, da so otroci svojim staršem resnično v srcu vdani, jim le najboljše žele, se veselijo, če se staršem dobro godi, žalostijo pa, če se jim godi slabo. Vse s starši čutiti, vse ž njim doživljati, z veseljem doma pri njih biti, povsod njihove druščine iskati, v tujini po njih hrepeneti — vse to je lastno otrokom, ki ljubijo svoje starše. — Kako lep zgled je tu mladi Tobija! Raguel, njegov tast, ga je hotel, potem ko mu je bil dal svojo hčer v zakon, obdržati še nekaj dni pri sebi. Mladi Tobija, svojim staršem srčnovdan, pa je vedel, kako težko je očetu, staremu Tobiju, ki je v skrbeh zanj, in kako žaluje mati Ana, ker sina še ni domov. Zato je hotel biti čimprej zopet pri svojih ljubih roditeljih, da jim njihovo žalost v veselje izpremeni. Raguel mu je pri-

govarjal: Ostani tukaj in jaz bom poslal Tobiju, tvojemu očetu, povedat, da si zdrav. Tobija pa je rekel: Vem, da moj oče in moja mati zdaj dni štejeta in da njun duh v njima trpi. In ko je Raguel Tobija z obilnimi besedami prosil, ta po nobeni ceni ni hotel privoliti... (Tob 10, 8—10.) Kolika nežnost in ljubezen! O, da bi jo vsi otroci imeli! Toda žal! ali ni dosti takih otrok, ki tem rajši vidijo, čim dalje in več časa so od svojih staršev strani? ki jim je malo do tega, če starši zanje skrbe in za njimi žalujejo? ki nimajo srca ne za vesele ne za žalostne ure svojih staršev? ki jim je vseeno, kako se staršem godi? ki morda celo žele, da bi se jim hudo godilo, da bi zboleli, da bi umrli — potem bi njih vsaj nihče več ne nadziral; nihče ne svaril in opominjal; potem bi bili neovirani na vseh svojih potih; potem bi pograbili imetje staršev, da bi ga trošili tjavendan; potem bi jim ne bilo treba skrbeti za staršev tak ali tak preužitek... Oj strašni, nečloveški otroci! —

Toda sama srčna naklonjenost, lepe želje za starše, sočuvstvovanje ž njimi ob vseh življenskih prilikah — to še ni zadosti. Treba je staršem, če jih res ljubimo, njihove dobrote hvaležno povračati, jim v dejansko pomoč biti, jim v vseh potrebah pomagati. Najprej je treba staršem pomagati v telesnih potrebah. Otroci morajo starše podpirati pri njihovih delih in opravilih in tako lajšati njihov dnevni trud in trpljenje. V bolezni jim morajo streči, preskrbeti zdravnika in zdravil, sploh vse storiti,

da jim polajšajo bolečine Ako so starši od trudov življenja obnemogli, da si sami nič več zaslužiti ne morejo, ali če sploh žive v bedi in pomanjkanju, so otroci dolžni skrbeti za njihovo hrano in obleko. Sv. Bazilij in sv. Ambrož pišeta, da štorklje svojim starim, kadar obnemorejo, prinašajo hrano, jih grejejo s svojimi perutnicami, kadar jim perje izpade, jih podpirajo pri letanju in celo na svojem hrbtu nosijo. Levi in tigri delijo s svojimi starimi, kadar ti več ne morejo na lov, svoj plen in jih preživljajo.[10] Tako ljubijo svoje roditelje živali. Moj Bog, kako vse drugačni pa so velikokrat ljudje! Starši se mučijo z delom kakor črna živina — otroci pa postopajo, zapravljajo, če kaj imajo, in bi le brez dela radi živeli in uživali. Mati nemara doma na bolniški postelji vzdihuje — hči pa misli na lahkoživost, na veselice, na znanja; ni ji matere mar: kar zasluži, je še nji premalo, da se po modi obleče, v kinih in na prireditvah naveseli! In sin dostikrat pijančuje, igra, z nelepim življenjem zapravlja — ko oče lakote umira in nima najpotrebnejše obleke. Ah ti naš ljubi Gospod! Ubogi očetje in matere leta in leta hranijo in oblačijo po štiri, pet, šest in več otrok — štirje, pet, šest in več otrok pa dostikrat ne more preživiti in obleči na starost enega samega očeta, ene same matere... Drug se izgovarjajo na drugega: Ta je bolj dolžan nego jaz; oni lažje zmore; jaz imam svojo družino, itd. Pa kolikokrat so vse to samo prazni izgovori! Ljubezni ni, ljubezni ni. O zemlja, nas vseh mati! kako

moreš ti še dajati kruha otrokom, ki iz pomanjkanja ljubezni puste hirati, umirati svoje starše? — Nekateri otroci pa staršem dadó, česar potrebujejo, toda s kakšnim nevoljnim srcem, s kakšno nevšečnostjo in godrnjanjem! Sv. Ambrož nekega takega sina po pravici tako-le kara: Niti s postrani-pogledom ne smeš okrniti dolžnosti ljubezni do staršev! Če si svojo mater preskrbel s potrebno hrano, če si ji izkazal vse dobrote in usluge, ki jih ji storiti moreš, ji še oddaleč nisi povrnil njene ljubezni in bolečin, ki jih je zate prebila; nisi ji poplačal mleka, ki te je ž njim dojila; nisi ji poplačal lakote in žeje, ki jo je zate trpela; nisi ji poplačal nemirnih noči in težkih dni, ki jih je zate preživela; nisi ji poplačal solza, ki jih je zate pretočila...[11] — Takisto kakor v telesnih — in še bolj — so otroci dolžni staršem pomagati v dušnih potrebah, v zadevah zveličanja. Gotovo pač, saj če nas krščanska dolžnost veže, sploh vsakemu bližnjemu, kar moremo, k zveličanju pripomoči, kako posebno nas veže še-le glede na starše, ki so nam med vsemi bližnjimi najbližji. — Zato morajo otroci za starše moliti in jim prositi božje zveličanske milosti, ki naj jih na poti krščanske pravičnosti ohranjuje, utrjuje in s končno stanovitnostjo ovenča. Če bi bili starši zašli s prave poti, morajo otroci tembolj prositi, da se zopet izpreobrnejo. V križih in nadlogah — zlasti na starost — naj jih z Bogom tolažijo in ljubeznivo opominjajo, da težave življenja v duhu pokore prenašajo. Zlasti pa naj otroci

skrbe, da se njihovi starši v težki in nevarni bolezni lepo za odhod s sveta pripravijo, pobožno sv. zakramente prejmejo in se popolnoma vdajo v voljo Njega, ki je Gospod življenja in smrti. Zelo greše zoper ljubezen tisti otroci, ki svojim staršem na smrtni postelji ne dajo tolažil sv. vere ali jim jih dajo prepozno, naj že potem svoje ravnanje opravičujejo s kakršnimikoli izgovori. —

Tako, moji častiti poslušavci, je treba, da otroci izkazujejo staršem dolžno ljubezen. In pomnimo slednjič, da resnična in globoko otroška ljubezen s smrtjo staršev ne umrje, marveč gre za njimi preko groba, zakaj močna kakor smrt je ljubezen (Vp 8, 6), da, močnejša je... Vprašajmo se, kako je v tem oziru z nami! Veliko nas je tukaj, ki smo — nekateri morda davno davno že — pokopali svoje starše. In mrtvi starši naši, očetje, matere morda še vzdihujejo na tistem kraju, o katerem pravi božji Odrešenik, da ne pride z njega nihče, dokler ni poplačal svojega dolga do zadnjega vinarja. Nemara jih tepejo tam kazni očiščevanja zaradi prevelike dobrote, mehkobe in prizaneslji-vosti do nas... O, kako se s kraja trpljenja oziraj o za pomoč na zemljo, kjer so zapustili nas, svoje otroke! Od koga pač naj pomoči in polajšanja pričakujejo, če ne od lastnih otrok? Kristjani, ali čakajo in upajo zastonj ti dragi naši starši? Ali je naša ljubezen umrla? O, potem je res strašna smrt, če umrje tudi ljubezen! Ne, ne! Naša ljubezen naj živi tudi za mrtve starše. Spominjajmo se jih

v molitvi vsak čas! Dajmo, če moremo, za sv. maše zanje! Naklanjajmo jim odpustkov, darujmo zanje druga dobra dela! Izkušajmo popraviti s to posmrtno ljubeznijo, kar smo svojim staršem v mladosti ali morda tudi v poznejših letih žalega prizadeli! Okrajšajmo jim zdaj trpljenje, če smo jim kdaj z lahkomiselnostjo krajšali življenje!

*

Predragi v Gospodu! Ljubiti starše ni zapovedal samo Bog na Sinajski gori, marveč tudi Bog na lesu križa. Glejte ga v oni uri neznosne bolečine na Kalvariji, v oni najslovesnejši in najvažnejši uri, ko dopolnjuje odrešenje človeškega rodu! Pri vseh mukah duše in telesa, pri vseh velikih in vzvišenih mislih, ki navdajajo njegovega duha, ne pozabi ljubezni, ki jo je dolžan svoji sveti Materi, stoječi pod križem. Zdajzdaj ga bo smrt ločila od nje, vzela ji bo edinega, najboljšega, najljubeznivejšega Sina, in Mati bo ostala na svetu sama, čisto sama, zapuščena... Toda ne! To ne sme biti. Preveč ljubi Gospod svojo Mater, da bi ne poskrbel zanjo. Umirajoč ji da namesto sebe svojega najljubšega učenca, da ji poslej on izkazuje sinovsko svojo ljubezen. Glej, tvoja mati! (Jan 19, 27) mu reče: ljubi jo, kakor sem jo jaz ljubil, kakor je vsak otrok svojo mater in svojega očeta ljubiti dolžan. — Predragi! Podoba tega velikega umirajočega Sina visi po vaših hišah. Naj vas vsak dan opominja njegov zgled, da kakor On tudi vi ljubite starše do zadnjega diha življenja.[12] Amen.

IV.

Predragi v Gospodu! Po izreku modrega Pythagora je najboljši učitelj tisti, ki z malo besedami veliko pove. Občudovanja vreden je zategadelj sv. evangelist Luka, ker obseže celo Jezusovo mladost s temle kratkim stavkom: In jima je bil pokoren (Lk 2, 51), namreč Jezus je bil pokoren Mariji in Jožefu. Iz tega pa, da evangelist v vsem neskončno popolnem, božjem mladostnem življenju Odrešenikovem poudari samo to eno: da je bil svoji Materi in svojemu krušnemu očetu pokoren, po pravici sklepamo, kako velika stvar je pokorščina do staršev, ki je tretja dolžnost otrok, zapovedana v četrti božji zapovedi. Da, velika, zelo velika stvar! Božje razodetje to dolžnost na več mestih Starega in Novega Zakona zabičuje, in sv. Avguštin pravi, da je hotel Bog s ponovnim zabičevanjem pokazati, kako zelo mu je pri srcu, da otroci to dolžnost zvesto izpolnjujejo. Pa tudi s težkimi kaznimi, ki ž njimi grozi kršiteljem, hoče utrditi važnost otroške pokorščine do staršev. Tako-le govori Bog v peti knjigi Mozesovi: Ako ima kdo trmastega in neukrotljivega sina, ki ne posluša povelja svojega očeta ali svoje matere, in, ko ga strahujeta, noče

pokoren biti, naj ga primeta in peljeta k starejšinam tistega mesta, in... ljudstvo naj ga s kamenjem posuje in naj umrje. (5 Moz 21, 18—20.) In v Novem Zakonu se v tem pogledu ne izraža milejše, ko po apostolu Pavlu staršem nepokorne prišteva med tiste, ki so vredni smrti. (Rim 1, 30 do 32.) Premišljujmo danes o dolžnosti pokorščine do staršev: kaj nalaga, kako se krši in do kam sega. —

*

Predragi! Pokoren biti ali ubogati se pravi ravnati po volji drugega, ki nam to voljo razodeva z zapovedjo ali prepovedjo, z opominom ali svarilom. Dolžnost pokorščine nalaga torej otrokom, da vse store ali vse opuste, kar starši zapovedo ali prepovedo, in da poslušajo njihove opomine in svarila. Pokorščina je otrokom neobhodno potrebna. Kajti otroci pri svoji mladosti nimajo tiste pameti, da bi si mogli v življenju sami ustvarjati svojo časno in večno srečo. Starši so njihovi naravni vodniki, ki jim s svojo izkušnjo in ljubeznijo kažejo prave življenske poti. To voditeljsko ali vzgojiteljsko službo pa morejo starši uspešno vršiti samo, če se otroci voditi dajo, če ukazom, naukom, željam staršev slede, če so pokorni. Zato pokorščina do staršev ni ne nespamet ne sramota ne suženjstvo, tudi če jo gledamo s samimi naravnimi očmi, brez ozira na izrecno zapoved božjo. Resnična naravna potreba je, in neizrečeno prav delajo

otroci, ki svoje starše vsekdar ubogajo takoj, na prvo besedo, natančno tako, kakor starši hočejo, v lahkih in težkih rečeh, in celo neglede na to, kakšni so starši, ki ukazujejo, ali so dobri ali slabi. Lepo pravi nekdo, da mora biti pokorščina otrok kakor odmev, ki se na klic odziva. Če zakličeš v gozd ali v hrib, se odmev oglasi takoj, brez trenutka obotavljanja; oglasi se natančno tako, kakor ti zakličeš; oglasi se na vesel ali žalosten klic, na smeh ali jok; oglasi se neglede na to, kakšen človek si ti, ki v gozd kličeš, ali si star ali mlad, reven ali bogat, dober ali hudoben.[13] — Sv. Pismo navaja prelepih primerov zgledne pokorščine do staršev. Ali naj vam spomnim Izaka, ki je svojemu očetu Abrahamu tako vdano sledil v deželo prikazni, na Morijo, nesel po očetovi volji na svojih ramah drva za žgavni dar v goro in se brez besede uklonil očetovemu povelju tudi, ko ga je le-ta, pokoren božjemu ukazu, zvezal in kot žrtev Gospodu položil na daritveni oltar vrh grmade? (1 Moz 22.) Ali naj navedem zopet mladega Tobija, ki mu je oče pred smrtjo govoril dolga opominjevanja o vseh dolžnostih življenja in mu na koncu naložil še težavno potovanje v tujo deželo, in je sin pokorno dejal očetu: Oče, vse, kar si mi ukazal, bom storil? (Tob 4.) Ali pa bi me poslušali o Samuelu, ki ga je v spanju klical Gospod, on pa je, misleč, da ga kliče stari Heli, katerega je imel kakor za drugega očeta, trikrat zaporedoma brez odlašanja pritekel k Heliju? Samuel, pripoveduje Sv. Pismo, je spal

v templju Gospodovem, kjer je bila skrinja zaveze. In Gospod je poklical Samuela. In on je odgovoril in rekel: Glej, tu sem! In je tekel k Heliju in je rekel: Glej, tu sem, ker si me klical. On pa je rekel: Nisem klical. Vrni se in spi. In je šel tja in je spal. (1 Kr 3, 3—5.) Gospod pa ga je poklical še vdrugič in vtretjič. In Samuel je prav tako brzo vstal s svojega ležišča in tekel k Heliju v misli, da ga je ta klical, kajti ni še poznal Gospoda, pravi Sv. Pismo, tudi mu še ni bila odkrita beseda Gospodova. (Ib 7.) Čeprav je bil dvakrat zastonj vstal in prišel k Heliju, je bil na tretji klic pokoren prav tako kakor na prvega, da bi izpolnil vsako željo svojemu duhovnemu očetu. — Toda kaj! Najvišji zgled otroške pokorščine do staršev se nam kaže v skritem Nazaretu. Tam, v hiši sv. Družine, sije pokorščina tako voljna, natančna, hitra, vesela, splošna kakor nikjer na svetu. In kdo je ta, ki je pokoren? Po zunanje se ne razlikuje nič od drugih človeških otrok. Toda če z očmi vere prederemo skozi človeško podobo, vidimo edinorojenega Sina božjega, Besedo božjo, po kateri je vse nastalo in brez nje ni nič nastalo, kar je nastalega. (Jan 1, 3.) Jezus, najvišji Gospod vseh vidnih in nevidnih stvari, je pokoren Mariji in Jožefu, Bog ljudem, in to ne samo kot dete, kot deček, marveč tudi kot mladenič in mož do svojega tridesetega leta, ko zapusti skrito hišico v Nazaretu in začne svoje javno življenje in delovanje... O kakšen zgled! Kakšen zgled samega Sina božjega!

A kako slabo ga posnemajo nešteviIni krščanski otroci! Tisti, ki svojih staršev prav nič ne ubogajo; ki se njihovim jasnim zapovedim in prepovedim naravnost in trdoglavo ustavljajo; ki jim z odkrito besedo pokorščino odpovedujejo: Jaz tega že ne bom storil, jaz ne, nikoli ne!... In nemara spremlja tak očiten upor še kletev in grobo zmerjanje staršev. Pa tudi tisti otroci, kako slabo posnemajo Jezusov in vse druge lepe zglede pokorščine, ki so pripravljeni ubogati samo to, kar jim starši zapovedo lahkega, prijetnega, njihovi naravi, čutnosti, razpoloženju ugajajočega — kar pa jim ukažejo težkega, zoprnega, njihovemu ugodju neljubega, odklanjajo, iz svoje pokorščine izločujejo. In tisti, ki se jim mora vse po dvakrat, trikrat, štirikrat ukazati, preden store. In taki, ki vse, kar ubogajo, ubogajo le z nevoljo, z godrnjanjem, besedovanjem. In oni, ki ukaze staršev le površno izpolnjujejo in so le tako dolgo pokorni, dokler jih starši vidijo; kakor hitro pa jih izpuste izpred oči, delajo, kar se jim zljubi. In tako dalje — težko bi bilo našteti vse posamezne načine, na katere se lahko krši pokorščina do staršev. — Po sebi je umevno, da je kršitev tem večji greh, čim imenitnejše je to, kar starši ukazujejo, in čim strožji je ukaz. Prav velikokrat je smrtni greh. Tako n. pr. sinovi, hčere, ki proti izrecni prepovedi staršev sklepajo nevarne zveze, obiskujejo slabe druščine, hodijo na razuzdane veselice, se udeležujejo razposajenih iger itd., smrtno grešc tudi zoper pokorščino in se morajo

pri spovedi obtožiti ne le, da so se podali v tako in tako grešno priložnost, marveč tudi, da so to storili proti jasno izrečeni volji svojih staršev. — Pa ne samo če ne poslušajo strogih zapovedi in prepovedi, marveč otroci grešc zoper dolžno pokorščino takisto, če ne poslušajo očetovih ali materinih opominjevanj in svarjenj. Starši so po svoji nalogi, vzgajati otroke za časno in večno srečo, dolžni otroke k dobremu navajati in od hudega odvračati tudi z opomini, svarili, dobrimi sveti. Torej so otroci dolžni staršem tudi v teh slediti. Poslušaj, moj sin, nauk svojega očeta, govori Sv. Pismo. (Pg 1, 8.) Ako otroci tega ne store, marveč so zaradi opominov in svaril staršev celo nevoljni ali se jim posmehujejo, grešc. O takih pravi Sv. Pismo: Neumni zaničujejo modrost in pouk. (Pg 1, 7.)[14]

Kako tedaj — ali moramo starše ubogati prav v vseh rečeh? Prav v vseh, razen v tistih, ki bi nasprotovale božji postavi, in tistih, ki bi kršile neodoljive naravne pravice otrok, o katerih starši nimajo določati. V rečeh, ki bi bile zoper božjo postavo, torej grešne ali v greh napeljujoče, otroci staršev ubogati ne smejo. Če bi n. pr. starši ukazovali otrokom laž, tatvino, goljufijo; če bi očetje sinovom ukazovali sovraštvo do sosedov, maščevanje; če bi matere velevale svojim hčeram nastavljati se drugemu spolu, lepotičiti se tako, da zapeljivo love ženine, in podobno — bi otroci ne smeli ubogati. Tu velja, kar lepo govori sv. Avguštin: Oče, mati, kaj se pritožujeta, če otrok ne stori

ali ne opusti tega, kar vidva (grešno) zahtevata? Vedita, da je pokoren najvišjemu svojemu Bogu, kateremu je večno zvestobo dolžan. Zapovejta otroku kaj druzega, kar ni proti volji božji, in otrok vama bo precej izkazal pokorščino.[15] — V stvareh pa, ki bi kršile neodtujljive osebne pravice, otroci ubogati niso dolžni. Tako n. pr. otroci niso dolžni staršem pokorščine pri volitvi stanu. Starši nimajo pravice zapovedati otroku zakonski ali nezakonski stan; nimajo pravice zahtevati pod pokorščino, da sin poroči prav to nevesto, hči prav tega ženina; nimajo pravice, siliti otrok v duhovski stan, pa tudi ne, prepovedovati jim, da postanejo duhovniki, redovniki, misijonarji itd. Življenski poklic je izključna zadeva otrok samih. Naj jo premislijo dodobra pred Bogom in pred svojo vestjo. Starši otrokom lahko svetujejo, in otroci naj svet staršev spoštljivo vpoštevajo, naj ne mislijo, da je vsak ugovor ali prigovor staršev nespameten; toda kakor starši v teh stvareh strogo zapovedovati ne morejo, tako otroci strogo ubogati niso dolžni. —

*

Predragi v Gospodu! To je pokorščina do staršev, ki jo zahteva Bog v četrti zapovedi. Brez nje ni ne pravega spoštovanja ne prave ljubezni do očeta, do matere. Kako? ali bomo dejali, da otrok, ki je samoglav, staršem nepokoren, da tak otrok svoje starše spoštuje? da jih ljubi? Gotovo

ne. Zato smelo rečemo, da je v zapovedi: Spoštuj očeta in mater! zapovedana pokorščina do roditeljev kot najvažnejša dolžnost. Naj torej vsi sinovi in hčere predvsem skrbe, da bodo svojim staršem pokorni v vsem, v čemer jim ti morejo ukazovati. Otroci, bodite svojim staršem poslušni v Gospodu, kliče apostol, zakaj to je prav. (Ef 6, 1.) Res je, da pokorščina ni lahka stvar. Toda spomnimo se, da je Bog četrti zapovedi pristavil posebno obljubo. V tem, ko je nasplošno vsem, ki izpolnjujejo njegove zapovedi, obljubil večno življenje: Če hočeš v življenje iti, izpolnjuj zapovedi (Mt 19, 18), je zvestim izpolnjevavcem četrte zapovedi zagotovil še posebe tudi dolgo in srečno življenje na zemlji: Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji! Otroke torej, ki bodo verno in natančno izpolnjevali četrto zapoved, ki bodo izkazovali svojim staršem lepo pokorščino in ž njo dolžno spoštovanje in ljubezen, bo Bog posebno varoval, da bodo dolgo živeli, in posebno blagoslavljal, da bodo živeli srečno. Sv. Pismo navaja vse polno zgledov, kako Bog to svojo obljubo uresničuje. Egiptovski Jožef je bil najpokornejši sin očeta Jakoba, in Bog ga je povišal za kraljevega namestnika, in je učakal visoko starost. Poslušni mladi Tobija je bil blagoslovljen s časnim premoženjem, s številnim zarodom, in je doživel veliko let. Pa kaj! Saj mi sami poznamo ljudi, ki so lepo vršili četrto božjo zapoved, in se vesele dolgega in srečnega življenja na zemlji. Seveda pravo pla-

čilo čaka pokorne, spoštljive in starše ljubeče otroke šele v prihodnjem življenju. Onemu mladeniču, ki je Jezusa vprašal, kaj naj stori, da bo dosegel večno življenje, je Gospod odgovoril: Izpolnjuj zapovedi. Ko pa je mladenič nadalje vprašal, katere, mu je Jezus izrecno imenoval tudi četrto: Spoštuj očeta in mater! (Mt 19, 19.) Amen.

V.

Predragi v Gospodu! Zelo bi se motil, kdor bi mislil, da je četrta božja zapoved — pri kateri se bomo morali še nekaj časa pomuditi —, pisana samo za otroke. Ne! Marveč s tem, da ukazuje otrokom gledati v starših namestnike božje in jih kot take spoštovati, ljubiti in ubogati, s tem nalaga že tudi staršem dolžnost, da ravnajo s svojimi otroki kot namestniki božji, t. j. imajo njihovo časno in večno srečo tako pri srcu, kakor jo ima pri srcu Bog sam. Starši so po četrti božji zapovedi dolžni svoje otroke prav vzgojiti. O tej vzgoji sem svojčas, pred leti, že obširneje razpravljal, govoreč o veliki skrivnosti zakramenta sv. zakona.* Zato ne bom tega poglavja zopet na dolgo in široko razpletal. Samo z nekaj potezami naj v dveh govorih povzamem to, kar so starši dolžni storiti svojim otrokom za njihovo časno in večno srečo. Najprej za večno srečo, ker to je važnejši del. In tu pravim kratko: Starši morajo učiti svoje otroke krščanskega življenja z besedo in zgledom. Prosim, poslušajte me danes o tem![16]

*

---

* Glej: Velika skrivnost. Sedemnajst govorov o zakonu. V Ljubljani 1923. Prodajalna KTD. H. Ničman.

Predragi! Ko sv. Cerkev po sv. krstu vrne staršem otroka, prerojenega iz vode in Sv. Duha, jim na duhovni način po božjem ukazu govori tako, kakor je govorila hči Faraonova Mozesovi materi, potem ko je otela dečka iz vode: Vzemi tega otroka in hrani ga! (2 Moz 2, 9.) Cerkev tu seveda ne misli na telesno hrano, marveč ima pred očmi ono duhovno pašo, s katero se ohranjuje in množi nadnaravno življenje, ki ga je prejel otrok pri sv. krstu. Starši, ali si jemljete k srcu besede: Vzemi otroka in hrani ga? Vaši otroci zadobe pri sv. krstu posvečujočo milost, po kateri postanejo otroci božji, svetišča Sv. Duha in dediči nebes. Razen tega se jim polože v dušo kali nadnaravnih čednosti, zlasti vere, upanja in ljubezni. To je tisto nadnaravno življenje milosti in kreposti, ki ste ga starši dolžni v svojih otrocih varovati, gojiti, poživljati in razvijati. Kako izpolnjujete svojo dolžnost? Ali govorite svojim otrokom takoj, ko imajo za to potrebno razumevanje, ali jim govorite o Bogu, njihovem nebeškem Očetu, ki jih je ustvaril; o njegovi vsemogočnosti, vsevednosti, povsodpričujočnosti; o njegovi ljubezni do nas ljudi? Ali učite otroke dovolj zgodaj delati sv. križ, sklepati roke in opravljati najnavadnejše molitve k Bogu, k Mariji, preblaženi božji Materi, k sv. angelu varihu? Ali jim govorite pogostokrat o neštetih naravnih in nadnaravnih dobrotah, ki jih Bog ljudem izkazuje? Ali obračate njihov pogled na križ v kotu vaših hiš, zato da jim pripovedujete o učlovečenju Sina bo-

žjega, o njegovem rojstvu v hlevcu betlehemskem, njegovem življenju v hiši nazareški, njegovem trpljenju in smrti na gori Kalvariji? Ali govorite svojim otrokom o veselju nebes, ki ga bo deležen sleherni človek, ki živi po volji in zapovedi božji? — Vaši otroci so dolžni, ko pridejo k pameti, obujati božje čednosti vere, upanja, ljubezni. A kako naj to store, če nič ne vedo o Bogu, o večnih resnicah njegovih? Vaši otroci so dolžni rasti in vaditi se v vseh krščanskih čednostih. Ali jih navajate vi zlasti k ponižnosti, pokorščini, čistosti, k delom ljubezni do bližnjega? Ali jih učite nad vse sovražiti greh, zlasti smrtni greh, s katerim se izgubi posvečujoča milost, raztrga belo oblačilo krstne nedolžnosti? ... Ah, kako žalostno je, če mnogi otroci v predšolski dobi ničesar ne vedo o Bogu in božjih rečeh! Nemara znajo že mojstrsko kleti in lagati in zaljubljene pesmi peti, a najbolj vsakdanjih molitvic ne znajo moliti in morda še ne narediti križa! — In nikarte misliti, očetje in matere, da vi sami niste dolžni otrok poučevati v krščanskih resnicah, če obiskujejo vaši otroci šolo in se tam učijo krščanskega nauka. Šola in dom morata skupaj delati, če naj se kaj prida uspeha doseže. Ako to, kar šola zida, dom prezira ali celo podira, ne bo pri vsi vestnosti šolskega pouka za krščansko življenje skoro nič pridobljenega. — Pa tudi šoli že odrasle otroke naj starši še zmerom uče in opominjajo, jim dolžnosti sv. vere pred oči stavijo, jih k molitvi, službi božji, sv. zakramentom priganjajo, jim z eno be-

sedo krepostno življenje v dušo vsajajo. Ne govoriti: Otroci so že veliki, nas več ne poslušajo, hodijo po svojih potih, delajo, kar sami hočejo! Žalostno je res, če je tako — in morda so starši temu večkrat sami krivi —, vendar pa le ne odnehati učiti, svariti, zabičavati: kdo ve, če ne bodo dobre besede slednjič le padle na dobro zemljo; in če ne bi padle, starši, vi morate storiti svojo dolžnost! —

Seveda po morajo starši učiti svoje otroke krščanskega življenja ne samo z mrtvo besedo, marveč tudi s svojim živim zgledom. Nihče ni dober učenik vere in kreposti, če tega, kar z besedo uči, tudi v dejanju ne pokaže. Poglejte Kristusa, največjega očeta in učenika našega! On je pač na najpopolnejši način poznal vse resnice, ki jih je moral človeštvu oznanjati. Poznal je takisto popolno vse potrebe človeških src, katerim je imel govoriti. Po svoji božji modrosti je znal presoditi, kdaj je najugodnejši čas, katera najprimernejša oblika, da ljudi uči, opominja, spodbuja, svari. In še več: z zunanjo besedo je kot Bog vlival v duše milost razsvetljenja in dobre volje, po kateri bi bili ljudje tembolj sprejemljivi za njegove vzvišene nauke. In vendar je pri vsem tem hotel učiti tudi s svojim zgledom. Da, prej z zgledom nego z besedo. Coepit Jesus facere et docere, Jezus je delal in učil, pravi Sv. Pismo (Apd 1, 1); prej sam delal, potem druge učil. Celo njegovo življenje je bilo najpopolnejše oblikovanje njegovega nauka. Blagor

ubogim v duhu, zakaj njih je nebeško kraljestvo, je pridigal (Mt 5, 3) — in sam ni imel, kamor bi glavo položil (Lk 9, 58). Blagor krotkim, blagor čistim v srcu, blagor usmiljenim, blagor miroljubnim, blagor njim, ki so zavoljo pravice preganjani, je učil (Ib 4, 7, 9, 10) — in vse te čednosti so kakor jasne zvezde sijale iz vsega njegovega dejanja in nehanja. In ko je oznanjal najtežjo zapoved krščanstva: Ljubite svoje sovražnike; delajte dobro tem, ki vas sovražijo, in molite za tiste, ki vas preganjajo in obrekujejo (Mt 5, 44) — je sam to zapoved izpolnjeval do zadnjega diha svojega življenja tako popolno kakor nihče nikoli na zemlji... — Kako drugače pa je, žal, pri mnogih krščanskih starših, morda tudi takih, ki otroke sicer z besedo uče, opominjajo in navajajo k dobremu! Kaj pomaga, ko jim pa ne svetijo na poti krščanskega življenja s svojim zgledom! Uče jih moliti in jih k molitvi spodbujajo — toda sami malo ali nič ne molijo. Jezus je delal in učil... Svoje sinove in hčere, zlasti manjše, navajajo k nedeljski službi božji, k pridigi, k sv. zakramentom — toda kako v vsem tem sami delajo? Jezus je delal in učil... Če očetje nedeljsko sv. mašo opuščajo; če očetje in matere komaj kdaj h kaki pridigi gredo; če zakrament sv. pokore in sv. Rešnjega Telesa še o Veliki noči odlašajo ali ju celo tedaj niti ne prejmejo, morda leta in leta brez sv. zakramentov žive — kaj bo zalegla pri otrocih njihova beseda, tudi če jih vse najlepše uči? Ali ne bodo otroci rajši sledili njihovemu zgledu nego

njihovemu nauku? Starši pridigujejo svojim otrokom miroljubnost, krotkost, zmernost, zatajevanje — sami pa se med seboj prepirajo, grizejo, zmerjajo; sami pa so vdani pijači in drugim strastem... Kaj bo dosegla pri otrocih njihova pridiga? Jezus je delal in učil... Začnite tudi vi starši dajati svojim otrokom najprej dober zgled, ali vsaj obenem, ko učite, tudi z zgledom svetite! Zakaj če ne dajete otrokom dobrega zgleda, jim dajete največkrat slabega. Zaradi slabega zgleda pa gorje vam! Ž njim svoje otroke pohujšate, a kdor pohujša katerega teh malih, ki v me verujejo, govori Kristus, bi mu bilo boljše, da bi se mu obesil mlinski kamen na vrat in bi se potopil v globočino morja. (Mt 18, 6.) O ti pravični in strašni Bog, ki si pripravil neizrekljive kazni za vse, ki pohujšujejo nedolžne, odkrij ti onim slepim staršem, ki svoje otroke s slabim zgledom od poti krščanske pravičnosti odvračajo, namesto da bi jih nanje naravnali, odkrij ti takim staršem grozoto teh kazni, ki jih jaz popisati ne morem! Staršem, ki niso starši, marveč hudodelci in morivci svojih otrok... Pokaži jim strašni kraj večne pogube, kamor so lahko obsojeni tudi oni, če se duše njihovih otrok pogube po njihovi krivdi!...

*

Starši! Ni samo večna sreča vaših otrok, če jih lepo učite krščanskega življenja, marveč je to tudi vaša že časna korist. Kateri otroci, mislite, vam bodo delali več veselja, kateri vam bodo bolj

gotovo izkazovali spoštovanje, ljubezen in pokorščino: tisti, ki poznajo Boga in njegove zapovedi — ali tisti, ki jih ne poznajo? Tisti, ki molijo, posvečujejo nedelje in praznike, prejemajo sv. zakramente in sploh lepo žive — ali taki, ki mrze vse, kar je bogoslužnega, in so razuzdani ter vdani vsem mogočim strastem? A poleg tega boste morali nekoč dajati tudi večnemu Sodniku natančen odgovor na vprašanje: Kako ste učili svoje otroke z besedo in z zgledom? — Seveda naloga, učiti otroke krščanskega življenja, ni lahka. Zato pa vsak dan molite, da bi vam Bog pomagal vršiti jo. Saj molite vsak dan za božjo pomoč v manj važnih rečeh: da bi vam Bog ohranil zdravje v družini; da bi odvrnil od vas vremenske in druge nesreče; da bi vaša dela in podjetja z uspehi venčal... O, molite torej tudi za to, kar je veliko več: da bi mogli svoj otroke prav odgojiti za Boga in srečno večnost! Molite záse pa tudi za otroke same, zlasti če bi videli, da res vkljub temu, da jih vi prav učite z besedo in zgledom, da vkljub temu ne hodijo po pravih potih. O, tedaj molite tako, kakor je molila sv. Monika za svojega sina Avguština! Nesrečni ta njen sin! Ne nauk ne sveti zgled materin ga ni mogel naravnati s poti pogube na pot zveličanja. A molitev materina je naredila iz njega velikega svetnika. — Tako tudi vi molite zlasti za svoje izgubljene otroke, in če jih ne beseda ne zgled vaš ne bo — vaša molitev jih bo rešila in zveličala. Amen.

VI.

Predragi v Gospodu! Če nas Gospod Jezus pri evangelistu sv. Mateju opominja, naj ne skrbimo za svoje časno življenje, govoreč: Ne bodite v skrbeh za svoje življenje, kaj boste jedli, tudi ne za svoje telo, kaj boste oblekli (Mt 6, 25) — vemo vsi, da hoče s tem reči, naj predvsem skrbimo za svojo večno srečo, za časno pa naj ne skrbimo preveč, marveč naj krepko zaupamo v previdnost tistega nebeškega Očeta, ki živi ptice pod nebom in oblači limbarje na polju. Nikakor pa noče reči Kristus, naj za svojo časno srečo nič ne storimo. O ne! Dolžni smo po pameti skrbeti tudi za svojo časno srečo, pa ne samo za svojo, marveč tudi za življenje in časno srečo tistih, ki so nam izročeni. In tako so zlasti starši dolžni skrbeti ne le za večni, marveč tudi za časni blagor svojih otrok. Poglejmo, kaj morajo v tem oziru storiti zanje![17]

*

Zadnjič nismo omenili, predragi! kako prelepo skrbe za večno srečo svojih otrok tisti res krščanski roditelji, ki otroke posvečujejo že pred njihovim rojstvom. Vzorne so zlasti tiste matere, ki v pričakovanju svojih betlehemskih ur veliko molijo,

pogosto sv. zakramente prejemajo in z očeti vred svoje prihodnje ljubljence Bogu priporočajo in izročajo. — Podobno je treba skrbeti tudi za časno srečo otrok, še preden se otroci rode. Molitev in z Bogom združeno življenje materino kliče tudi časno srečo na še ne rojenega otroka. Razen tega naj očetje in posebno še matere v gotovem času vse store in vse opuste, da se jim otroci rode nebogljeni, nepohabljeni, zdravi. Podrobneje o tem ne bom razpravljal. Samo toliko svarim, naj marsikaka lahkomiselna žena in marsikak sirov mož gledata, da ne bo nekoč večni Sodnik terjal iz njihovih rok zdravja, ki sta ga uropala svojemu še ne rojenemu otroku. O tistih, iz katerih rok bo terjal življenja nerojenih otrok, bom izpregovoril pri peti božji zapovedi. —

Otrokom, ki so jih od Boga na svet sprejeli, so potem starši dolžni oskrbeti vse potrebščine življenja. V prvem času svojega bivanja na zemlji je otrok navezan zlasti na mater. Od nje dobiva vse, česar za svoj obstoj potrebuje, predvsem telesno hrano na način, kakor je to uredil Stvarnik. Pravih krščanskih mater ni treba opominjati, naj si štejejo v čast in veselje, da pri svojih otrocih same vršijo resnobno dolžnost prve prehrane in brez tehtnih razlogov ne prekladajo tega bremena na druge rame. Saj so lahko kdaj tehtni razlogi tudi za to — toda med te razloge gotovo ne spadajo malomarnost, komodnost, uživanjaželjnost ali sama navada, kakor jo srečujemo v gotovih slojih. Če pa kdaj n.

pr. oziri na zdravje zahtevajo, da materino nalogo prevzame druga žena, je treba skrbno paziti, kdo in kakšna je ta žena. —

Dolžnost skrbeti za vse telesne in časne potrebe otrok veže starše kajpada vsedotlej, dokler si otroci ne morejo sami pridobiti tega, kar za življenje potrebujejo. To je jasno, tega vas, krščanski starši, uči stvarstvo božje, ki je okrog vas. Na nespametnih živalih vam je Bog podal zgled. Kje je v stvarstvu kaka žival, ki bi zapustila svoje mlade, preden si morejo ti sami pribaviti svoje življenske potrebščine? Če pa žival, ki nima pameti, tako skrbi za svoj zarod, koliko bolj je to dolžan razumni človek, in kaj pa še-le kristjan. A vendar je res, da greše le-tu starši na dve strani: eni store premalo, drugi preveč. Preveč store tisti, ki tako hranijo in oblačijo otroke, da jih razvajajo, mehkužijo, k ničemurnosti in uživanjaželjnosti napeljujejo Preveč store taki starši, ki v prehrani in obleki otrok gredo preko tega, kar premore njihov stan. Zelo slabo je to: navajati otroke na potrebe, ki jim v poznejšem življenju ne bodo mogli zadostiti, pa bodo zato mrki, nezadovoljni, z življenjem sprti. Resnično, odkod je dandanes toliko nezadovoljstva med ljudmi in toliko dušne in telesne bede, žalosti, obupa? Mnogo je vzrokov, a eden — in morda ne najmanjši — je tudi ta, da toliko ljudi v vseh družabnih slojih stavi na življenje prevelike zahteve, hoče živeti — kakor pravimo — čez stan. To pa ne bo boljše, dokler otroke razvajamo s stvarmi

ki jih po svojem družabnem stališču imeti in zahtevati ne morejo. — Pa tudi premalo store mnogi starši za časno blaginjo svojih otrok, premalo za primerno njihovo prehrano, obleko, stanovanje. Mislim tu starše, ki po lastnem zadolženju ne store, kar so storiti dolžni; ne mislim tistih, ki zavoljo pomanjkanja vsega storiti ne morejo; za pomanjkanje ni zapovedi. A pri nekaterih starših je grda skopost tista, ki pritrguje otrokom najpotrebnejše za življenje. Le komu bodo zapustili taki starši kupe denarja, če jim pa slabo oskrbovani otroci hirajo in umirajo!... Pri drugih je lahkomiselnost, ničemurnost, hlepenje po užitkih. Sam Bog ve, kakšno vest imajo n. pr. tiste matere, ki same nimajo nikoli zadosti oblek in pokrival in obutvi po najnovejših modah, otroke pa puščajo borno oblečene? In tisti očetje, ki ob nedeljah, ali pa tudi ob delavnikih, vse gostilne pretaknejo ter v nezmernem uživanju svoj zaslužek zapravljajo, njihovi otroci pa najpotrebnejše hrane pogrešajo? Ah taki očetje! da zlasti očetje! Ali jih res nič srce ne boli, ko prihajajo domov od svojih pijač in veselic in slabih druščin, pa vidijo svoje otroke vse blede, prepadene in bolehne zaradi pomanjkljive hrane, zaradi lakote?... Še drugi očetje in matere imajo do enih otrok posebno ljubezen in skrb, druge pa zanemarjajo, zlasti če so morda samo njihovi pastorki, pastorke. Kako pogubno je tako razločevanje! Ali ne vedo taki starši, da sejejo že v mlada srca seme zavisti in razdora, ki bo v poznejšem

življenju lahko pognalo v bohoten plevel jeze in sovraštva...

Pa ne samo za sedanjost, starši morajo skrbeti tudi za srečno časno prihodnost otrok, za tisto prihodnost, ko bodo morali otroci stati na svojih lastnih nogah, iti sami skoz življenje. Tu morajo gledati dobri roditelji, da si prisvoje otroci potrebnega znanja v časnih in zemeljskih rečeh. Zadnjič smo čuli, da morajo starši skrbeti za poučenje svojih otrok v tem, kar je potrebno za krščansko življenje, za dušno zveličanje, za večni njihov namen. Da, to je prvo in nad vse važno. A tudi v tem, kar zahteva časna sreča, zemeljsko blagostanje, otroci ne smejo ostati nepoučeni. Zato bodo starši skrbeli za njihovo šolsko naobrazbo in bodo na vso moč pazili, da se otroci dobro okoristijo s šolskim poukom. Učili jih bodo šolo ljubiti, vse šolske nauke kot nauke za življenje visoko ceniti ter v šoli in za šolo pridno delati. — Da, delati. Starši morajo sploh svoje otroke že zgodaj učiti delati. Delo je človekova dolžnost, je božja zapoved, je za časno srečo neobhodno potrebno — in mladostna leta so tista, v katerih je treba vsrkati vase ljubezen do dela. Kdor se že v mladosti ne nauči delati, bo najbrže lenuh celo življenje. Lenoba pa je vseh grdob grdoba, in človek, napolnjen s toliko grdobo — ali bo tak človek srečen na zemlji? Zato so od nekdaj vsi pametni starši priganjali svoje otroke k delu. O cesarju Karlu Velikem berem, da so morale njegove hčere pridno delati.

Morale so lan treti, presti, tkati, tkanino beliti in iz nje oblačila delati. Sploh so bile gospodične tistih časov vsaj tako pridne za kolovratom, kakor so današnje pred zrcalom.[18]

Obenem z delavnostjo naj starši uče svoje otroke varčnosti. Tudi od te je v veliki meri zavisna njihova prihodnja sreča. Nekateri starši so silno nespametni in govore: Našim otrokom ne bo treba ne delati ne varčevati, jim bomo že toliko zapustili, da bodo lahko živeli. Toda, ali nimamo v vsakdanjem življenju dovolj zgledov, da so otroci bogatih staršev zatratili vse premoženje in prišli na beraško palico, ker niso hoteli delati in se niso naučili varčevati? Na drugi strani pa kažejo drugi zgledi, kako so si otroci, ki so po starših le malo ali nič dobili, ustvarili lepo časno blagostanje, ker so znali delati in zaslužke svojega dela prav obračati. — Seveda pa, kakor starši ne smejo svojih otrok z delom preobkladati, tako tudi ne smejo iz njih vzgojiti skopuhov in lakomnikov, ki bi denar in časno premoženje bolj ljubili nego Boga samega in bi niti sebi niti drugim ničesar ne privoščili. Kakor zaradi dela ne smemo zanemarjati svojih krščanskih dolžnosti, tako na denar in premoženje ne smemo navezavati svojega srca. Naše srce je ustvarjeno za Boga. —

Zato da otroci ne izgreše Boga in večne sreče pri njem, ko iščejo časne sreče na zemlji, je pa neizrečeno važno, da si izberejo pravi življenski poklic. Starši jim morajo pri tem pomagati, kar

največ morejo, z besedo in dejanjem. Zakaj čeprav je volitev stanu stvar otrok samih, in jih starši v noben stan siliti ne smejo, je pa vendar staršev sveta dolžnost, da v vsi resnobi in miru o prihodnjem poklicu otrok premišljujejo, otrokom dobro svetujejo, jim do stanu, ki se zdi otrokom in njim pravi, z vsemi močmi pripomorejo. Nič ni hujšega nego izgrešen poklic. Velikokrat je morda ž njim izgubljena večna sreča; časna pa skoro zmerom. Ud, ki si ga na telesu izpahnemo, da ni na svojem pravem mestu, zmerom boli. Tako je človek, ki v organizmu človeške družbe izgreši svoje pravo poklicno stališče, redno nesrečen. Ali ne slišimo vzdihovati neštetokrat: Ah, le zakaj sem to in to postal! ... Zato si morajo starši vse prizadejati in, če je treba, tudi vse žrtvovati, da dosežejo njihovi otroci svoj pravi poklic v človeški družbi. Tudi o poklicih sem nekoč že obsežneje govoril.* Tu naj kratko zakličem staršem samo dva tri stavke: Ne gledati pri poklicih otrok na vašo lastno korist, starši! Ne gledati na to, kateri stan je lažji, bogatejši, uglednejši! Ne prigovarjati, da si voli otrok ravno poklic očetov ali poklic, ki je že navaden v rodovini! Ne misliti, da je tisti poklic najboljši, ki privede najprej h kruhu! ... Paziti samo na to eno, na to eno: v katerem stanu bo otrok najbolj gotovo srečen za čas in večnost! —

*

* Glej: Kam greš? Sedem govorov o božjih klicih. V Ljubljani 1923. Prodajalna KTD. H. Ničman.

Tako, dragi očetje in matere, skrbite tudi za časno srečo svojih otrok! In če je zopet težka tudi ta skrb, tudi ta dolžnost, vam zopet rečem: Molite! molite! božje pomoči prosite! Nikakor pa ne omalovaževati, lahkomiselno jemati, zanemarjati tako velike očetovske in materinske naloge! Bog ne daj! Čujte, kako silno govori apostol: Ako pa kdo za svoje, in zlasti za domače, nima skrbi, je vero zatajil in je hujši od nevernika. (1 Tim 5, 8.) Amen.

VII.

Predragi v Gospodu! Razložil sem v glavnem dolžnosti otrok do staršev in staršev do otrok. Primeroma iste dolžnosti kot do staršev imajo otroci do vseh njihovih namestnikov, kakor so: varihi, redniki, mojstri itd., ki nadomestujejo starše vseskoz; ali: učitelji, vzgojitelji, itd., ki jih nadomestujejo deloma. Vse namestnike staršev pa zopet vežejo iste ali vsaj podobne dolžnosti kakor starše same. To je po sebi razumljivo in ni da bi o tem dalje razpravljali. — Neko drugo razmerje pa je še, ki je tudi podobno razmerju otrok do staršev ter staršev do otrok, in ki moramo o njem nekaj več izpregovoriti. To je razmerje poslov do gospodarjev in gospodarjev do poslov. Vsi vemo, kaj so gospodarji in kaj posli; ne vemo pa morda vsi, kaj so le-ti drug drugemu dolžni. A važno je to vedeti in poudariti dandanes, ko pri splošnem teženju, zmaličiti v človeški družbi vsako avtoriteto, zelo trpi tudi avtoriteta gospodarjev, ki je pa prav tako od Boga kakor avtoriteta staršev. Odgovorimo najprej na vprašanje: Kaj so posli dolžni gospodarjem?[10]

Predragi! Dejal sem, da je razmerje poslov do gospodarjev podobno razmerju otrok do staršev. Resnično, saj posel po krščanskem naziranju ni rob ali suženj, marveč član družine, zvezan ž njo po tesnih, četudi ne krvnih vezeh. Potemtakem imajo tudi posli do gospodarjev primeroma iste dolžnosti kakor otroci do staršev: morajo jih spoštovati in ljubiti, morajo jim biti pokorni in zvesti. — Spoštovati morajo posli gospodarje, ker morajo, kakor otroci v starših, tudi oni gledati v gospodarjih božje namestnike. Sin spoštuje svojega očeta in hlapec svojega gospodarja, govori Bog pri preroku Malahiju (1, 6), in sv. Pavel ukazuje celo sužnjem: Kolikor je sužnjev pod jarmom, naj imajo svoje gospodarje za vredne vse časti. (1 Tim 6, 1.) To spoštovanje mora biti notranje, to se pravi, posli morajo v srcu čislati gospodarje kot namestnike staršev in namestnike božje. Biti pa mora tudi zunanje, to je, javljati se mora v vsem vedenju poslov do gospodarjev, v vsem ravnanju z ozirom na nje. Mnogo poslov prav sramotno greši zoper dolžno spoštovanje. Ne samo da z gospodarji nespoštljivo, grobo, robato govore, se jim ošabno in predrzno odgovarjajo, se ž njimi prepirajo — kako pa jih pogostokrat med ljudmi raznašajo, opravljajo in obrekujejo! Celo družino, pri kateri služijo, vam ogrde in razvpijejo, namesto da bi kot taki, ki tudi sami spadajo k družini, njeno čast povsod varovali in branili. V vsaki naslednji službi razkladajo napake in slabosti prejšnjega gospodarja in

gospodinje. Pa kaj, če bi jih obirali samo zaradi resničnih pogreškov! Toda si grehe in slabosti o njih večkrat nacelem izmišljujejo ali pa dejanske pretiravajo. Podlo je to in ostudno. Saj je greh blatiti, zlasti še z lažjo blatiti kogarkoli; kaj večji greh pa je, jemati čast in dobro ime ljudem, s katerimi nas veže ali nas je vezala družinska skupnost in domačnost! —

Zaradi te družinske skupnosti in domačnosti so posli dolžni gospodarjem ne samo spoštovanje, marveč tudi ljubezen. Saj če moramo po naročilu Kristusovem ljubiti vse ljudi, moramo ljubiti tembolj gotovo tiste, s katerimi smo v ožji življenski zvezi. In če so gospodarji kot namestniki staršev božji namestniki, so posli dolžni božjo podobo v njih ne samo spoštovati, marveč tudi ljubiti. —

Kar tiče pokorščine, ne bo noben pameten človek dejal, da niso posli dolžni natančno in voljno ubogati svojih gospodarjev v vsem, kar zahteva njihova služba. Saj zato so jih gospodarji najeli in zato jih plačujejo, da jim služijo po njihovi volji, da točno izvršujejo njihova povelja. Služabniki, bodite v vsem poslušni zemeljskim gospodarjem, veleva apostol in že dostavlja tudi ono verno misel, da je treba v gospodarjih gledati božje namestnike: Služabniki, bodite v vsem poslušni zemeljskim gospodarjem ne s službo na oko, kakor bi hoteli ljudem ugajati, ampak s preprostim srcem, v strahu Gospodovem. Karkoli delate, delajte iz srca, kakor Gospodu, ne kakor ljudem. (Kol 3, 22—23.) Vdano

pokorščino so posli dolžni tudi neprijaznim, godrnjavim, sitnim gospodarjem, kakor to izrecno poudarja sv. Peter, rekoč: Posli, bodite gospodarjem z vsem strahom podložni, ne le dobrim in krotkim, ampak tudi osornim. (1 Pat 2, 18.) Kaj pa takim, ki žive pregrešno, pohujšljivo, razuzdano? Tudi takim morajo biti pokorni v vsem, kar ni greh. Če pa gospodarji hočejo od svojih poslov grešnih reči, niso več namestniki božji, marveč satanovi. Če zavajajo posle v prelamljanje božjih zapovedi, če zahtevajo gotovi pohlepneži takega kova, kakor beremo o dveh v zgodbi o nedolžni Suzani, če zahtevajo od svojih poslov stvari, ki niso združljive z njihovo častjo in brezmadežnostjo, jih posli ne samo ne smejo ubogati, marveč si morajo tudi pomagati stran od takih gospodarjev. V tem slučaju naj pošten posel ne gleda na to, da izgubi dobro, morda izvenredno dobro službo. Kaj, ali je boljše, če izgubi dušo? ... Če bi tudi trenutno ne mogel dobiti nobene druge službe — boljše je pod milim nebom nego v hiši bližnje grešne priložnosti, v hiši, kjer te prej ali slej gotovo umori greh; boljši je izberačeni kruh, trd kakor kamen, nego maslena pogača, katere se drži ta sramota in greh! ...

Posebna dolžnost poslov do gospodarjev je še zvestoba. Ta obsega več stvari. Predvsem je vsak posel dolžan pridno delati, vestno vršiti nalogo, ki mu je od gospodarja odkazana. Tu naj bi vsi posli posnemali očaka Jakoba, ki je tako zvesto služil Labanu, da mu je z dobro vestjo lahko go-

voril: Ti veš, kako sem ti služil in kako je tvoje premoženje narastlo v mojih rokah. Malo si imel, preden sem k tebi prišel, in Gospod te je blagoslovil po mojem prihodu... Noč in dan sem prenašal vročino in zimo, in spanje je bežalo od mojih oči. In tako sem ti dvajset let služil v tvoji hiši. (1 Moz 30, 29—30; 31, 40—41.) — Vsaka površnost pri delu, vsaka malomarnost, zanikrnost, lenoba — je zoper dolžno zvestobo in je očividna krivica. Zakaj med gospodarjem in poslom je v veljavi obojestranska pogodba, ki nalaga obema gotove obveznosti: gospodar mora posla vzdrževati in plačevati, posel pa s službo prevzeto delo opravljati. Kakor je krivičen gospodar, če pritrguje poslu pri življenski oskrbi in plačilu, tako je krivičen posel, če ni priden in marljiv v svoji službi, če se svojim dolžnostim, kjer le more odteguje, če svoje delo le napol opravlja, če postopa, čas trati in lenobo pase. Bog vas obvaruj takih poslov! — Še bolj pa takih, ki so nezvesti glede na blago in premoženje svojih gospodarjev, ki ne poznajo sedme zapovedi: Ne kradi! Ta nezvestoba poslov je posebno huda, zakaj pred tujimi tatovi človek še očuva in ubrani svoje premoženje; toda pred domačimi, ki so v hiši, ki spadajo k družini — kako? Ali je mogoče pred njimi zmerom vse pod ključem imeti: vse jestvine v shrambi, vso pijačo v kleti, vso obleko v omarah in celo sam denar v predalcih? Zato bi morali vsi posli vedeti, da velja zapoved: Ne kradi! zanje takorekoč bolj nego

za druge ljudi. A žal, da se dobe posli, ki tega nočejo vedeti. Na skrivaj izmikajo svojim gospodarjem, in kako se pri tem sami sebi opravičujejo? — Saj sem zadosti slabo plačan, pravi eden, nič zato, če kdaj na tihem kaj vzamem. — Počasi, prijatelj! Ali dobivaš tisto plačilo, za katero si se z gospodarjem pogodil, ali ga ne dobivaš? Če ga ne dobivaš, zakaj ga ne terjaš odkrito in postavnim potom? Če ga pa dobivaš, te moram spomniti na tisto priliko v evangeliju, v kateri govori gospodar svojemu najemniku: Prijatelj, ne delam ti krivice; ali se nisi za denar z menoj pogodil? (Mt 20, 13.) Sicer vem jaz, da so gospodarji, ki v resnici za borno plačilo strahovito izrabljajo vse delovne sile svojih uslužbencev — neusmiljeno je to in krivično in bom prihodnjič več o tem govoril —, toda iz tega še ne sledi kar tako, da si smejo uslužbenci sami na tihem izboljševati zaslužek. Sam si sme človek kak dolg ali kako škodo poravnati samo v tem-le slučaju: če sta dolg ali škoda čisto gotova; če ju bližnji vkljub ponovnim opominom in terjatvam noče povrniti; in če ni nobene druge dovoljene poti ali načina, po katerem naj bi bilo mogoče priti do svoje pravice. Vse te tri reči pa niso kmalu skupaj, zato tudi skrivno samoodškodovanje ni tako brž dovoljeno. — Drug posel pa misli: Ah, saj je le malenkost, kar vzamem! — Toda, ali niso majhne tatvine tudi tatvine? In če male vrednosti, ki jih izmikaš, narastejo v veliko vrednost, ali ne veš, da tedaj

smrtno grešiš? Če imaš pa že koj od začetka namen jemati po malem tako dolgo, da se bo veliko nabralo, imaš smrtni greh že koj na početku malih tatvin. Sicer pa, ali niso tudi malenkostne poneverbe vsaka zase vse obsodbe vredna dejanja, ko vendar uživaš v hiši gospodarjevi popolno zaupanje in si kot član družine tudi ti poklican varovati jo vsake najmanjše škode? — Najbolj pa greše posli zoper gospodarjem dolžno zvestobo, če gospodarjem grehe njihovih otrok prikrivajo ali domačim sinovom in hčeram na njihovih grešnih potih potuho dajejo, jim k grehu pomagajo ali jih celo sami v greh zavajajo. Več nego vse časno blago, več celo nego čast in dobro ime so staršem njihovi otroci. Kako naj torej obsojamo nezvestobo, v kateri posel tako daleč zlorablja zaupanje svojega gospodarja, da pogublja z grehom duše njegovih otrok? . . .

*

Predragi v Gospodu! Marsikdo — in zlasti marsikak posel — bi dejal, da je poselski stan najslabši in najtežji na svetu. A jaz ne vem, če ni boljši in lažji od marsikaterega, tudi visokega stanu. O, koliko je v drugih, tudi imenitnih stanovih težav in skrbi, ki jih posli ne poznajo? Koliko je v drugih, in zlasti še imenitnih stanovih, odgovornosti, ki je posli nimajo! Trudno telesno delo ni najhujši križ, ki ga morajo nositi človeške rame. Seveda svoje posebne dolžnosti pa ima — kakor vsak — tudi poselski stan. Te smo danes videli in so: spoštovanje, ljubezen, pokorščina in zvestoba do gospodarjev. Ne rečem, da so zmerom prijetne te dolžnosti. A srečni posli, ki jih lepo izpolnjujejo! Z mirno vestjo, brez drugih skrbi, zadovoljno žive; pri zemeljskih gospodarjih si služijo časno plačilo; in če izpolnjujejo svoje dolžnosti do gospodarjev zato, ker so jim le-ti namestniki božji, torej z ozirom na Boga, iz ljubezni do Boga — si služijo tudi večno plačilo pri nebeškem Gospodarju. O vsakem velja to, kar je dejal na smrtni postelji sv. Amnon svojemu služabniku Janezu Tebajskemu. Pobožni Janez Tebajski je namreč služil sv. Amnonu 12 let z neizrečeno vdanostjo, pridnostjo in požrtvovalnostjo. Sveti samotar mu za to v življenju še besedice pohvale ni privoščil. Toda, ko se mu je približala zadnja ura, tedaj pa je prijel vernega služabnika za roko in mu je vpričo vseh drugih samotarjev dejal: Bog ti daj nebesa! Bog ti bo dal nebesa! Bog ti mora dati nebesa! . . .[20] Resnično, to velja o vsakem dobrem poslu: Bog mu bo dal nebesa, Bog mora dati nebesa njemu, ki je bogaboječe živel in svojim gospodarjem služil s spoštovanjem in ljubeznijo, v pokorščini in zvestobi. Prav, dobri in zvesti služabnik, mu bo dejal Bog ob smrtni uri, v malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil: pojdi v veselje svojega Gospoda. (Mt 25, 23.) Amen.

VIII.

Predragi v Gospodu! Žalostna zares je bila usoda poslov v starem poganstvu. Staro poganstvo je poznalo le sužnje, nad katerimi je imel gospodar neomejeno in nenadzorovano pravico. Kako je to pravico pri njih uporabljal, si lahko mislimo, če vemo, da pogan sužnja sploh ni smatral za človeka, marveč za neko bitje nižje vrste, s katerim je smel vse početi. Zato beremo, da so gospodarji sužnje prodajali in zamenjavali kakor mrtvo blago ter trpinčili in morili kakor nespametno živino. — Krščanstvo, ki je dvignilo ženo, posvetilo družino, prerodilo vso človeško družbo, je osvobodilo tudi posla-sužnja. Krščanstvo sicer ni odpravilo razlike med gospodarjem in poslom, a vrnilo je poslu njegove človeške pravice. Posel je človek kakor njegov gospodar; oba imata skupnega Očeta v nebesih; oba sta odrešena z isto krvjo Sina božjega; za oba je pripravljen prostor v večnem blaženstvu. To vero je krščanstvo spet uveljavilo na zemlji, obenem pa je naložilo gospodarjem tudi dolžnost, ravnati s posli tako, kakor je ta vera vredna, kakor ta vera zahteva. In kako je to? Kaj morajo storiti gospodarji za svoje posle? Približno to, kar starši za svoje otroke: skrbeti morajo za njihovo telo in

dušo, za njihovo časnost in večnost. Vsem poslom — pa tudi gospodarjem samim — na korist bi rad prav lepo opisal bolj podrobne dolžnosti gospodarjev do poslov.[21] —

*

Prvo, kar so gospodarji dolžni svojim poslom z ozirom na telo in časnost, je to, da jim dajejo potrebno hrano in dogovorjeno plačilo. Kdor mora delati, mora imeti moči za delo; moči pa daje zadostni živež. Gospodar torej, ki po pravici zahteva od svojega posla, da mu pridno dela, mora dajati poslu dovolj zdrave in tečne jedi. Delavec je vreden svoje hrane, pravi Kristus. (Mt 10, 19.) In tu naj posebej opomnim, da, kakor gotovo posli ne morejo zahtevati bogve kako gosposke, grofovske ali knežje hrane, tako gotovo pa tudi gospodarji ne smejo misliti, da je za posle vse dobro, tudi to, česar nihče drugi pri hiši ne mara užiti. Posli imajo prav tako čut okusa kakor drugi ljudje, in se jim prav tako nekatera jed prilega bolj, druga manj, ena dopade in druga studi, kakor meni ali vam. — Poleg živeža je delavec vreden svojega plačila. (Lk 10, 7.) Gospodarji morajo poslom dajati plačilo, za katero so se ž njimi pogodili; to pa mora biti primerno njihovi službi, njihovemu delu. Brezvestno in krivično je, odmerjati za veliko in težavno delo majhno, nezadostno plačilo; izrabljati revščino in potrebo posla za to, da mu vlečeš kožo z živega telesa. Zatirati vdove in sirote je vnebovpijoč greh, in ali niso posli v nekem pomenu sirote, ko morajo,

večinoma že v mladosti, zapustiti domačo hišo in starše ter iti pod tujo streho služit drugim ljudem? Vnebovpijoč greh je tudi, delavcem in najemnikom zaslužek zadrževati ali utrgovati. Zato morajo gospodarji izplačevati poslom plačilo o pravem času, brez odlašanja — in v polnih zneskih, brez utrgljaja. Oboje Sv. Pismo z veliko silo zabičuje. Kdor ti kaj dela, naroča stari Tobija sinu, mu brž daj plačilo, in plačilo tvojega najemnika, naj nikdar ne zastaja pri tebi. (Tob 4, 15.) Peta knjiga Mozesova pa govori: Ne odrekaj plačila svojemu potrebnemu in ubožnemu bratu..., temveč še tisti dan mu daj plačilo njegovega dela pred solnčnim zahodom; zakaj ubožen je in s tem ohranjuje svoje življenje; da ne bo vpil zoper tebe k Gospodu in da ti ne bo šteto v greh. (5 Moz 24, 14—15.) To velja odlašavcem, tistim, ki svojih poslov sproti ne plačujejo. A takim, ki utrgujejo poslom pravično in zasluženo plačilo, grmeče govori sv. Jakob: Nujte zdaj, bogatini, razjokajte se in tarnajte nad stiskami, ki pridejo nad vas... Glejte, plačilo, ki ste ga utrgali delavcem, kateri so poželi vaša polja, vpije; in klici ženjcev so prišli do ušes Gospoda nebeških čet. (Jak 5, 1, 4.) — Toliko glede živeža in plačila —.

Druga dolžnost gospodarjev za telesno in časno dobrobit poslov je, da s posli v vsem lepo ravnajo. Ako imaš zvestega hlapca, pravi modri Sirah, ti bodi tako ljub, kakor si (ti) sam sebi; ravnaj ž njim kakor z bratom. (Sir 30, 31—32.) Tako naj n. pr. gospodarji svojih poslov z delom ne preobkladajo. Posli morajo pridno delati in opravljati vestno svojo službo, to je njihova dolžnost, za to prejemljejo plačilo — smo zadnjič rekli. A vsaka reč ima svojo pametno mero. Nekaterim ljudem bi se posel nič ne smilil, če bi tudi garàl noč in dan in se pri delu pretrgal. Toda, ali se nam ne smili celo živinče na cesti, če je preveč otovorjeno? In za človeka, ki je božja podoba, ki je naš brat in brat Jezusa Kristusa, naj bi ne imeli nič srca? Vse, kar je prav! Tudi posli potrebujejo odmora pri delu, počitka, spanja. Ali jim ga daste, kolikor je treba? Nekateri ljudje ne pomislijo, da če se v pozne nočne ure zabavajo, da si oni lahko zjutraj spanje in počitek nadomeste; posli pa, ki jim zvečer strežejo ali jih čakajo, morajo z zgodnjim jutranjim svitom spet na svoje delo. — K lepemu ravnanju s posli spada dalje to, da jim gospodarji ne ukazujejo trdo, odurno, žaljivo, marveč prijazno, ljubeznivo, ljudomilo. Ne žali hlapca, ki zvesto dela, tudi ne najemnika, kateri ti je vdan, opominja modri Sirah. (Sir 7, 22.) Resnično, tako si bodo gospodarji osvojili srca svojih podložnih, tako bodo tudi zaslužili tisto spoštovanje in ljubezen, ki so jim jo posli dolžni. — Če se posel v čem pregreši — kdo se ne pregreši, ko smo vsi slabi? — ga je seveda treba posvariti, a zgodi naj se to tako, kakor naroča sv. Pavel Galačanom: Bratje, tudi če je kdo zasačen v kakem prestopku, takega vi, ki ste duhovni, v duhu krotkosti opomnite... Drug drugega bremena nosite in tako spolnite postavo Kristusovo.

(Gal 6, 1—2.) — Kako je delal Kristus s svojimi apostoli? Ali jim je kdaj kaj ukazal s trdo besedo? Ali jim je kdaj kaj očital z jezo in rohnenjem? Ah, vse je delal v neskončni dobroti in ljubezni srca, celo tistega Petra, ki ga je zatajil, je samo milo pogledal, in Judu, ki ga je izdal, je rekel: prijatelj. Krščanski gospodarji, posnemajte svojega Kristusa! — Prav posebno pa naj gospodarji s svojimi posli lepo ravnajo, če posli obole. Ali se spominjate tistega stotnika v evangeliju, kako je skrbel za svojega bolnega hlapca? K Gospodu Jezusu je prišel in je prosil poln zaupanja: Gospod, moj služabnik leži doma mrtvouden in zelo trpi... Nisem vreden, da greš pod mojo streho, ampak reci le z besedo, in moj služabnik bo ozdravljen. (Mt 8, 6—8.) Kakšen zgled! A koliko gospodarjev ga posnema? O, seveda je najlažje, bolnega posla hitro spraviti iz hiše, da se ni treba brigati zanj; odpovedati mu službo, prepustiti ga njegovi usodi... Toda, ali je to krščansko? Ali je to zaslužil posel, ki je delal pri hiši leta in leta in je vse svoje najboljše moči pustil v zvesti službi? Nikar ne recite: Saj za to smo mu dajali plačilo! Dajati za delo plačilo je pravica. A poleg pravice je na svetu še druga dolžnost —: ljubezen! — —

Toda vse važnejša nego skrb za telo in časnost mora biti gospodarjem skrb za dušo in večnost poslov. Nihče naj ne misli, da ta skrb ni dolžnost gospodarjev! Saj bodo morali gospodarji nekoč odgovor dajati o svojih poslih po tem, kar pravi

apostol: Bodite poslušni svojim predstojnikom in bodite jim podložni, zakaj oni čujejo nad vašimi dušami kot taki, ki bodo dajali odgovor. (Hebr 13, 17.) Kakor je torej napačna beseda poslova: Jaz naredim svoje delo, za drugo gospodarju nič mar; dan je njegov, noč je moja; delavnik njegov, nedelja moja, kakor je napačna taka beseda poslova — tako je tudi napačna beseda gospodarjeva: Jaz dam poslu, kar mu gre, hrano in stanovanje, drugo me ne briga; kaj ima storiti za svojo dušo, to je njegova stvar. Da, predragi! Njegova stvar je, pa tudi tvoja. Če boš pa tudi ti o njem odgovor dajal! Res, odgovor bodo dajali gospodarji, če so svoje posle navajali k dobremu. Odgovor, če so jim puščali časa in prilike, da so opravljali svoje verske, krščanske dolžnosti. Odgovor, če so lahkomiselne posle k temu opominjali in priganjali. Odgovor, če so jim sami v krščanskem življenju dober zgled dajali. Odgovor, če so nemara dobre, pobožne posle zaničevali; če so take, ki so radi več molili, večkrat v cerkev in k sv. zakramentom hodili, s hinavci in hinavkami ali s pobožnjaki in tercijali naganjali, namesto da bi Boga hvalili zanje, dobro vedoč, da Bog zavoljo pobožnih poslov velikokrat blagoslavlja cele hiše in družine... — Prav tako bodo gospodarji dajali odgovor, če niso poslov odvračali od hudega. Ah, koliko grehov opuščanja je v tem oziru! Pri hiši so moški in ženski posli — in nikogar ni, da bi čuval nad nevarnostmi skupnega življenja. Grešno

govorjenje enega posla pohujšuje druge — in nikogar ni, da bi pohujšanje ustavil. Domači sinovi in hčere zapeljujejo posle v greh — in oče in mati, gospodar in gospodinja sta preslaba, da bi odločno nastopila zoper zapeljevanje. Posli sklepajo lahkomiselno grešna znanja — in gospodarji zatiskajo oči. Posli hodijo ob nedeljah po grešnih veselicah — in gospodarji molče ali jih pokarajo kvečjemu, če se je zato zakasnila njihova večerja ... O gospodarji! o gospodinje! Kako boste nekoč odgovarjali večnemu Sodniku? Ko vas bo vprašal, podobno kakor je nekoč vprašal Kajna: Kje je tvoj brat? tvoj posel? — Kaj boste dejali? Ali boste tudi vi odgovorili: Ne vem; sem mar jaz varih svojega brata? svojega posla? (Prim. 1 Moz 4, 9.) O, pač bi moral biti, bi morala biti! bo dejal Bog. Saj zato sem te postavil za očeta, za gospodarja, za mater, za gospodinjo, da bi bdel, bdela nad vsemi člani družine, nad posli tako kakor nad otroki! ... —

•

Mislite na to, predragi! In mislite, da bo Bog vam kristjanom, če bi svoje dolžnosti do poslov zanemarili, pri sodbi postavil ob stran onega poganskega stotnika, ki sem ga pravkar omenil, ki je pokazal tako veliko skrb za svojega služabnika. Glejte, bo dejal Bog, ta mož je bil pogan, ni poznal prave vere in njenih zapovedi, a je čutil v svojem srcu, kaj je svojemu poslu dolžan. Vi pa, kristjani, ki ste iz vere dobro vedeli za dolžnosti gospodarja do

poslov, ste te dolžnosti puščali vnemar ... Ah, ne daj Bog, da bi res kdaj kateri izmed vas slišal pri sodbi take besede! Zato pa storite svojim poslom, kar ste jim storiti dolžni! Skrbite za njihovo telo in njihovo dušo, za njihovo za njihovo časno in večno srečo — podobno kakor skrbe starši za svoje otroke! Gospodarji, dajajte služabnikom, kar je pravično in primerno, veleva apostol (Kol 4, 1), in čujte nad njimi kot taki, ki boste odgovor dajali od njihovih duš! Amen.

IX.

Predragi v Gospodu! Danes obravnajmo še zadnje važno poglavje četrte božje zapovedi: o svetni in duhovski gosposki. Vemo namreč in smo koj v uvodnem govoru v to zapoved povedali, da oblast staršev in gospodarjev v družini nista edini oblasti na zemlji. Družina je celica, iz katere so se po božji volji razvile v človeštvu še druge, večje družbe: občine in države, ki imajo v prvi vrsti namen pospeševati časno, zemeljsko srečo ljudi. Razen tega je Bog Jezus Kristus sam neposredno ustanovil za vse ljudi in vse čase še eno družbo, sv. katoliško Cerkev, ki naj nas predvsem vodi do večne sreče v nebesih. Oblast v onih svetnih družbah imenujemo svetno oblast in je v kraljih ali sploh vrhovnih svetnih poglavarjih, njihovih vladah ter višjih in nižjih uradnikih. Oblast v Cerkvi pa imenujemo cerkveno ali duhovsko oblast in je v papežih, škofih ter njihovih višjih in nižjih pomočnikih, duhovnikih. — Če vprašamo, kakšne dolžnosti imata ti dve oblasti do svojih podložnikov, je kratek odgovor ta: Dolžnosti duhovskih poglavarjev je izrazil Kristus z enim stavkom, ko je pri svojem odhodu v nebesa naročil svojim apostolom: Pojdite in učite vse narode; krščujte jih v imenu

Očeta in Sina in Sv. Duha in učite jih izpolnjevati vse, karkoli sem vam zapovedal. (Mt 28, 19—20.) Da, učiti vero Kristusovo, navajati ljudi k izpolnjevanju njegovih zapovedi, deliti vsem sredstva zveličanja — to morajo duhovski poglavarji. Svetni poglavarji jih ne smejo pri teh dolžnostih nikoli ovirati, pač pa naj jih kar mogoče podpirajo. Vendar so pa svetni poglavarji v prvi vrsti poklicani skrbeti za red in mir med narodi, za varnost njihovega življa in imetja, za njihovo kulturno, gospodarsko, socialno blaginjo, pri čemer jim zopet duhovska oblast ne bo nikoli v oviro, marveč vsekdar po moči v podporo. — Kakšne dolžnosti pa vežejo nas do duhovske in kakšne do svetne oblasti? Važno in obsežno vprašanje! Rešimo ga karmoč kratko in jedrnato! —

*

Predragi! Ne pri starših ne pri gospodarjih, ki smo o njih govorili, ni tako očividno, da so namestniki božji na zemlji, kakor je to očividno pri duhovskih predstojnikih, pri papežih, škofih in mašnikih. Tu imamo nedvomne besede Kristusove. — Kakor je Oče mene poslal, je dejal svojim apostolom, tudi jaz vas pošljem. (Jan 20, 21.) In zopet: Kdor vas posluša, mene posluša, in kdor vas zaničuje, mene zaničuje; kdor pa mene zaničuje, zaničuje tistega, ki me je poslal. (Lk 10, 16.) Na te besede Kristusove oprt, pravi torej po pravici sv. Pavel o sebi in o vseh apostolih: Za Kristusa smo poslani, kakor da

Bog opominja po nas. (2 Kor 5, 20.) Kar pa velja o apostolih, velja tudi o vseh njihovih naslednikih, papežih, škofih in mašnikih. Zakaj Kristus je hotel, da se poslanstvo apostolov po posebnem zakramentu mašniškega posvečevanja prenaša iz veka v vek, do konca sveta. Zato so kakor apostoli tudi vsi njihovi nasledniki, papeži, škofje in mašniki, vsi poglavarji Cerkve vseh časov, po samih besedah Kristusovih in Pavlovih resnični namestniki božji na zemlji. Odtod pa so namah jasne naše dolžnosti do njih, ki so taiste kakor dolžnosti do staršev in gospodarjev, namreč: spoštovanje, ljubezen, pokorščina, zvestoba. Naj so bili izbrani iz visokega ali nizkega stanu — tudi Jezus ni poklical svojih apostolov iz blestečih palač, marveč iz preprostih ribiških koč —, skozi mašniško posvečevanje so šli: dolžni smo jim spoštovanje, ljubezen, pokorščino, zvestobo. Naj so študirali na visokih univerzah ali samo v navadnih, ponižnih semeniščih — tudi apostoli Gospodovi niso pili naukov na svetovnih vseučiliščih —, skozi mašniško posvečevanje so šli: dolžni smo jim spoštovanje, ljubezen, pokorščino, zvestobo. Naj nam svetijo kot vzvišeni vzori vse svetosti in čednosti, ali pa naj se kdaj njihovo življenje ne ujema z njihovim stanom in učenjem — ah, tudi apostoli so imeli svoje napake in človeške slabosti —, skozi mašniško posvečevanje so šli: dolžni smo jim spoštovanje, ljubezen, pokorščino, zvestobo ... Kdor ne pride v ovčji hlev skozi vrata, ampak prileze od drugod, ta je tat in

ropar. Kdor pa pride skozi vrata, skozi ta vrata sv. mašniškega posvečevanja, je pastir ovac (Jan 9, 1—2), je namestnik Kristusov v delu za zveličanje duš — njemu gre naše spoštovanje, ljubezen, pokorščina, zvestoba! —

To pa tembolj, moji častiti poslušavci, če pomislimo, da so ti namestniki božji, duhovski poglavarji, da so to naši pravi duhovni očetje, o katerih torej kakor o telesnih starših velja brez pridržka četrta zapoved: Spoštuj očeta in mater! Kot svoje ljube otroke vas svarim, govori sv. Pavel Korinčanom; zakaj v Kristusu Jezusu sem vas po evangeliju jaz rodil. (1 Kor 4, 14—15.) Resnično, očetje. Niso nam dali telesnega življenja, le-to imamo od svojih staršev. Toda kaj bi nam koristilo telesno življenje, z grehom in pogubo obremenjeno, če nas ne bi bili duhovni prerodili pri sv. krstu v življenje milosti in v božje sinovstvo? In kdo je bil tisti, ki nam je to življenje in sinovstvo vrnil vsakokrat, kadar smo ga po sv. krstu s smrtnim grehom izgubili? Ali ni bil to zopet mašnik božji z zakramentom sv. pokore? O, kaj dela in truda žrtvujejo po spovednicah božji namestniki, naši duhovski poglavarji, da izgubljene sinove zopet vodijo nazaj k nebeškemu Očetu! In kaj dela in truda prebijejo, da nadnaravno življenje, v sv. krstu podeljeno in v sv. pokori vrnjeno, v nas ohranjajo, poživljajo, množe! Vse njihovo prizadevanje na prižnici, ves pouk v šoli, sv. maša, ki jo vsak dan darujejo, sv. zakramenti, ki jih nepresstano podeljujejo, vsa težka

pota k bolnikom — vse ima ta en namen... Glej, očetje! Očetje, ki so se odrekli telesnemu očetovstvu, vsem radostim in ugodnostim družinskega življenja, da duhovno prerajajo in vzgajajo družino božjo; ki so raztrgali vse zemeljske vezi, da bi vsem vse postali; ki se po naročilu Cerkve karmoč odtegujejo vsem posvetnim opravilom zato, da bi se tem lažje izživljali samo za zveličanje naših duš. Glej, očetje, ki svojih otrok tudi mrtvih ne pozabijo. Davno davno nas bo vse krila mrzla gomila, moji častiti poslušavci, a nobenega papeža, nobenega škofa, nobenega duhovnika ne bo, ki se nas ne bi spominjal pred oltarjem z vsakdanjim mašnim spominom za vse verne mrtve... O, in tem, tako dobrotljivim očetom svojim ne bi bili dolžni izkazovati spoštovanja, ljubezni, pokorščine, zvestobe? O teh bi nečastno govorili? jih sramotili pred svetom? jih vsega hudega dolžili? jih prezirali, mrzili, črtili — morda zaradi ene ali druge trde besede, ki so jo primorani izpregovoriti na prižnici ali v spovednici? zaradi majhnega nerazporazumljenja v zasebnem življenju? ali pa zato, ker nas greh in strast odvračata od vere in Cerkve in njihovih služabnikov? Ne, predragi! ne, predragi! Častimo oblast svojih duhovnih predstojnikov! Vse dobro jim želimo in storimo! Molimo zanje! Z lepo pokorščino lajšajmo njihovo delo! Zvesto stojmo ob njihovi strani! Branimo jih pred zavidniki in neprijatelji! Vse to je naša dolžnost, dolžnost, ki nam jo nalaga Bog v četrti svoji zapovedi. — —

Taista zapoved nam veleva slednjič izkazovati spoštovanje, zvestobo in pokorščino tudi svetnim poglavarjem, svetni oblasti. Glede svetne oblasti je prišla v novejši dobi na svet zmota, ki se zdi, da se širi čimdalje bolj, čeprav govori proti nji naravni razum, zgodovina in zlasti božje razodetje. Ta zmota hoče, da vrhovna svetna oblast ni od Boga, marveč od ljudstva. Ljudstvo jo ima in po svoji volji podeljuje, komur hoče. — Pravim, da temu naziranju nasprotuje zdravi razum. Kako neki je mogoče, da izvira vrhovna oblast od tistega, ki ji mora biti obenem pokoren? In če ima ljudstvo vrhovno oblast, potem je vsak upor ljudstva proti oblastnikom dovoljen. Saj če ljudstvo komu svojo oblast da, mu jo sme tudi vzeti. A kje bi bil potem javni mir in red? ... Proti takemu naziranju govori tudi vsa zgodovina. Kar svet stoji, ni nikoli nikjer vladala ljudska množica, marveč zmerom le posamezniki, ne samo v monarhičnih, marveč tudi v republikanskih državnih tvorbah. Najbolj odločno pa se izraža proti taki zmoti božje razodetje. Ni je namreč oblasti razen od Boga, govori sv. Pavel; in te, ki so, so od Boga postavljene. Kdor se torej ustavlja oblasti, se upira božji naredbi. (Rim 13, 1—2.) Tudi tam, kjer ljudstvo svoje svetne poglavarje voli, ljudstvo ne podeljuje oblasti, marveč z izvolitvijo samo določi osebo, na katero preide oblast, ki je od Boga, Kralja nad kralji in Gospoda nad gospodi. (1 Tim 6, 15.) — Samo to naziranje je pravo in krščansko. Iz njega pa takoj sledi, da

je dolžnost, tudi svetni oblasti kot božji namestnici izkazovati čast, zvestobo in zlasti vestno pokorščino, kakor to zabičuje sv. Peter, rekoč: Podvrzite se zaradi Gospoda vsakemu človeškemu redu: bodisi kralju kot najvišjemu, bodisi poglavarjem kot od njega poslanim . . .; zakaj to je božja volja. (1 Pet 2, 13—14.) In sv. Pavel govori: Zato se je treba pokoravati, ne samo zaradi strahovanja, ampak tudi zaradi vesti. (Rim 13, 5.) Da, zavoljo vesti, zavoljo dolžnosti, zavoljo Boga, od katerega vemo, da izvira vsa oblast, smo kristjani vsaki zemeljski, svetni oblasti v spoštovanju in zvestobi pokorni. Zato pa: kolikor boljši kristjani, toliko boljši občani, podložniki, državljani. Zmerom je tako bilo in zmerom bo tako, ker tako mora biti! — Samo ena izjema je — taista kakor pri starših in gospodarjih v družini —: samo takrat kristjan ne more in ne sme biti pokoren svetni oblasti, če le-ta kaj zapove ali prepove, kar je v nasprotju z zapovedmi božjimi in zapovedmi Cerkve, ki je mistični Kristus na zemlji. Takrat velja pač to, kar so poudarjali apostoli: Boga je treba bolj slušati nego ljudi (Apd 5, 29), ali kar lepo razlaga sv. Avguštin, govoreč: Če zapove nekaj druzega cesarjev namestnik in nekaj druzega cesar sam, kdo bo dvomil, da je v tem slučaju treba prezreti prvega in ubogati druzega? Če pa nekaj druzega zapove cesar in nekaj druzega Bog, kaj tedaj? Cesar n. pr. zapove darovati malikom. Kaj praviš? Ne smeš! Zakaj ne? Zato, ker prepoveduje najvišji Vladar![22] —

Pomnimo pa, da tudi v tem slučaju ni dovoljeno nastopati proti oblasti nepostavno, uporno, nasilno. Dovoljeno je samo s postavnimi sredstvi delovati na to, da se krivični, božji zapovedi nasprotujoči ukazi ali zakoni svetne oblasti ne izvajajo, da se prekličejo, odpravijo. Če pa po postavni in mirni poti ni moči ničesar doseči, mora kristjan Boga bolj ubogati nego ljudi — biti pa mora tudi pripravljen nositi kazni, ki ga bodo zato doletele, biti mora pripravljen iti za postavo božjo v trpljenje in smrt, kakor nekoč apostoli in vsi pravi krščanski mučenci vseh časov. —

*

Predragi v Gospodu! S tem sklenem nauke o četrti božji zapovedi. Velika zapoved! Če bi jo vsi zvesto izpolnjevali, kakšna lepa sreča bi zavladala v človeških družinah, državah, v vseh človeških družbah! Kako osrečujoče bi bilo razmerje med otroki in starši, med posli in gospodarji, med podložniki in vladarji! Žalibog da moderni časovni duh tako kruto tepta to zapoved! Otrokom govori, da niso staršem dolžni ničesar, ker da so ti že prejeli svoje plačilo v telesni nasladi, v kateri so jih rodili. Posle in delavce-najemnike ščuva proti gospodarjem, češ, da so gospodarji vsi popolnoma odvisni od njih in njihovega dela. Podložnikom obeta na zemlji raj s parolo, naj pomandrajo vsako oblast in z nasiljem in prekucijami po svoje prestvarijo obličje zemlje . . . O Bog! kam nas bo pri-

vedel ta strašni časovni duh? V gorje in nesrečo, v propast, v razsulo človeške družbe! Zato pa strani od takega lažnivega duha! Predragi! Stojte, trdno stojte ob četrti božji zapovedi! Otroci, spoštujte očeta in mater! Posli, delavci, najemniki, spoštujte svoje gospodarje! Podložniki, spoštujte vsako duhovsko in svetno oblast! Jaz mislim, da ne samo za otroke, marveč za vse je potem zapisana obljuba: da boste dolgo živeli in vam bo dobro na zemlji. Amen.

Peta zapoved:

Ne ubijaj!

I.

Predragi v Gospodu! Govoreč o peti božji zapovedi: Ne ubijaj! pravi uvodoma Rimski katekizem sv. cerkvenega zbora Tridentinskega, da mora dušni pastir to zapoved svojim vernikom natančno in skrbno razložiti. Saj zares ni nobene boljše poti do miru in edinosti med ljudmi, pravi, nego je vestno in splošno izpolnjevanje te zapovedi! Njena važnost se vidi iz tega, da je Bog po vesoljnem potopu najprej prepovedal ubijati: Kri vašega življenja bom terjal iz rok vseh zverin in iz rok človeka. (1 Moz 9, 5.) Prav tako pripoveduje evangelij: Ko je Gospod prvikrat razlagal postavo Starega Zakona, je začel s to zapovedjo: Slišali ste, da se je reklo starim: Ne ubijaj; kdor pa koga ubije, pride pred sodbo. Jaz pa vam pravim, itd. — Kakor pa naj dušni pastirji to zapoved skrbno razlagajo, dostavlja imenovani Katekizem, tako naj jo verniki z veliko pazljivostjo in z veseljem poslušajo.[23] In tega tudi jaz vas prosim, moji častiti poslušavci, zdaj ko bom — kakor ste slišali, da je moja dolžnost — natančneje govoril o peti zapovedi. Vrsta govorov — da to kar precej povem — bo naslednja: Najprej boste čuli pet govorov o tem, kar peta božja zapoved prepoveduje, in sicer bo prvi, t. j. današnji govor o

telesnem uboju samega sebe ali o samomoru; drugi o telesnem umoru ali uboju bližnjega; tretji o ugonabljanju življenj še ne rojenih; četrti o ubijanju v dvoboju; peti o umoru na duši ali o pohujšanju. Za temi petimi pa bo sledil še samo en govor o tem, kar peta božja zapoved zapoveduje. —

*

Častiti poslušavci! Nekje sem bral, da bi o samomoru morali govoriti in pisati, če bi se v milijonskem mestu vsako leto le samo en človek sam umoril.[24] A pomislimo, koliko se jih pomori na leto ne samo po velikih, svetovnih, milijonskih, marveč tudi po malih mestih, po trgih, da, celo po vaseh. V tisoče in tisoče gre njih število. Saj beremo dan na dan, kako se strelja, obeša, utaplja, zastruplja, pod vlak meče staro in mlado dol do negodnih otrok. Kaj je to? Ali ne vedo ljudje, kak zločin, kaka silna pregreha je samomor? Predvsem je samo Bog gospodar življenja in smrti: Jaz umorim in jaz oživim, pravi sam. (5 Moz 32, 39.) Človek svojega življenja ni neomejeni gospodar, marveč le uživavec. Zato da bi bil gospodar svojega življenja, bi moral biti gospodar svojega bitja, svoje osebe, sebe vsega. To pa ni. Zakaj če bi bil gospodar svojega bitja, svoje osebe, sebe vsega, bi moral biti obenem svoj lastni podložnik. To pa ni mogoče. Gospodar in podložnik sta zmerom dva, nikoli samo eden.[25] Neomejeni gospodar celega človeka in torej tudi njegovega življenja je Bog,

ki je človeka ustvaril in mu življenje dal. Samo Bog sme tedaj človeku življenje vzeti, kadar in kakor je njegova volja. Če si ga vzame človek sam, krši izključne pravice božje in tako hudo greši naravnost zoper božje Veličanstvo. — Greši pa hudo tudi zoper človeško družbo. Ne samo, da z omalovaževanjem in preziranjem življenja daje slab zgled svoji okolici, ni samo to. Marveč človeška družba je po božji zamisli kakor en sam lep organizem, kakor n. pr. eno samo človeško telo. Na tisoče, da, na milijone delov in delcev je v človeškem telesu, mnogo jih s prostimi očmi niti ne vidimo, mnogo se nam jih zdi nepotrebnih; a vendar ima vsak svoj posebni namen in vsi en skupni namen: dobrobit celega telesa. Podobno je v človeški družbi. Tisoči in milijoni različnih ljudi jo sestavljajo in vsak je od Stvarnika postavljen na svoje mesto, vsak mora izpolniti svojo posebno nalogo, vsi pa morajo delati za en skupni smoter: za blaginjo človeštva. Samomorivec se svoji nalogi v človeštvu krivično odtegne, zato hudo greši tudi zoper človeško družbo. Zoper vso človeško družbo — kaj pa šele zoper tisto ožjo pa tem tesnejšo skupnost, ki ji pravimo: družina! Ah, ti ljubi Bog! Oče ima v družini od Boga odkazano nalogo, da s svojim delom preživlja ženo in otroke, da z besedo in zgledom lepo odgaja svoj rod, da je celi hiši kakor skalni temelj, ob katerega se zastonj zaganjajo viharji življenja. A glej! oče gre in si vzame življenje. Kdo bo namesto njega lomil kruh

lačnim? Kdo bo vodil otroke k srečni časnosti in večnosti? Kdo podpiral ženo in deco, da se ne zgrudijo, da jih ne podre vihar, ne požrè obup? ... Podobno recite o ženi, materi, ki jo je Bog postavil v družino, da kakor kraljica gospoduje med svojimi otroki, da razveseljuje in podpira moža, da je cel dom svetal od njene ljubezni, njenega junaštva, njenih žrtev. A glej! Nekega jutra najdejo ženo, mater v podstrešju z vrvjo okrog vratu ... O Gospod! Kakšno razdejanje v hiši, kakšna žalost, kakšna sramota, kakšno pohujšanje! ... Vzemite sina, hčer! Z blagoslovom očetovim odideta v svet, s križem materinem na čelu — oba ponos in sladko upanje svojih roditeljev. Dolgo se zdi, da je vse v redu. Pisma prihajajo iz tujine, poročila o sreči in zadovoljstvu, o visokih študijah, o dobrih službah, o lepi prihodnosti, o radostnem skorajšnjem svidenju ... Naenkrat izostanejo pisma. Nič in nič in dolgo dolgo nič ... Neki dan pa pride zopet pismo, a pisano s tujo roko. V njem stoji strašna novica: Sin si je pognal kroglo v glavo ... hči se je vrgla v hladne valove. — O, ali niso taki otroci-samomorivci tudi morivci svojih staršev? ... Glejte, zločin zoper Boga in zoper človeško družbo, zlasti še zoper bližnje svojce! — Kaj pa slednjič greh zoper samega sebe? Samomorivec najkruteje potepta tisto ljubezen, ki jo je dolžan samemu sebi. Vsako živo bitje po naravi ljubi sebe; zato prav tako po naravi ali nagonsko skrbi za svoj obstoj in odvrača od sebe vse, kar bi ga moglo upropastiti.

Kdor torej samega sebe umori, greši, ker ubije s silo ono ljubezen do sebe, katere nas narava sama uči. — Pa naj bi še bilo, če bi nesrečnik umoril samo svoje telo! Toda umori tudi svojo dušo, ker jo s smrtnim grehom takorekoč odtrga od telesa in vrže v večno pogubljenje ... Ah, če bi to pomislili, če bi vsaj to pomislili vsi, ki jim samomorilne izkušnjave pretresajo srca! Ali more človek bolj grešiti zoper samega sebe, zoper ljubezen, ki si jo dolguje, nego če se sam požene v brezdno pogubljenja, iz katerega ni nikoli več rešitve? —

Če vse to resnobno pretehtamo, moji častiti poslušavci, je pač jasno, da je samomor ena največjih pregreh. Kaj čuda, če jo hoče tudi sv. Cerkev prav posebno zaznamovati s tem, da kristjanom, ki si s polnim premiselkom in radovoljno vzamejo življenje, odreka cerkveni pogreb. Poudarim: ki si s polnim premiselkom in radovoljno vzamejo življenje. — Lahko je namreč, da se ta ali oni, ali recimo tudi, da se prav mnogo ljudi umori v popolni blaznosti ali pri vsaj delni omračitvi duha. Zanje seveda ne velja, kar smo povedali o zločinstvu samomora. Zanje tudi Cerkev nima kletve, marveč isti blagoslov kakor za vse druge mrtve svoje otroke. Da pa polnozavestnih samomorilcev ne priznava več za svoje, tega naj Cerkvi nihče ne zameri. Kako naj mati-Cerkev še smatra za svojega otroka tistega, ki jo je onečastil s pregreho, od kakršne se je s studom odvračalo celo poganstvo? Resnično, tudi starogrška in rimska zakono-

daja je odkazovala samomorivcem sramoten grob, in poganski pesnik Vergil pošilja samomorivce v Orcus, kraj zavrženih, kjer morajo hudo trpeti za svoj zločin.[26] —

Zato pa je čudo prečudno le to, da se dobe kristjani, ki samomor zagovarjajo. Eni vidijo v njem nekakšno junaštvo. O nespamet! Mislite si vojaka, ki bi bil v vojski postavljen na gotovo mesto s poveljem, naj ga prej ne zapusti, da bo odpoklican —, vojak bi pa, ko bi začutil oddaleč prihajati sovražnika, namesto da se pripravi na obrambo svoje postojanke — zbežal... Ali bi bil ta vojak junak? O ne, predragi! marveč vse kaj drugega: bojazljivec, plašljivec, slabič. In tak je tudi samomorivec. Bojazljivec, strahopetnež je, ker se ustraši težav in nezgod življenja; slabič je, ker ne zna nič prenesti; pomilovanja vreden siromak je, ker ga podere k tlom vsaka večja nesreča, čeprav si jo je k temu morda še sam zakrivil —: mislite na gotove neozdravljive bolezni, na izgubo premoženja v igri, na sramoto vsled goljufije, poneverbe, nečistosti in podobne stvari, zaradi katerih se ljudje končavajo. O, kako vse drugače izgledajo pravi junaki! Glejte Joba, ki je brez svoje krivde izgubil vse premoženje, vse otroke, in je sam ves gnil ležal na gnojišču, a je klical: Gospod je dal, Gospod je vzel; kakor je Gospodu dopadlo, tako se je zgodilo; bodi češčeno Gospodovo ime. (Job 1, 21.) Glejte Tobija, ki je v zapuščenosti, v lakoti in slepoti trdno zaupal v Boga! Glejte svete mučence, kaj vse so

ti pretrpeti znali! Pa kaj! Ali morda okrog nas ni zgledov pravega junaštva? Tu so bolniki, ki v groznih boleznih že leta in leta trpijo — a trpljenje voljno prenašajo. Tu so žene-vdove, matere številnih otrok, ki se noč in dan ubijajo in trudijo, a en dan kot drugi prinaša samo uboštvo — pa vse bogovdano trpijo. Tu so sirote brez očeta in matere, ki nimajo kam položiti svoje glave — vendar nad življenjem ne obupavajo. — To, to je junaštvo! — ne pa govoriti: Zdaj mora biti vsega konec! in — se ustreliti, obesiti, utopiti... Drugi pa pravijo, da je v samomoru nekaj zadostilnega, spravnega. Človek, ki se je na primer omadeževal z veliko krivdo, se s samomorom sam sodi, kaznuje, zadosti tako za svoj greh in se spravi s svetom. — Toda to so samo lepe besede, predragi! Resnica pa je ta, da za zločin ni mogoče zadostiti z novim zločinom. In resnica je ta, da nihče nima pravice samega sebe obsoditi na smrt in samega sebe s smrtjo kaznovati. Samo od Boga postavljena oblast sme soditi in kaznovati, kakor to terja pravica — drugi pa nihče! —

Ne, premišljenega in pri polni zavesti izvršenega samomora ni mogoče zagovarjati, kaj šele proslavljati in poveličevati. To pa tem manj, če vemo, kako žalostni so navadno pravi vzroki samomora. Kateri vzroki so to? Kratko omenim dva. Eden in poglavitni je nevera ali vsaj pomanjkanje vere. Zgodovina uči, da v stoletjih, ko je cvetela vera, ljudje samomora niso poznali, ali pa

je bil le redka prikazen. Tudi sami lahko opazujemo: čimbolj gine vera, tembolj se množe samomori. Kdor zapusti Boga, tega Bog zapusti. In kdor ne veruje v Boga, Stvarnika življenja, v Boga, Sodnika življenja, kdor ne veruje v življenje po smrti, v večnost plačila in kazni — ta pač z lahkoto vrže od sebe življenje, ki mu je postalo samo razočaranje, križ in breme... Tu je nevera podobna viharju, ki ruje drevesa vsevprek; povodnji, ki odnaša hišo za hišo; plamenu, ki vse vpepeli, kar doseže. — A še drug velik vzrok samomorov je, ki je navadno združen z nevero ali slabo vero. To je razuzdano življenje, življenje greha in strasti, ki si človeka popolnoma podjarmijo in zasužnijo. Koliko samomorov so že zakrivili samo gotovi poglavitni grehi, kakor: napuh, lakomnost, nečistost. Zlasti nečistost, dà, zlasti nečistost... Žalibog! —

*

Predragi v Gospodu! Nič se ne bojim, da bi kdo izmed nas žalostno končal s premišljenim samomorom. Ne! Ker je vera v naših srcih in se trudimo za krščansko življenje, nas bo Bog obvaroval tolike nesreče. Toda nekaj druzega pazite! So kristjani, ki brez potrebe in lahkomiselno tvegajo svoje življenje; mislite na današnje tolikrat preveč predrzne hribolazce, razne sportne tekmovavce in podobno. So drugi, ki si sami jemljejo življenje počasi, čeprav tega ne nameravajo; izpodkopavajo si zdravje in prikrajšujejo svoje dni

n. pr. s preobilno jedjo in pijačo, z nezmernim uživanjem nikotina, z opijem, morfijem in drugimi strupi. So še tretji, ki se v bolezni ne zmenijo, da bi se zdravili vsaj z navadnimi sredstvi in kolikor jim dovoljujejo njihove gmotne razmere. So tudi še četrti, ki sploh za svoje zdravje nič ne skrbe itd. Glejmo, predragi, da tudi v teh vrstah ne bo nikogar izmed nas! Vsi ti, čeprav jih ne bomo imenovali samomorivce, ne ocenjujejo pravilno človeškega življenja. Naše življenje je velik dar božji. Bog nam ga je dal zato, da na zemlji Njemu služimo in si tako pridobimo večno življenje, večno srečo, večno radost, večno blaženost pri Bogu v nebesih. Kolikor daljša zvesta služba na zemlji, toliko sijajnejše plačilo, toliko večja večna slava nebeška. O, kako dragoceno je torej naše življenje, vsak dan njegov, vsak njegov hip! Zavedajmo se tega in ravnajmo se po tem! Ljubimo svoje življenje; vse, kar je pametno, storimo, da si ga čimdlje ohranimo — ne zato, da uživamo zemeljske dobrote, ki nič niso, marveč zato, da ga rabimo v božjo čast in v svoje zveličanje. Amen.

II.

Predragi v Gospodu! Že po splošni zapovedi Kristusovi: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe! (Mk 12, 31) smo dolžni ceniti življenje bližnjega tako kakor svoje lastno življenje. Pa tudi peta božja zapoved ne prepoveduje samo škodovati na življenju sebi, usmrtiti sebe — marveč z isto strogostjo prepoveduje tudi škodovati na življenju bližnjemu ali celo umoriti ga. Bližnjemu škoduje na življenju že, kdor ga žali ali trdo ž njim ravna. S tem mu namreč prikrajšuje življenje. Mislite n. pr. otroke, ki se s svojimi starši prepirajo, jih zmerjajo, jim sramoto delajo ali pa jim ne dajo izgovorjenega živeža, jih silijo k delom, ki so zanje pretežka, jim ne privoščijo potrebnega počitka. Gotovo s tem žaloste njihovo dušo in slabe njihovo telo ter jih tako spravljajo v prezgodnji grob. Zato taki otroci ne greše samo zoper četrto, marveč tudi zoper peto božjo zapoved. — Še bolj greši, kdor bližnjega po krivici rani, n. pr. pri tepežu; mu na zdravju škoduje, n. pr. s prodajo pokvarjenih živil; ali kdor po vnemarnosti in kaznivi neprevidnosti življenje bližnjega v nevarnost stavi, kakor če starši puste majhne otroke brez varihov, ali če voznik potnike brez preudarka divje vozi

po nevarni cesti, in podobno. — Najstrašneje pa se seveda pregreši zoper življenje bližnjega, kdor ga umori ali ubije. Med umorom in ubojem je v sodnijskem pomenu razloček. Umor imenujejo naprej premišljeno in po gotovem načrtu izvršeno krivično usmrtitev bližnjega — kakor če n. pr. nečloveški mož streže svoji ženi po življenju in jo po dobrem premisleku in pripravi umori; uboj pa je sicer zadolžena ali tudi zavestna in nameravana, vendar ne naprej pripravljena, marveč še-le v hipu dejanja sklenjena usmrtitev — kakor če se n. pr. pri pretepu nekomu v togoti naenkrat zahoče, da druzega do smrti pobije. Za nas to razločevanje nima nič pomena: umor ali uboj — oboje je isto, oboje je strašen, silen greh. In to bomo danes premislili, potem pa tudi še povedali, če je vendarle kdaj dovoljeno človeka umoriti, ubiti. —

*

Predragi! O morivcu ali ubijavcu moramo najprvo reči toisto, kar smo dejali zadnjič o samomorivcu. Tudi on predrzno poseže v najvišje gospostvene pravice tistega Boga, ki je človeku življenje dal in mu ga ima edini pravico vzeti. Tudi morivec hudo greši zoper vso človeško družbo, ker ji takorekoč odreže živ ud s telesa in ker izpodkopuje njene temelje, ko s svojim dejanjem tepta eno najsvetejših pravic, ki je pravica vsakega človeka do življenja. Hudo, zelo hudo greši zoper umorjenčeve ožje sorodnike, ko ugrabi mnogokdaj

otrokom očeta in rednika, ženi moža, staršem edino oporo na stara leta. O, kaj solza in revščine in trpljenja in drugih zlih nasledkov ima morivec na svoji vesti! A kako strašno se pa pregreši zoper umorjenega bližnjega samega! Stori mu najhujšo krivico, ker mu vzame najdražje in najboljše, česar mu nihče več vrniti ne more. Tatvina, goljufija, obrekovanje se dado večjidel še kako popraviti, četudi ne popolnoma; toda življenja, ki ga morivec uropa svoji žrtvi, ni v nobeni meri mogoče dati nazaj. — In kaj pa, če je bil umorjeni v smrtnem grehu, ko ga je dosegla roka morivčeva? Ah, potem je morivec uropal svojemu bližnjemu, svojemu sočloveku, svojemu bratu ne samo to časno in zemeljsko, marveč tudi večno in nebeško življenje in ga je pahnil v neminljivo smrt, v neminljivo trpljenje, v neminljivi ogenj. O kakšen greh, kakšen divji greh! —

Toda treba je, moji častiti poslušavci, odpreti tudi Sv. Pismo, da prav spoznamo velikost te hudobije. Kako govori Sv. Pismo o umoru ali uboju? Predvsem pravi, da umor vpije k nebesom za maščevanje. Ko je prvi morivec Kajn ubil svojega brata, mu je dejal Bog sam: Kaj si storil? Glas krvi tvojega brata vpije z zemlje do mene. (1 Moz 4, 10.) To se pač pravi, da je umor tako grozovito dejanje, da ni nobena človeška kazen zanj dovolj velika; treba je naravnost božje jeze, da ga zadostno kaznuje. — Dalje pove Sv. Pismo, da je morivec nesrečnež, ki je od Boga preklet.

Resnično, Bog sam je preklel Kajna, rekoč: Preklet bodi na zemlji, katera je odprla svoja usta in je prejela kri tvojega brata iz tvoje roke. (Ib.) In v knjigi Druge postave, t. j. v 5. knjigi Mozesovi, je ta kletev ponovljena in posplošena: Preklet bodi, kdor ubija na skrivnem svojega bližnjega; in vse ljudstvo naj reče: amen. (5 Moz 27, 24.) — Ne dovolj! Morivec je po Sv. Pismu sin satanov in njegovo dejanje je satansko delo. Farizejem, ki so mu po življenju stregli, je dejal Jezus, da imajo za očeta hudiča, ki je ubijavec od začetka, in da hočejo delati po njegovih željah. (Jan 8, 44.) — Da, Boga samega se po Sv. Pismu v gotovem pomenu loti, kdor ubije bližnjega. Kdorkoli bo človeško kri prelil, govori Bog po Mozesu, njega kri bo prelita; zakaj po božji podobi je človek ustvarjen. (1 Moz 9, 6.) Kaj hoče ta dostavek: Zakaj po božji podobi je človek ustvarjen? Ali noče reči, da, kakor takorekoč iztegne roko na kralja samega, kdor onečasti, umaže ali raztrga kraljevo podobo, tako v gotovem smislu napade Boga samega, kdor umori svojega bližnjega, človeka, ki je ustvarjen po božji podobi in podobnosti? (1 Moz 1, 26.) O, ali se ne bo maščeval Bog za toliko hudobijo? Resnično, maščeval! —

Sv. Pismo pripoveduje dosti zgledov, kako so bili kaznovani morivci. Kajna je Bog preklel in preklel je tudi zemljo zaradi njega, da mu ni dajala sadu, in Kajn se je nestanoviten in bežen potikal po zemlji. Abimelek, ki je bil dal pomoriti svoje

brate na nekem kamnu, je bil ubit od mlinskega kamna, ki ga je bila sprožila nanj slabotna ženska. Absalom je umoril svojega brata Amona, in malo let potem je sam umrl pod bodali. Joab, vojskovodja, je bil dal zvijačno umoriti dva moža, in je bil tudi sam umorjen. In tako bi lahko še naprej našteval. Toda mene najbolj gane kazen, ki je zadela Jezabelo, ženo Izraelovega kralja Ahaba — in naj samo še to spomnim. Jezabela ni sicer z lastno roko umorila, a je — kar je isto — naročila in ukazala umoriti Nabota Jezrahelca. Nabot je imel namreč lep vinograd, katerega je hotel pridobiti sebi kralj Ahab, ker je bil zasajen tik njegove hiše. Nabot pa mu vinograda za nobeno ceno ni hotel odstopiti. Kralj je bil močno užaljen in razkačen, tako da ni ne jedel ne pil, marveč se je vrgel na svojo posteljo, pravi Sv. Pismo, ter je obrnil svoj obraz v steno. Jezabela, njegova žena, izve, kaj je vzrok kraljeve jeze. In kaj stori hudobnica? Piše mestnim starejšinam, naj Nabota po krivem pričevanju na smrt obsodijo. Starejšine ubogajo. Najamejo dva moža — hudičeva otroka, pravi Sv. Pismo —, ki sta pričala pred množico, da je Nabot preklinjal Boga in kralja. In Nabot je bil kamenjan, in kralj si je prilastil njegov vinograd. Toda zdaj čujte! Pride prerok Elija, napove v imenu božjem kazen kralju in prorokuje o Jezabeli: Psi bodo snedli Jezabelo na jezrahelskem polju. In ali se ne zgodi po besedi tako? ... Jehu je maziljen v Izraelovega kralja. Gospod mu zapove pokon-

čati Ahabovo hišo. Tedaj umori Jorama, Izraelovega kralja, z Ohozijem, Judovim kraljem vred, Jezabelo pa ukaže vreči skozi okno, in psi jo snedo po Elijevem prorokovanju. Meso Jezabelino — s temi besedami konča Sv. Pismo to grozno povest —, meso Jezabelino bo kakor gnoj na obličju zemlje na jezrahelskem polju, tako da mimoidoči pravijo: Je li to tista Jezabela? (3 Kr 21; 4 Kr 9.)[27]

Dovolj, predragi! Vsi smo prepričani o gnusobi umora. Zares, človek bi mislil, da je tak zločin mogoč le med največjimi pogani in divjaki. Pa, o Bog! Koliko je umorov in ubojev med kristjani! In kakšnih! Strašno! Grozno! Bog nas varuj! — —

Toda dejal sem, da bomo povedali tudi, če je vendarle kdaj dovoljeno človeka umoriti, ubiti. Je, in to v treh slučajih. — Prvič sme svetna gosposka obsoditi človeka na smrt za posebno velike hudobije, zlasti take, ki so naperjene proti življenju drugih ljudi in varnosti človeške družbe. Ta pravica je gosposki zajamčena v samem Sv. Pismu. (Svetna oblast), pravi sv. Pavel, meča ne nosi zaman; saj je božja služabnica, ki se maščuje v strahovanju tistega, ki dela hudo. (Rim 13, 4.) Meč pomeni moč nad življenjem in smrtjo; in če ga po besedi Pavlovi svetna oblast ne nosi zaman, je s tem rečeno, da ga sme kdaj tudi rabiti. Seveda pa le z največjo modrostjo in previdnostjo. Smrtna obsodba ni šala. Treba, da je hudodelstvo, ki se s smrtjo kaznuje, popolnoma trdno dokazano. Drugače velja zlasti pri tako strašni kazni oni vsem sodnikom znani

rek: Bolje je, da ostane zločin nekaznovan, nego da je obsojen nedolžni. — Drugič je dovoljen umor ali uboj sovražnika v pravični vojski. Sicer je vsaka vojska nepopisno zlo in po pravici kličemo v litanijah: Kuge, lakote in vojske reši nas, o Gospod! vendar na tem svetu, kakršen že je, utegne biti včasih potrebno zlo. Potrebna je vojska čisto gotovo za obrambo domovine, če je le-ta po krivici napadena. Potrebna more postati tudi v raznih sporih narodov, če se ti spori ne dajo drugače poravnati — kar se lahko dogodi, ker narodi in države nimajo na zemlji sodnikov nad seboj. Bog sam je Izraelcem večkrat ne samo dovolil, marveč celo ukazal udariti z orožjem po sovražnikih in osporovavcih dežele. V taki potrebni, pravični vojski smejo in morajo podložniki na povelje svojih zapovednikov nositi med sovražne vrste smrt. Toda samo med sovražnike na bojnem polju. Med mirne prebivavce ne. Za pravičnost vojske pa odgovarjajo tisti, ki jo začno. Gorje jim pred Bogom, če je vojska krivična, če je povzročena po sami človeški častihlepnosti, razžaljeni ničemurnosti, koristolovstvu, po lakoti tuje zemlje! Vsi nešteti tisoči pogaženih življenj, vse strahote morije in uničevanja leže na njihovih vesteh! — Slednjič sme tudi posamezen človek usmrtiti bližnjega, če je primoran braniti pred njim svoje lastno življenje, pa ga drugače ubraniti ne more, nego da krivičnega napadavca umori. Taka samoobramba je dovoljena, ker ima vsakdo pravico in dolžnost braniti svoje življenje,

ker nismo dolžni ljubiti bližnjega bolj nego sebe, in ker je krivični napadavec podoben divji zveri, proti kateri je treba porabiti vsa sredstva. Pomnimo pa, da če se napadavca lahko rešimo drugače, n. pr. tako da zbežimo ali vpijemo na pomoč ali mu orožje izvijemo ali ga toliko ranimo, da ne more več biti nevaren našemu življenju — pomnimo, pravim, da ga v tem slučaju ne smemo umoriti, ker bi to preseglo mero potrebne obrambe lastnega življenja. —

*

To, moji častiti poslušavci, je zadosti vedeti o umoru bližnjega. Zopet rečem, kakor zadnjič: Niti na misel mi ne hodi, da bi si kdaj kateri izmed nas omadeževal roke s krvjo svojega brata. Zato vas pač ne bom svaril pred tem zločinom samim. A pomislite: Kaj pa je tisto, kar največkrat vodi do umorov in ubojev, in je zato tudi greh zoper peto božjo zapoved? To je medsebojna jeza, je sovraštvo, besedovanje, prepir. Varujmo se teh! Živimo z vsemi ljudmi v prijateljstvu in miru! Ako je mogoče, opominja apostol, živite, kolikor je na vas, z vsemi ljudmi v miru. (Rim 12, 18.) Ako je mogoče —, pravi. So namreč ljudje, ki so tako hudobni in prepirljivi, da ni mogoče ž njimi v miru živeti. Proti takim je treba včasih poklicati svetno gosposko na pomoč. Toda sovražiti tudi teh ljudi ne smemo, ne prerekati in prepirati se ž njimi. Ti stori svoje, pravi sv. Janez Krizostom, in ne dajaj

nikomur povoda k zdražbi. In če bližnji ne miruje, naj ne zavalovi vihar v tvojem srcu, marveč bodi ž njim prijazen še naprej in naprej.[28] Zlato vodilo! Obvarovalo nas bo vsakega resnega prestopka zoper življenje bližnjega. Amen.

III.

Predragi v Gospodu! Večkrat se sliši beseda, da je umor bližnjega zločin, ki njegov krivec težko ostane za zmerom prikrit. Na tem je nekaj resnice. Pogosto se že morivec sam naznani svetni pravici, ker mu pekoča vest ne pusti, da bi svoje strašno dejanje še dalje prikrival. Še večkrat pokaže sledi za morivcem kako nepričakovano naključje, kak slučajen dogodek, in to čez leta potem, ko je bil umor izvršen. Vendar pa je po drugi strani tudi resnično, da ostane marsikak umor vkljub najskrbnejšim in najobsežnejšim preiskavam za vedno nepojasnjen, morivci pred svetom vseskoz nepoznani. Nič za to. Bogu ne uidejo. Bog jih bo razkril celemu svetu na sodni dan. Takrat, na sodni dan, pa bomo tudi videli, da je hodilo po zemlji morivcev mnogo več, nego bi si sploh mogli misliti. Dà, predragi! morivcev in — zdaj čujte strašno stvar! — in morivk... Sodni dan nam bo namreč pokazal vse tiste zločinske matere, ki so, od Boga blagoslovljene, zavrgle nebeški blagoslov in postale morivke svojega lastnega zaroda, še preden je ta zagledal svet. Ali je malo takih nesrečnic? Še pred svetovno vojsko je bilo po računih raznih sociologov v eni evropski državi uničenih vsako

leto okrog 500.000 še ne rojenih življenj, in v njenem glavnem mestu samem do 50.000; v drugi evropski državi okrog 200.000 na leto; v enem samem velikem ameriškem mestu 60.000, itd.[29] Koliko pa bi jih naštela statistika po vseh mestih in vseh državah sveta! In koliko se jih odteguje vsaki statistiki! In po vojski stvar ni boljša, ampak slabša... Oj sramota našega stoletja, ki se hinavsko imenuje stoletje otroka, ko je v resnici le stoletje strahu pred otrokom in zločina nad njim! — Ni drugače, predragi! nego da moram izpregovoriti tudi o tej grdi pregrehi zoper peto božjo zapoved. Pokažem naj, da je to resničen umor, ki ga noben dozdevni vzrok opravičiti ne more. —

*

Častiti poslušavci! Ni težko razumeti, da je vsako dejanje, s katerim se namerno pokonča započeto materinstvo, resničen umor. Saj kakor hitro je žena mati, je mati človekova. V trenotku spoja rodnih kali ustvari in podeli Bog človeškemu spočetku dušo, in bitje pod materinim srcem je popolnoma določeno človeško bitje, s telesom in dušo, v njem spe vsa človekova svojstva; treba mu je le sredstev od zunaj, da se razvije iz lastnih sil v človeka.[30] Kdorkoli torej na kakršenkoli umeten način ugonobi spočetek v materi, ta ugonobi pravo človeško življenje, je resničen morivec. — Krščanstvo je že v svojih početkih imelo tako dejanje za umor. Izjaloviti rojstvo, je dejal že Tertulijan, se

pravi izvršiti umor. Prav to je, uničiti že rojeno življenje, — ali to, ki bi se rodilo. Človek je tudi ta, ki bi se rodil.[31] Cerkveno pravo je vselej silno strogo obsojalo umetno ugonabljanje klijočega življenja. V prvih stoletjih so bile take grešnice do smrti izobčene iz Cerkve. Cerkveni zbor v Ankyri (314) je to kazen ublažil in določil deset let pokore. Proti koncu 7. stoletja je na Vzhodu ženo, ki je poteptala svoje materinstvo, zadela ista kazen kakor za umor. Na Zahodu imamo kazenskih odredb za ta greh skoro še več. Stoletje za stoletjem se je borila Cerkev proti temu moralnemu in socialnemu zlu, zdaj s hujšimi zdaj z milšimi kaznimi. Posebno strogo je nastopil papež Sikst V., ki je tudi kot svetni vladar določil za ta zločin isto kazen kakor za umor, duhovne kazni, ki jih je narekoval, pa so bile tako trde, da jih je moral že Gregor XIV. omiliti. Zoper vsako misel, da bi bilo kdaj dovoljeno tako dejanje, se je izrekel l. 1679. papež Inocenc XI. Prav posebno pa je sveta stolica l. 1889. izjavila, da ni dopustna tudi nobena zdravniška operacija, ki bi naravnost uničila zarod.[32] Tudi po najnovejših cerkvenih določilih zadene cerkveno izobčenje mater, ki zamori spočeto življenje; pa tudi tistega, ki ji to ukaže; pa tudi tistega, ki jo k temu napeljuje ali ji prigovarja ali pomaga, če bi brez prigovarjanja ali pomoči zločina ne bila storila.[33] —

In kako zares bi ne zaslužili posebne kazni za toliko pregreho kristjani? Ali mar niso z zani-

čevanjem kazali nanjo že nekateri stari pogani? Ali je niso tudi oni ponekod kaznovali? in ali niso njihovi resnobni možje hvalili žene, ki so spoštovale naravno postavo? Pesnik Ovid, ki gotovo ni bil preveč tenkovesten, pikro graja »nežne« mladenke — kakor jih porogljivo imenuje —, ki se osvobojujejo otroškega bremena, kar da ne delajo niti divje živali. Tudi Plinij omenja to dejanje kot zločinsko. Cicero pa nam pove, da je bila v Mali Aziji neka Milesia, ki je za denar preprečila rojstvo, za ta zločin obsojena na smrt. Takisto so rimski cesarji, da bi zabranili socialno škodo tega hudodelstva, nastopali s kaznimi proti njemu. Nasprotno pa hvali n. pr. Seneka svojo mater Helvijo s temi-le vzneseními besedami: Tebe najhujše zlo časa, razuzdanost — ni potegnila v vrste mnogih. Nikoli se nisi sramovala svoje rodovitnosti. Nikoli nisi ... uničevala upa zaroda, spočetega pod tvojim srcem!...[34] Ah, kako osramote ti pogani toliko toliko krščanskih ljudi, ki so živalski nagoni vodilo njihovemu življenju; ki je hlastanje po užitkih in spolna razbrzdanost smotra njihove življenske modrosti; ki zahtevajo zase samo pravic, otresajo pa se dolžnosti; ki se v spolnih zadevah smatrajo za neomejene gospodarje svojemu početju ne glede na potomstvo in človeško družbo! — —[35]

Toda, ne! pravijo; so pravični vzroki, zaradi katerih je dejanje dovoljeno. Kakšni neki? Najprej že, tako govore, moramo gledati na korist rodu. Človeški rod je treba zboljšati ali ga vsaj ohraniti

pri vedno sveži moči in jakosti. Zato je nujno, da se zatre pred rojstvom, kar bi iz kakršnihkoli telesnih ali duševnih vzrokov imelo zagledati beli dan kot slabotno, manj vredno potomstvo. — Toda, prijatelji, potem bi morali dosledno reči, da je dovoljeno, in da naj se vobče uniči tudi vse, kar je že rojenega in po vaše manj vrednega: tudi vsi že rojeni slabotni otroci, tudi vsi bolehni in bolni in zlasti neozdravljivo bolni odrasli ljudje, tudi vsi invalidi, vsi slaboumni in dela nezmožni ... In zares, ali se niso semtertam že čuli taki barbarski glasovi? Spraviti s poti vse, kar ni zdravega, plemensko močnega, polnovrednega — potem bo rod na višini... Da, predragi! toda to ne bo več rod ljudi, marveč rod zveri, in še to ne, saj še zveri niso tako brezumne in krvoločne! — V kakšne strašne nauke zaide, kdor ne pozna več nauka božjega! — Zboljšujte človeški rod, ohranjujte ga pri zdravju in polni moči na duši in telesu — drugače, ne z umori! Podpirajte Cerkev, ki izkuša karmoč zabraniti zakonske zveze med sorodniki, med duševno ali telesno nebogljenimi osebami! Podpirajte Cerkev pri njenem neprestanem prizadevanju za vzgojo mladine, ki bi se, potopljena v nadnaravno milost, obvarovala spolnih zablod in vsake druge razuzdanosti, da bi tako neoskrunjena na duši in telesu, zdrava in močna stopala pred poročni oltar in bila blagoslovljeno drevo blagoslovljenih in čvrstih mladik! Podpirajte Cerkev, ki vsemu ljudstvu pridiguje zatajevanje in obvladanje

strasti, treznost ter čisto in sveto zakonsko skupnost, ki edina more biti vesel vrelec nadebudnega novega življenja! —

Potem navajajo drug vzrok, da bi bilo dovoljeno, kar ne more nikoli dovoljeno biti —: težke socialne razmere. Resnično, pretresljiva je večkrat beda v družinah s številnimi otroki. Težko je, silno težko, če mora za preživljanje družine tudi mati iti po zaslužku in puščati majhne jokajoče otroke same doma. Grozno je ženi alkoholika, ki ves svoj tedenski zaslužek požene sam po grlu, kopica otrok pa zastonj vpije in izteza roke za kruhom. Pomilovanja vredni so otroci brezposelnih in bolnih. Trpka je usoda zakoncev, ki pri težki stanovanjski stiski ne morejo dobiti primerne strehe in s strahom in trepetom pričakujejo, kdaj bo zajokalo novo bitje v ta solzni svet... Toda, predragi! iz vseh teh in še drugih žalostnih družabnih razmer sledi pač, da so podjetniki in delodajavci dolžni storiti vse, da se družinskim očetom zagotovi kot najmanjša tolika plača, da ne bodo še matere prisiljene iskati zaslužka, marveč se bodo mogle popolnoma posvečevati svojim materinskim dolžnostim. Sledi pač, da morajo družinski očetje za svoje rodbine delati in varčevati, ne pa zapravljati moči in premoženje v pijači, v igri in drugih strasteh. Sledi pač, da mora družinski oče dela vsepovsod iskati, in drugi mu pomagati, da ga dobi. Sledi pač, da je treba s primernimi socialnimi zakoni in naredbami dvigati javno delavnost v prid

brezposelnim in brezdomskim. Sledi pač, da se morajo ob večji bedi nižjega ljudstva tem bolj odpirati srca in roke bogatinov. Sledi celo, da je v nekih okoliščinah mož tudi v zakonu dolžan zatajevati in zdržati se in postopati nasproti ženi s prizanašajočo ljubeznijo. Nikakor pa ne sledi iz kakršnihkoli družabnih težav, da bi bilo dovoljeno umoriti otroka. Nobeno gospodarsko pomanjkanje ne more biti vzrok, da bi se uničevalo klijoče človeško življenje. Če pa to ne — koliko manj more biti vzrok ženina mladost ali lepota, njeno zložno življenje, njene gledališke, koncertne in kopališke sezone, njeni plesi in športi in kar je še takih reči, zaradi katerih toliko hvalisana moderna kultura prezira in zameta vzvišeni poklic materinski.[36]

Toda vsaj v enem slučaju, pravijo, mora biti dopustno ugonobiti še ne rojeno življenje: Kadar je resno ogroženo zdravje ali celo življenje matere. — Ne! tudi takrat ne! Slučaj je redek, ker materinstvo ni bolezen, pač pa kot pojav ojačenega življenja odpravlja marsikatero bolezen. Ako nastopijo tekom materinstva bolezenski pojavi — to, kar zdaj govorim, so besede, zapisane od zdravnika —, je treba podpirati življenske moči, da premagajo življenske ovire ali motenja, ki so bolezni — ne pa življenja uničevati.[37] — V izjemnem slučaju pa, ko bi življenje pod materinim srcem zahtevalo njeno lastno življenje, v tem izjemnem slučaju pa mora biti krščanska mati pripravljena tudi na to žrtev. Res je, da je ta dolžnost težka —

toda ali ne terja javno dobro tudi od drugih stanov večkrat pripravljenosti za isto največjo žrtev —: od vojaka, ki straži na fronti? od zdravnika v epidemični bolnišnici? od spovednika ob kužnih boleznih? itd... Vsi ti stavijo tudi svoje življenje v službo javnosti. In tako bo morala biti pripravljena tudi mati, v danem slučaju za javno dobro žrtvovati svoje življenje.[38] Za javno dobro —, ker za to tukaj v visoki meri gre. Zakaj v trenutku, ko bi bila proklamirana pravica uničevanja nedolžnih človeških eksistenc — tudi to je beseda iz ust zdravnika —, bi se zamajali vse do dna temelji naše nravnosti, odprla bi se vrata najširši vesti...[39] Zato — še tretji zdravniški glas navajam —, zato ne moremo nikoli imeti pravice, uničiti človeško življenje, čeprav šele klijoče, in čeprav bi mogli s tem rešiti drugo življenje... Peta zapoved nam je vtisnjena tako neizbrisno globoko, da bi si ne smel nihče nikdar upati dotekniti se je.[40] — —

*

In s tem, moji častiti poslušavci, bodi ta govor končan. Amen.

IV.

Predragi v Gospodu! Ko je v jeseni pospravljena žetev, nas sv. Cerkev na današnjo nedeljo* opominja, da se Bogu zahvalimo za vse pridelke in sadove zemlje pa tudi za vse druge dobrote, ki smo jih prejeli. Hvaležnost je nravna dolžnost, ki se ji plemenit človek ne more odtegniti. V vsem bodite hvaležni! kliče sv. Pavel, zakaj to je v Kristusu Jezusu božja volja do vas. (1 Tes 5, 18.) Hvaležnost je pa tudi velik zaklad in veliko bogastvo, kakor pripominja sv. Janez Krizostom, ker je tako lepa čednost, da je je Bog posebno vesel in nam zaradi nje še obilneje deli svoje darove. Če smo hvaležni za to, kar smo prejeli, in spoznamo Boga za svojega dobrotnika, pravi isti svetnik, nam Bog še bolj bogato daje od svojih dobrot.[41] — Seveda pa se prava hvaležnost ne kaže samo v besedah, marveč predvsem v dejanju. Resnično hvaležni smo Bogu za prejete dobrote, če poleg zahvalnih molitev, ki jih iz srca do njega pošiljamo, izpolnjujemo v vseh rečeh njegovo voljo, njegove zapovedi. — In tako smo zopet pri božjih zapovedih in bomo tudi danes, na zahvalno nedeljo, kar nadaljevali z njihovo razlago. Na vrsti je, da izpre-

* Govor je bil govorjen na zahvalno nedeljo.

govorimo pri peti zapovedi še o neki veliki in — da koj rečem — tudi sramotni in nespametni pregrehi zoper telesno življenje bližnjega in zoper lastno telesno življenje, t. j. o dvoboju. Res, da je, hvala Bogu! v današnjih dneh o tej pregrehi mnogo manj slišati nego svojčas. Res je pa tudi, da je malo reči, o katerih bi imeli sicer inteligentni ljudje bolj zmešane pojme kakor prav o tem, še v polpreteklem času zelo razširjenem zločinu. —

*

Predragi! Najprej povem točno, kaj je dvoboj. Dvoboj je dogovorjen boj med dvema osebama s smrtnonevarnim orožjem ob času in na kraju, ki je bil prej med njima določen. Pred vsem se razume, da morata ti dve osebi delati v svojem lastnem imenu, ne pa morda v imenu kake oblasti. Če bi n. pr. v vojski določila vrhovna poveljstva, da se namesto celih armad bojujeta za zmago samo z vsake strani po en mož — nekaj takega beremo v Sv. Pismu o Goliatu in Davidu —, bi to ne bil dvoboj, kakor zdaj o njem govorimo. — Potem je bistveno, da je boj medsebojno dogovorjen, t. j. napovedan in sprejet, in da se naprej določi čas, kraj in orožje. Zopet torej ni dvoboj v našem pomenu, če se dva človeka v hipu razjarjenosti kjerkoli sprimeta, pa bodisi tudi z orožjem v roki. To je le tepež, ki ima seveda tudi lahko hude posledice. — Ni pa za pravi dvoboj neobhodno potrebno, da imata dvobojnika priče, takoimenovane sekundante. — Na vprašanje, če spada k dvoboju tudi dijaško sabljanje ali menzuriranje, moram po cerkveni izjavi reči: da.[42] —

O veliki grešnosti dvoboja ni mogoče dvomiti. Tisti, ki pozove na dvoboj, in tisti, ki poziv sprejme, ima namen svojega nasprotnika telesno raniti ali — če se tako primeri — tudi ubiti. Obenem pa izpostavi sebe taisti nevarnosti, da ga nasprotnik rani ali ubije. Torej v resnici dvojni greh: eden v vrsti umora, drugi v vrsti samomora. Pa naj bi ne bil to vse obsodbe vreden zločin! Sv. Cerkev ga je zares zadosti zaznamovala kot takega. Po kánonu 2351. njenega Zakonika so iz Cerkve izobčeni vsi, ki dvoboj med seboj izvrše, bodisi s pričami ali brez prič. Pa ne dovolj. Izobčenju zapade, kdor na dvoboj pozivlje, če tudi drugi ne sprejme boja; takisto, kdor dvoboj sprejme, če tudi ne pride potem do boja. Dalje: vsi oni, ki pri dvoboju kakorkoli pomagajo. To so priče ali sekundanti; potem tisti, ki dajo prostor, kjer se dvoboj vrši; ki spremljajo dvobojnika in jima dajo poguma; ki skrbe za to, da ni blizu javne straže, katera bi dvoboj zabranila; zdravnik, ki je navzoč po dogovoru z dvobojnikoma; celo spovednik, ki bi, dogovorjen z dvobojnikoma, bil blizu kje tam, da bi v sili delil duhovno pomoč. In še več, moji častiti poslušavci: izobčeni so iz Cerkve slednjič vsi tisti, ki pridejo nalašč in očitno dvoboj gledat, in vsi, ki imajo javno oblast, pa dvoboj dovoljujejo ali ga ne zabranjujejo, kolikor morejo. V dvoboju padli se po drugem

kánonu (1240) tudi ne smejo cerkveno pokopati in prav tako ne taki, ki umrjejo za ranami, dobljenimi v dvoboju, če niso dali pred smrtjo nobenega znamenja pokore.[43] Silno je to! Vidi se, da hoče Cerkev s korenino izdreti iz svojih tal to veliko in sramotno pregreho. —

Da, prav sem dejal, tudi sramotna je ta pregreha. Sramoten je že njen izvor. Odkod pa je dvoboj? Od barbarskih severnih narodov, ki so živeli v davnih časih brez urejenih pravnih razmer in so mislili, da si sme vsak sam delati pravico s silo in telesno močjo. Pri omikanih narodih, Grkih in Rimljanih, dvoboja niso poznali. Šele ko so začeli nravno propadati, so se pojavili pri njih oni gladijatorski boji v gledaliških arenah, ki jih pa niso imeli za nedovoljene, ker so bili gladijatorji večinoma vojni ujetniki ali kupljeni sužnji, ki po poganskem naziranju niso imeli nikakih pravic. Svobodni Rimljani pa se niso nikoli dvobojevali.[44] — Toda brez ozira na izvor je dvoboj tudi zato sramotna pregreha, ker je sramotno, z zločinom, ki ga prepoveduje Bog, Cerkev in človeška pamet sama, reševati ali braniti svojo čast. Veste namreč, moji častiti poslušavci, da se dvoboji največ vrše v znamenju obrambe časti. In tu čujte, kako sodi celo brezverni filozof J. J. Rousseau! Varujte se mi, piše, posvečeno ime časti spravljati v zvezo s sirovim predsodkom, ki navezuje vso krepost na mečevo konico in more ustvarjati samo pogumne zločince! Ti praviš, da se boš bil, dokler ne priteče

kri. Toda kaj hočeš s to krvjo, zverina? Ali jo boš pil? Ti praviš, da boš opral razžaljenje s krvjo nasprotnikovo. Toda povej mi: če bi znali volkovi misliti, ali bi imeli drugačne nazore? Zame je dvoboj zadnja stopnja poživinjenja, do katere morejo priti ljudje. Ta, ki se z lahkim srcem bije, je v mojih očeh samo divja žival, ki gleda, kako bo druzega razmesarila ...[45] Predragi! Ali se ne pravi vse to, da je dvoboj tudi sam po sebi sramotna, zelo sramotna pregreha? —

In kaj naj rečemo o tem, kako nespametna je? Čast je vse, pravijo tisti, ki dvoboj zagovarjajo, treba je rešiti čast. — Kakšna abotnost! Čast, moji častiti poslušavci, ni vse, ni najvišje, kar ima človek. Najvišje in vse je milost božja, ki nas povzdigne v otroke božje, ki nas, kakor pravi sv. Bazilij — pobožanstvi.[46] Kaj mi pomaga čast in vse druge zemeljske dobrine brez milosti božje? In kaj škoduje, če nimam ne časti ne bogastva ne zdravja ne ničesar — če pa imam v duši milost božjo? Nič ne rečem, da čast ni veliko zemeljsko dobro; saj pravi sama knjiga Pregovorov: Dobro ime je boljše kakor obilno bogastvo. (Preg 22, 1.) Toda imeti čast za najvišje na zemlji, je nespametno oboževanje časti. In to je eno. — Drugo, še bolj nespametno, je pa misel, da je dvoboj pripravno sredstvo za reševanje človekove časti. Le vzemite praktičen slučaj. Peter vrže Pavlu javno pred ljudmi v obraz, da je podlež, goljuf in tat. Pavel je razžaljen, in po pravici. Zahteva, da Peter

psovanje prekliče in mu da primerno zadoščenje. Peter noče. Pavel si hoče poiskati zadoščenje sam. Njegova čast zahteva — pravi, da pozove Petra na dvoboj. Poišče torej sekundante in jih pošlje k Petru. Peter sprejme dvoboj. Dobro. Ob dogovorjenem času se dvobojnika snideta na dogovorjenem kraju z dogovorjenim orožjem. Spoprimeta se in se bojujeta. In glej! razžaljeni Pavel je nesrečen: od Petrove krogle zadet se zvrne na tla težko ranjen. Tako. Ali je zdaj rešena njegova čast? Zdaj, ko je povrh zasramovanja še tepen — ali je zdaj zopet čisto in svetlo njegovo dobro ime? Smešna stvar! In če bi bil ubit — ali bi bilo kaj boljše? ... Toda ne! Recimo, da se stvar izteče drugače, da Pavel porazi Petra, razžaljenec razžaljivca. Ali je v tem slučaju oprana Pavlova čast, da je zopet cel mož in poštenjak pred svetom? Pa kako? Zakaj vendar? Pač zato, kajne, ker je telesno poškodoval ali morda celo ubil svojega nasprotnika? Toda odkdaj pa je to, da uboj, telesno poškodovanje dela poštenjake, častne ljudi? ... Vidite, kako brezumno je vse to, in kako je dvoboj zares tudi grdo nespameten greh![47]

Dejali bi morda, da po vsem tem seveda ne gre pozivati bližnjega na dvoboj; a če bi bil kdo vendarle pozvan, da bi pač moral dvoboj sprejeti, ker bi sicer ne kazal pravega poguma. — Poguma! Toda, predragi! pogum, ki nasprotuje božji in cerkveni postavi, ni pogum, marveč predrznost —; kakor tudi tista čast, ki jo kdo z dvobojem rešuje, ni čast, marveč napuh. Če bi ljudje krotili svoje prevzetne misli, pravi papež Leon XIII. — čujete: prevzetne misli! —, in bi hoteli biti pokorni Bogu, ki zapoveduje ljudem, naj se po bratovsko med seboj ljubijo, ki prepoveduje vsako poškodovanje bližnjega, ki osebno maščevanje najstrožje obsoja in pridržuje sebi samemu pravico kaznovanja —, bi z lahkoto opustili sirovo navado dvoboja.[48] — Pogum! Kaj pa, ali ni treba nekaj poguma tudi za to, da naglas in odločno izjaviš: Jaz sem kristjan, katoličan, in se ne dvobojujem. Vera in Cerkev prepovedujeta dvoboj. Dam vsako dovoljeno zadoščenje, a dvoboj obsojam. Ali ni treba nekaj poguma tudi za to, da se pustiš zaradi te svoje verske zavednosti zasmehovati, nazivati plašljivca in kukavico? Resnično, treba je poguma tudi za to, in ta pogum imej katoličan, to je pravi in plemeniti pogum! —

*

Predragi v Gospodu! Tako je dvoboj velika in sramotna in nespametna pregreha, in kadarkoli boste še o njem slišali ali brali, ga boste znali prav soditi. Strast sovraštva in maščevanja se reži iz dvoboja. Kako drugače nas Gospod Jezus uči poravnavati se z bližnjikom! Z odpuščanjem in ljubeznijo tudi do sovražnikov. Nebeško lep je ta njegov nauk. Če prineseš svoj dar k oltarju, govori, in se tam spomniš, da ima tvoj brat kaj zoper tebe, pusti svoj dar tam pred oltarjem, in pojdi, da se

poprej spraviš s svojim bratom, in potem pridi in daruj svoj dar ... Slišali ste, da je bilo rečeno (starim): Ljubi svojega bližnjega in sovraži svojega sovražnika. Jaz pa vam pravim: Ljubite svoje sovražnike; delajte dobro tem, ki vas preganjajo in obrekujejo, da boste otroci vašega Očeta, ki je v nebesih; zakaj on veleva svojemu solncu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi ter pošilja dež pravičnim in krivičnim. Če namreč ljubite tiste, ki vas ljubijo, kakšno zasluženje imate? Ali ne delajo tega tudi cestninarji? In če pozdravljate le svoje brate, kaj delate posebnega? Ali ne delajo tega tudi pogani? Bodite torej popolni, kakor je popoln vaš Oče nebeški. (Mt 5, 23—24; 42—48.) Amen.

V.

Predragi v Gospodu! Peta božja zapoved: Ne ubijaj! velja naravno najprej za telesno življenje in prepoveduje izpozabiti se nad svojim lastnim ali nad telesnim življenjem bližnjega. Nič manj pa ne velja tudi za življenje duše. Sicer duše glede na njeno naravno življenje ni mogoče ubiti ali umoriti, še oškodovati je ni mogoče, ker je od Boga ustvarjen neumrjoč duh. Toda po božji dobroti ima duša še drugo, nadnaravno življenje, življenje milosti in otroštva božjega. To življenje duše pa je mogoče oškodovati, da, mogoče ga je duši vzeti, uropati, in z ozirom na to življenje govorimo tudi o umoru ali uboju duše. Svojo lastno dušo umori, kdor smrtno greši; dušo bližnjega pa umori, kdor je kriv, da bližnji smrtni greh stori, kdor — kakor pravimo — bližnjega pohujša. Sicer pohujša bližnjega, to se pravi, da ga naredi hujšega, slabšega, tudi že kdor mu da povod, da stori mali greh —: kakor svoji lastni duši človek že z malim grehom škoduje. Vendar, ko bomo zdaj govorili o pohujšanju, bomo imeli na mislih zlasti tisto, s katerim se umori duša bližnjega. Premislili pa bomo o tem važnem poglavju — podobno, kakor smo že nekoč, pred dav-

nim, storiti* — prvič, kdo vse pohujšuje bližnjega? in drugič, kako greši, kdor pohujšanje daje? —

*

Predragi! Katekizem pravi: Bližnjega pohujšuje, kdor mu pregrešno bodisi z besedo bodisi z dejanjem daje povod, da greši, ali kdor ga celo namenoma zapeljuje v greh.[49] Najprvo pazimo na tó-le: Kdor mu p r e g r e š n o daje povod ... Lahko namreč da kdo drugemu povod, da greši, pa ga mu ne dá p r e g r e š n o. Oče na primer posvari sina zaradi razuzdanega življenja; sin pa se ob očetovem posvarilu razsrdi in začne preklinjati očeta, Boga, svetnike. Oče dá sinu povod, da kolne, da greši, toda nihče ne bo dejal, da oče v tem slučaju sina pohujša; saj mu ne da povoda h kletvi pregrešno, t. j. oče ne greši, ko sina posvari, marveč šele prav ravna. Kaj drugega pa je, če n. pr. oče Boga kolne in začno za njim tako kleti tudi otroci. Tu oče pohujša otroke, ker jim dá pregrešno povod, da tudi oni greše. Kratko: pohujšuje tisti, kdor z lastnim grehom napeljuje v greh bližnjega. — Pohujšljivčev lastni greh pa je lahko greh v besedi ali greh v dejanju ali — dostavimo še tretje — greh v opuščanju. Z besedo pohujšuje druge, kdor n. pr. vpričo drugih govori proti Bogu, veri, Cerkvi; kdor nečisto in nesramno

* Glej: O ljubezni. Dvanajst samarijanskih govorov. V Ljubljani 1923. Prodajalna K. T. D. Ničman. Govor VII., str. 6 nsl. Vel. katekizem, vpr. 429.

govori; pa tudi, in še posebno, kdor protiverske ali protinravne reči piše, tiska, tak tisk priporoča, širi. Z dejanjem pohujšuje tisti, ki pred drugimi grešne stvari počne, n. pr. krade, goljufava, se nespodobno vede, nesramežljivo obleko nosi, itd. Z opuščanjem daje pohujšanje, kdor, recimo, svoje krščanske dolžnosti tako zanemarja, da drugi to vidijo, vedo in posnemajo, kakor če oče, mati, gospodar, gospodinja ne hodijo ob nedeljah k sveti maši, o Veliki noči ne k sv. zakramentom, nakar začno zanemarjati te dolžnosti tudi sinovi, hčere, hlapci, dekle. — Na vse te načine smo lahko krivi pohujšanja, četudi naravnost ne nameravamo pripraviti bližnjega v greh; zadosti je vedeti, da utegne bližnji grešiti pri tem, kar mi grešno govorimo, delamo ali opuščamo. Posebno strašni pa so tisti pohujšljivci, ki druge namenoma zapeljujejo v greh, ki prav zato n. pr. govore ali pišejo zoper vero, da bi drugim vero vzeli; prav zato slikajo, objavljajo in razstavljajo grde podobe, da bi v ljudeh pohotnost netili; prav zato ne hodijo v cerkev, da bi še druge tega odvadili, itd. O takih zločincih se je značilno izrazil že grški modrijan Teokrit. Ko so ga nekoč vprašali, katere zveri se mu zdijo najkrutejše, je odgovoril: V gozdih in gorah so to levi in medvedi, v mestih in vaseh pa obrekovavci in zapeljivci.[50] —

Nobenega dvoma ni, moji častiti poslušavci, da vsak, kdor pohujšanje daje, zlasti še, če namenoma bližnjega v smrtni greh zapeljuje, zelo hudo greši.

Najstrašnejši umor je umor duše, pravi sv. Tomaž iz Vilanove. Če tisoč ljudi po telesu umoriš, škoda ni tako velika, kot če eno dušo (peklenskemu) ognju izročiš.[51] Pohujšljivec je pomagač satanov. Vse stremljenje hudobnega duha gre za tem, da pogublja duše: da jih spravlja na pot pregrehe in tako peha v večno brezdno. Zato ga sv. Janez imenuje ubijavca od začetka (Jan 8, 4) in sv. Peter govori: Hudič hodi okrog kakor rjoveč lev in išče, koga bi požrl. (1 Pet 5, 8.) Kdor torej vedoma daje svojemu bližnjemu povod za greh ali ga celo z namenom v greh zapeljuje — ali ni res tovariš in pomočnik samega peklenskega zoprnika človeških duš? Dà, še hudobnejše in pogubnejše je v nekem oziru njegovo dejanje nego satanovo. Satan ne pogublja bitij svoje vrste, marveč stvari, ki so po naravi nižje od njega in ki jih sovraži zato, ker so namenjene za večno srečo, katero je on za zmerom zapravil; človek-pohujšljivec pa mori na duši svoje soljudi, brate svoje. In satan zavaja v greh večjidel le nevidno, z notranjim navdihovanjem in prišepetavanjem; pohujšljivec pa nastopa vidno, govori glasni človeški jezik, uči grešiti z živim zgledom, s svojim lastnim dejanjem in nehanjem ...

Ah, kako greši tak pomagač satanov ne samo zoper svojega bližnjega, ki ga zapelje v greh, mu umori dušo in jo velikokrat za večno pogubi —, marveč kako greši tudi zoper Boga samega! Zoper Boga Očeta Stvarnika, ki je človeški duši vtisnil

svojo podobo, katero pohujšljivec omaže in ogrdi! Zoper Boga Sina Odrešenika, ki je prelil za dušo in njeno rešenje svojo kri, pohujšljivec pa uničuje odrešilno delo Sina božjega! Zoper Boga Svetega Duha, ki je človeško dušo posvetil v tempelj božji, pohujšljivec pa ta tempelj podere in oskruni! ...

Toda v svoji pravi strahoti se pokaže greh pohujšanja šele, če pomislimo, kako eno pohujšanje rodi največkrat drugo, in to zopet drugo, in tako naprej, brez konca ... Ti si na primer petim, desetim ljudem v spotiko in padec; vsak teh petih, desetih zopet drugim petim, desetim; in le-ti zopet tako; in drugi zopet tako dalje ... o, s kakšnimi gigantskimi koraki hiti izprijenost po svojih blatnih cestah na vse strani! In tudi če pohujšaš enega samega: enemu samemu človeku zbudiš dvom o veri — pripovedуješ mu, da je vera prazen sen, prevara, laž, suženjstvo —; enemu samemu mlademu človeku uropaš biser nedolžnosti — s sirovo, frivolno besedo mu razlagaš skrite tajne življenja —; enemu samemu človeku vzameš spoštovanje do oblasti — pridigaš mu evangelij krive svobode, utopične enakosti in bratstva ... ah, samo enemu človeku — in, ali veš, da bo morda v nedogled rastlo število zapeljanih: verskih dvomljivcev in sramotivcev, nenravnih propalic in pohotnežev, upornih prevratnikov in prekucuhov ... To je, kakor če vržeš kamen v vodo: iz enega vodnega kroga rastejo drugi, vedno širši, vedno večji ... Gotove pregrehe so zajedene v cele družine, cele občine,

cele narode. To ni od drugod nego od prekletstva pohujšanja!... Grozno je to, in popraviti se največkrat ne da. Ti záse imaš svojo voljo v svojih rokah; če hočeš, se lahko povrneš od greha nazaj k čednosti, ti sam zase. Volje tistega pa, ki si ga ti pohujšal, nimaš v svoji oblasti, še manj volje tistih, ki jih je pohujšal le-ta... Kako boš torej ti, ki si začetnik, prvi vir pregrehe, kako boš pregreho zopet spravil s sveta? Kako ji boš le zastavil pot, da ne bo drvila naprej in poplavljala in puščala za seboj gnusobe in razdejanja vsepovsod?... Največkrat pa niti ne poznaš in poznati ne moreš vseh teh, ki si jim bil ti prvi vzrok skvarjenosti; kako boš torej popravil? — In ali ne bo tvoja beseda, tvoj zgled, tvoje delo pohujševalo še dolgo po tvoji smrti? Ah, vi laži-učenjaki in laži-umetniki, vi pisatelji brez vere in morale, ki tako radi mislite, da ustvarjate dela nesmrtne slave — kolikokrat ustvarjate le dela nesmrtnega, neumrjočega pohujšanja! Ena sama brezverska ali pornografska knjiga — vi in vaši somišljeniki pravite, da je nesmrtna znanstvena razprava, nesmrten roman —; ena sama brezstidna slika — vi in vaši trabanti vpijete, da je nesmrten akt, študija ali kajvemkaj —; ena sama knjiga torej, dà, ena stran samo v knjigi, ena sama slika — kako pohujšuje iz stoletja v stoletje, ko se neprenehoma zopet tiska in razmnožuje in razširja v neštetih izvodih in kopijah po vseh deželah in narodih! O, kako mori in pogublja duše iz veka v vek! Dragocene,

s Kristusovo krvjo odkupljene duše pogublja morda za vso večnost... In če bi jih za večnost ne pogubljala, ali ni greh, ki ga širi pohujšanje tudi še dolgo po smrti pohujšljivca — ali ni greh tisto zlo, iz katerega se poraja že tukaj na zemlji zlo na zlo? O, strašno je zadolženje, strašna odgovornost takih neumrjočih pohujšljivcev![52] —

*

Predragi! Vidite, da ni klical Kristus zastonj: Gorje svetu zaradi pohujšanja! Pohujšanje sicer mora priti — hotel je reči Gospod: Ker je svobodna volja človekova vsled izvirnega greha k slabemu nagnjena, bo pohujšanja vedno dosti na svetu[53] —, toda gorje človeku, po katerem pohujšanje pride... Kdor pohujša katerega teh malih, ki v me verujejo, bi mu bilo boljše, da bi se mu obesil mlinski kamen na vrat in bi se potopil v globočino morja. (Mt 18, 7, 6.) Kako le se bo godilo pohujšljivcu, kadar pride pred sodni stol Kristusov in ga bodo tam tožile duše, ki jih je pogubil, in bo Kristus terjal te duše iz njegovih rok?... Strah nas je take sodbe, zato pa se tudi bojmo biti kdaj bližnjemu v pohujšanje. Pazimo na vse svoje besede, na vsa dejanja svoja. Celo kar bi brez greha lahko govorili ali storili, opustimo, če mislimo, da bi si to utegnil kdo napačno razlagati in se pohujševati. Ne v pohujšanje, marveč v spodbudo bodimo kristjani drug drugemu. Vsak izmed nas naj izkuša bližnjemu ugoditi k dobremu v spodbudo! opominja apostol. (Rim 15, 2.)

Tako bomo najlepše Boga slavili; zakaj bolj nego s tisoč jeziki, pravi sv. Janez Krizostom, hvali in časti Boga, kdor je drugemu v dober zgled. Tako bomo v krščanski ljubezni najbolje blagor bližnjega pospeševali; zakaj čednostna dejanja, govori isti učenik, prepričujejo bolj nego čudeži. Tako bomo slednjič sebi najuspešnejše božje dopadenje naklanjali; zakaj tisti so veliki pred Bogom, zagotavlja sv. papež Gregor, ki s pobožnim življenjem svoje soljudi k službi Vsemogočnega navajajo.[54] — Čujmo zatorej vsi besedo Jezusovo: Tako naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili Očeta, ki je v nebesih. (Mt 5, 16.) Amen.

VI.

Predragi v Gospodu! Zadnji govor o peti zapovedi porabimo v to, da pregledamo nakratko, kaj nam ta božja zapoved zapoveduje. Peta božja zapoved nam zapoveduje: prvič, skrbeti za svoje življenje in svojo dušo; drugič, živeti z bližnjim v miru in slogi; tretjič, dajati vsakomur dober zgled, četrtič, popraviti škodo, storjeno bližnjemu na duši ali na telesu.[55] K vsaki teh dolžnosti pripomnimo nekaj stvari! —

*

Najprvo, predragi! moramo v moči pete božje zapovedi skrbeti za svoje naravno življenje. Naše življenje je neprecenljiva vrednota. Bog nam je življenje podelil, da bi — kakor pravi sv. Ignacij v temeljnem premišljevanju o namenu človekovem — Gospoda svojega Boga hvalili, mu čast izkazovali, mu služili, in tako sebe zveličali.[56] Zato moramo svoje življenje visoko ceniti in skrbno paziti, da si ga čim dlje ohranimo. Življenje si ohranimo, če skrbimo za svoje telo, njegovo zdravje, svežost, moč. V ta namen moramo vse storiti, kar je dovoljeno in potrebno. Gledati moramo za primerno hrano, obleko, stanovanje, snago, za krepilno delo in osvežujoči počitek. Varovati se nam

je vseh telo in življenje razjedajočih strasti, kakor so: nezmernost, nečistost, jeza, sovraštvo, lenoba. Če zbolimo, smo se dolžni zdraviti. Posluževati se moramo v bolezni vsaj navadnih pripomočkov za zdravje; poklicati moramo o pravem času zdravnika in se ravnati po njegovih navodilih. To smo v vesti dolžni, če le količkaj pripuščajo naše premoženjske razmere. Spoštuj zdravnika zavoljo potrebe, govori sámo Sv. Pismo, zakaj Najvišji ga je ustvaril. Najvišji je iz zemlje ustvaril zdravila, in razumen človek se jih ne studi ... Zdravnika ne puščaj od sebe, dokler njegove pomoči potrebuješ. (Sir 38, 1, 4, 12.) Nismo pa dolžni, zdraviti se n. pr. z zelo težkimi operacijami ali na tako drag način, da bi morali potrošiti velik del ali celo svoje premoženje. V tem zadnjem slučaju bo, postavim, skrb za prihodnost družine lahko celo narekovala dolžnost, svoje življenje žrtvovati. Ker namreč časno, naravno življenje ni največje dobro, pač pa pogoj še večjega dobra, t. j. nadnaravnega in večnega življenja, smemo in tudi moramo svoje telesno življenje žrtvovati, kadar to svetuje ali zahteva večje dobro. Tako smemo n. pr. žrtvovati svoje življenje, da rešimo življenje bližnjega; moramo ga žrtvovati, če tako hoče naš poklic, kakor poklic krstjana ukazuje rajši mučeniško umreti nego vero zatajiti, poklic dobrega državljana, rajši umreti nego izdati domovino, in podobno. — —

Še bolj nego za svoje naravno, umrljivo življenje moramo skrbeti za svojo neumrjočo dušo.

Kaj namreč pomaga človeku, če si ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi? Ali kaj bo dal človek v zameno za svojo dušo? (Mt 16, 26.) Resnično, kaj ima človek dragocenejšega, nego je njegova duša? Tista duša, ki je ustvarjena po božji podobi, odrešena s krvjo Sina božjega, posvečena z milostjo Sv. Duha? Tista duša, ki je — enkrat ustvarjena — večna, ki bo zmerom živela in je poklicana, da nekoč v božjem gledanju uživa neskončno blaženost? Vse zlato in drago kamenje, vsi zakladi zemlje ne morejo odtehtati duše. Zato pa moramo za dušo svojo bolj skrbeti nego za vse drugo na svetu. Kako skrbimo za svojo dušo? Tako, da varujemo njeno nadnaravno življenje, da jo očuvamo smrtnega greha in ohranimo v posvečujoči milosti božji. Tako skrbimo za svojo dušo, da se ogibljemo bližnje grešne priložnosti, da zatiramo v sebi huda nagnjenja in poželjenja, ki vabijo v greh. Če bi dve duši imel, je dejal nekdo, bi morda eno postavil v nevarnost, da bi storil, kar svetuje zapeljivec in strast; ker pa imam eno samo, je ni stvari na svetu, da bi zanjo tvegal svojo dušo.[57] Tako skrbimo za svojo dušo, da z molitvijo, s službo božjo, s svetimi zakramenti pridobivamo božje moči za težke boje s samimi seboj, s svetom, s hudobnim duhom. Tako skrbimo, da dušo, če zboli ali je ranjena ali nadnaravno umrje, hitro zopet pozdravimo, pocelimo, jo v zakramentu sv. pokore v novo nadnaravno življenje zbudimo. In tako skrbimo za najdragocenejšo dušo svojo, da jo zaljšamo in bogatimo s čednost-

mi in dobrimi deli; da nismo kakor evangelijski hlapec, ki je šel in je zakopal talent, katerega mu je bil gospodar izročil, in ni ničesar pridobil —, marveč, da z milostjo, ki nam jo Bog daje za naše zveličanje, sodelujemo in svoji duši s krepostjo in zasluženjem čim večjo slavo, čim večje blaženo plačilo pri Bogu v nebesih pripravljamo. — Vse tako nam veleva peta božja zapoved skrbeti za svoje življenje in svojo dušo. —

Potem nam ukazuje živeti z bližnjim v miru in edinosti. Seveda; saj prepir, razdvojenost, sovraštvo vodijo do velikih škod na lastnem in na bližnjega telesnem ter dušnem življenju. Neštetokrat nam Sv. Pismo zabičuje mir in sveto edinost. Kristus, ki je bil sam napovedan kot knez miru, govori svojim apostolom: Mir vam zapustim, svoj mir vam dam. (Jan 14, 27.) To vam naročam, da se ljubite med seboj. (Jan 15, 17.) V katerokoli hišo pridete, recite najprej: Mir bodi tej hiši! (Lk 10, 5.) In v svoji višjeduhovniški molitvi prosi Očeta, da bi bili apostoli in ti, ki bodo po njihovi besedi vanj verovali, vsi eno, kakor sta on in Oče eno. (Jan 17, 20.) In po vstajenju se prikazuje z vedno istim pozdravom na ustih: Mir vam bodi! — Za Kristusom pa hiti apostol Pavel oznanjati in priporočati mir in enodušnost med verniki. Korinčanom hliče: Bodite istih misli, živite v miru, in Bog ljubezni in miru bo z vami. (2 Kor 13, 11.) Hebrejcem pa: Prizadevajte si za mir z vsemi. (Hebr 12, 14.) Efežanom pa: Vsaka zagrenjenost in srditost in jeza in vpitje in

zmerjanje naj izmed vas izgine z vso hudobijo vred. Bodite pa drug do drugega dobri in usmiljeni in odpuščajte drug drugemu. (Efež 4, 31—32.) Timoteju piše: Prizadevaj si pa za... mir z onimi, ki Gospoda kličejo... Služabnik Gospodov pa se ne sme prepirati, marveč mora biti krotak do vseh. (2 Tim 2, 22.) In Rimljanom podobno, in Titu podobno — poln je apostol oznanjevanja miru in bratovske sloge. In ve, zakaj. Zato, ker sta nam mir in medsebojna edinost v časno in večno srečo. Miroljuben človek živi lepo zemeljsko življenje: srca mu ne razburjajo viharji; strasti togote in sovraštva mu ne glojejo duše; kakor on vse ljudi, tako njega vsi pravični ljudje ljubijo, spoštujejo, mu vse dobro želijo in, kjer morejo, pomagajo. Večno srečo pa mu zagotavlja Jezus sam. Blagor miroljubnim, pravi, zakaj ti bodo otroci božji. (Mt 5, 9.) Če pa otroci božji, bodo tudi bogati dediči nebes... Ah, predragi! ali ne bomo vsekdar iskali miru in edinosti z vsemi ljudmi, kakor to od nas hoče peta božja zapoved? —

Dalje pa še hoče peta božja zapoved, da dajajmo vsem ljudem dober zgled. Dober zgled je nasproten slabemu zgledu ali pohujšanju. Kakor pohujšljivec bližnjega v greh zapeljuje, tako ga ta, ki mu daje dober zgled, k dobremu navaja. Kakor pohujšljivec dušo bližnjega po njenem nadnaravnem življenju umori in velikokrat za večno pogubi — ne samo eno dušo, marveč mnogo njih —, tako

človek z dobrim zgledom lahko nešteto duš v nadnaravno življenje prebudi, reši in posveti. — Pahomij — tisti, ki je dal sinovom sv. Antona puščavniška pravila — je bil še pogan, ko je vršil vojaško službo in kot vojak stanoval prvi čas pri neki družini, katera je tako lepo živela, da je Pahomij ves začuden hotel natančneje vedeti, kdo in kaj so ti ljudje. Rekli so mu, da so kristjani, in na vprašanje, kdo so to, kristjani, je izvedel, da so to ljudje, ki verujejo v Jezusa Kristusa, edinorojenega Sina božjega, in vsakomur, če le morejo, dobro store. Pahomiju to, kar je videl in slišal celo v vojnem metežu ni moglo iti iz glave. Po vojski pa je poiskal pobližjih stikov s kristjani in je kmalu nato prejel sv. krst.[58] O, koliko poganov se je izpreobrnilo h krščanski veri, ker so jim kristjani prvih časov dajali tako lepe zglede! Videli so krepostno življenje spoznavavcev Kristusovih, njihovo zaničevanje sveta, njihovo ponižnost, potrpežljivost, njihovo ljubezen do bližnjega, njihovo čistost — in so spoznali, da mora pač res biti prava in božja ta vera, ki dela ljudi tako čednostne in svete. In kdo ve, koliko milijonov grešnikov se je v vseh časih vrnilo na pot pravičnosti po lepih zgledih dobrih in vnetih kristjanov! Zato pa čuj vsak izmed nas, kar kliče sv. Pavel svojemu učencu Titu, ko mu naroča, kako naj uči druge: stare može in žene, mlado ženstvo in moštvo, sužnje in proste. — Sam se kaži kot vzor dobrih del! veli njemu in vsakomur izmed nas. (Tit 2, 7.) —

Dajati dober zgled je tembolj naša dolžnost, če smo kdaj prej grešili s pohujšanjem. Zakaj peta zapoved zapoveduje slednjič, popraviti škodo, storjeno bližnjemu na duši ali na telesu. Vsako škodo je treba popraviti, in ni zadosti samo skesano izpovedati se greha, ki smo ž njim bližnjega oškodovali. Ni pa lahko popraviti vsake škode. Če je kdo komu krivično vzel življenje, kako mu bo življenje vrnil? Tudi pohujšljivec, ki je včasih vzrok padcu bogvekoliko ljudem, največkrat ne more — kakor smo zadnjič slišali — vseh teh spet dvigniti in jih naravnati na pravo pot. A storiti je treba, kar je storiti mogoče. Kdor je koga umoril, mora to popravljati pri njegovih sorodnikih: skrbeti mora, če mu je in kolikor mu je mogoče, za njegove starše, ženo, otroke, podobno, kakor je skrbel zanje umorjenec. Kdor je drugega pohabil, mu pregrešno razdejal telesno zdravje, je dolžan plačevati zdravnika, zdravila pa tudi povračati poškodovancu to, kar bi si le-ta, če bi bil zdrav, zaslužil. Kdor pa je bližnjega zapeljal v greh, ta si mora po moči prizadevati, da ga od tistega greha zopet odvrne. Če zapeljanec noče poslušati ali če ga ni mogoče opominjati, naj zapeljivec vsaj moli in Boga prosi za njegovo spokorjenje in izpreobrnjenje. Zlasti pa naj vse, ki jih je s svojim slabim zgledom učil grešiti, z lepim zgledom k čednostnemu krščanskemu življenju navaja. — Vse to zapoveduje peta božja zapoved. —

Predragi v Gospodu! Ne ubijaj! Zapoved še zveni po svetu, kakor je zvenela od dneva proglasitve na Sinaju skozi vsa stoletja. A kako se dandanes žali ta zapoved! Če pustim ob strani vse drugo, kar prepoveduje in zapoveduje, pomislite samo še enkrat, koliko je na svetu samomorov, umorov, zločinov nad še ne rojenim življenjem in strašnega pohujšanja! O, življenje človeško nima več cene. Nadnaravno življenje duše že tako ne; a tudi naravno življenje telesa ne, tudi ne. — Ah pač! To drugo še cenijo nekaj ti, ki so od sveta — a koliko samo? Življenje bližnjega cenijo samo toliko, kolikor je njim v osebno korist, svoje lastno življenje pa toliko, kolikor jim nudi uživanja in naslade. O strašni egoizem! Odkod je ta? Ondi so njegove korenine, kjer so ugodna tla neveri, slabi in mrzli veri, brezbrižnosti za verske resnice in dolžnosti. Kdaj bo zopet bolj spoštovan božji glas: Ne ubijaj? Kadar se svet povrne nazaj h Kristusu, nazaj k pravemu krščanstvu! Amen.

Opombe.

(Literatura.)

[1] Prim. Joh. Maria Gföllner, Hirtenbrief über die Autorität. Separatabdruck vom Linzer Dioezesanblatt Nr. 2, Jahrg. 1927. Linz a. D. 1927. Kath. Pressverein.

[2] Prim. okrožnico: Diuturnum illud, z dne 29. jun. 1881.

[3] Ibid.

[4] Prim. Veliki katekizem, vpr. 403.

[5] Prim. Dr. J. Schuster, Katechetisches Handbuch. IV. Bd. Freiburg i. Br. 1853. Herder. Str. 396 pod črto 1.

[6] Prim. P. Fr. Hunolt, S. J., Christliche Sittenlehre. I. Bd. Christl. Lebensstand. I. 2. Aufl. Regensburg 1878. Manz. Str. 206.

[7] Prim. Hunolt, o. c., str. 216.

[8] In March. hort. past., str. 517 (pri Mehlerju, Beispiele, III., str. 357).

[9] Prim. A. Veternik, Razlaga Vel. katekizma. I. V Ljubljani 1901. Katol. bukvarna. Str. 259.

[10] Veternik, str. 257.

[11] Prim. Hunolt, o. c., str. 240—241.

[12] Prim. C. M. Wermelskirchen, Katechetische Predigten. I Bd. 6./7. Aufl. Limburg a. L. 1911. Gebr. Steffen. Str. 215.

[13] Prim. Hunolt, o. c., str. 234.

[14] Prid. Veternik, Razlaga, str. 260—262.

[15] Prim. Hunolt, o. c., str. 226.

[16] Prim. Wermelskirchen, o. c., str. 256 nsl.

[17] Prim. Wermelskirchen, o. c., str. 265 nsl.

[18] Prim. Fr. Bleiweiss, Pouk krščanskim staršem. 2. natisk. Ljubljana 1904. Založil knezoškof ljubljanski. Str. 140.

[19] Prim. Wermelskirchen, o. c., str. 234 nsl.

[20] Prim. Razlaganje keršanskega katoliškega nauka, kterega je spisal po drugih spisih duhoven Ljubljanske škofije. V Celovcu. Natisnila Jan. & Fried. Leon. I.—II., str. 425.

[21] Prim. Veternik, o. c., str. 291 nsl. ter Wermelskirchen, o. c., str. 274 nsl.

[22] Glej: Wermelskirchen, o. c., str. 247. Prim. taisti tudi str. 244 nsl.

[23] Prim. Catehismus ex decreto Conc. Tridentini ad parochos. P. III. cap. VI. 1.

[24] Prim. P. Georg Freud, C. Ss. R., Sociale Vorträge. 3. Aufl. Münster i. W. 1900. Alphonsus-Buchhandlung. Str. 230.

[25] Prim. W. Wilmers, Lehrbuch d. Religion. 7. Aufl. III. Bd. Münster i. W. 1911, Aschendorffsche Buchhandlung. Str. 294.

[26] Prim. Freud, l. c.

[27] Prim. P. Bernhard Maria Dr. Lierheimer, O. S. B., Die zehn Gebote Gottes. II. Bd. 3. Aufl. Regensburg 1896. National Verlagsantalt (früher Manz). Str. 195 nsl.

[28] Prim. Wermelskirchen, o. c., str. 294.

[29] Prim. Dr. L. Ehrlich, Veliki pomor 20. stoletja. Čas VIII. Ljubljana 1914. Str. 121—123.

[30] Prim. Dr. A. Brecelj, Še en glas o umetnem splavu. Čas XVIII. Ljubljana 1923/1924. Str. 305.

[31] Prim. Jos. Ujčić, Abortus artificialis. Bogoslovni vestnik IV. Ljubljana 1924. Str. 166.

[32] Prim. Ujčić, o. c., str. 167.

[33] Prim. Dr. Fr. Ušeničnik, Pastoralno bogoslovje, II. zv. V Ljubljani 1920. Jugoslov. knjig. Str. 514.

[34] Prim. Ujčić l. c.

[35] Prim. Brecelj, o. c., str. 307.

[36] Prim. Das Kind im Werden und der Wille Gottes. Postni pastirski list krškega škofa dr. A. Hefterja za l. 1925. Pod II.

[37] Dr. Brecelj, l. c.

[38] Prim. Ujčić, o. c., str. 170—171.

[39] Dr. Alfr. Šerko, pri Ujčiću, o. c., str. 171, pod črto 7.

[40] Ginekolog Kupferberg, pri Ujčiću, str. 171, pod črto 6.

[41] Prim. David Mark, Exhorten f. d. studierende Jugend. I Bd. Brixen 1897. A. Weger's Buchhandlung. Str. 391—392.

[42] Prim. Fr. Ušeničnik, o. c., str. 511.

[43] Prim. Fr. Ušeničnik, ibid. in str. 512 ter 701—702.

[44] Prim. Lierheimer, o. c., str. 211.

[45] Pri Lierheimerju, o. c., str. 215.

[46] De Spiritu Sancto, c. 9.

[47] Prim. Freud, Sociale Vorträge, str. 251.

[48] Pri Freudu, o. c., str. 258.

[49] Prim. Vel. katekizem, vpr. 429.

[50] Prim. Domoljub, 1930, št. 44., str. 548 pod črto, 3. stolpec.

[51] Prim. Spirago, Kathol. Katechismus. 11.—17. Taus. Trautenau. 1896. II. Th. Str. 97.

[52] Prim. O ljubezni. Dvanajst samaritanskih govorov. V Ljubljani 1923. Prodajalna KTD. H. Ničman. Str. 63—64.

[53] Prim. Jerè-Pečjak-Snoj, Sveto pismo N. Z. V Ljubljani 1925, k temu mestu pod črto 2.

[54] Prim. D. Mark, o. c., str. 329.

[55] Prim. Vel. katekizem, vpr. 430.

[56] Prim. S. P. Ignatii Exercitia spiritualia. Principium et fundamentum.

[57] Prim. Razlaganje..., str. 630.

[58] Prim. Wilmers, o. c., str. 308 pod črto.

V isti založbi je izšlo istega avtorja:

Brez vere. Devet govorov o neveri. (Broš. 6 Din, polplatno 18 Din, platno 30 Din.)

Za resnico. Osemnajst obrambnih govorov. (10 Din, 20 Din, 35 Din.)

O dveh grehih. Trinajst govorov za moralo. (12 Din, 22 Din, 40 Din.)

Začetek in Konec. Petnajst govorov o Življenju našega življenja. (16 Din, 26 Din, 40 Din.)

Velika skrivnost. Sedemnajst govorov o zakonu. 18 Din, 28 Din, 45 Din.)

O ljubezni. Dvanajst samarijanskih govorov. (16 Din, 26 Din, 40 Din.)

Kam greš? Sedem govorov o božjih klicih. (10 Din, 20 Din, 33 Din.)

Vstajenje duše. Petindvajset govorov za prerod. (28 Din, 38 Din, 45 Din.)

Mesto na gori. Štirinajst govorov o Cerkvi. (18 Din, 28 Din, 40 Din.)

Zgodbe o človeku. Dvajset govorov za smer življenja. (28 Din, 38 Din, 50 Din.)

Žena s Solncem. Štirinajst govorov o Mariji. (18 Din, 38 Din, 40 Din.)

Božji dnevi. Šestintrideset govorov za življenje s Cerkvijo. (42 Din, 54 Din, 66 Din.)

Večna knjiga. Deset govorov o Sv. Pismu. (16 Din, 26 Din, 40 Din.)

Memento homo. Petnajst govorov o molitvi, delu in misli na smrt. (22 Din, 32 Din, 40 Din.)

Studenci žive vode. Štiriindvajset govorov o svetih zakramentih. (32 Din, 42 Din, 52 Din.)

Odrešenje. Sedem govorov o Jezusovem trpljenju. (12 Din, 22 Din, 32 Din.)

Jagnje božje. Dvanajst govorov o daritvi sv. maše. (18 Din, 28 Din, 40 Din.)

Kralj vekov. Trinajst govorov o Bogu. (20 Din, 30 Din, 42 Din.)

Knjiga postave. Petinštirideset govorov o božjih zapovedih. I. zvezek. (22 Din, 32 Din, 42 Din.)